

”Enkelit ja prinssit kulkevat mukana matkalla”

- Nuori äiti elämänkulun muutostilanteissa

Pia Koski 0365871

pro- gradu tutkielma 1330

Sosiaalityön koulutusohjelma

2015

Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Enkelit ja prinssit kulkevat mukana matkalla” – Nuori äiti elämänselämän muutostilanteissa

Tekijä: Pia Koski

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: pro gradu -työ__

Sivumäärä: 77

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää nuoren äidin selviytymisen keinoja hänen omassa elämässään hyödyntäen elämänselämän teoreettista viitekehystä tutkimuksen punaisena lankana. Tutkimus koskettaa äidin ja hänen perheensä yhteiskunnallista osallisuutta ja ammatillisen tuen merkitystä selviytymisen keinoissa.

Tutkimus on toteutettu teemahaastattelumenetelmällä. Teemat rakentuivat elämänselämän muutosvaiheiden näkökulmista. Teemoissa käsiteltiin menneisyyden, nykyhetken ja tulevaisuuden aihealueita. Tutkimuksen kohderyhmään kuuluivat pääsääntöisesti nuoret yksinhuoltajanaiset. Tavoitteena on ollut ymmärtää ja tulkita äitien elämänselämän muutostilanteiden vaikutuksia. Tutkimuksen lisämenetelmänä oli ammatillisen tuen merkitys nuoren äidin selviytymisen keinoissa. Ammatillinen tuki merkitsee tässä tutkimuksessa aikuissosiaalityön roolia yksilön elämänselämän muutostilanteissa. Lähtöoletuksena tutkimukselle on ollut saada vastauksia pääkysymykseen: Kuinka vähävarainen nuori äiti pärjää elämänselämän muutostilanteissa ja mitkä ovat hänen selviytymisen keinonsa?

Oman lähiverkoston osallistuminen nuoren äidin elämänselämän muutostilanteissa on merkittävä voimavara. Yksilöllä on mahdollisuus saada kuulumisen tunteita yhteiskunnassa. Voi sanoa että nuori äiti omaa kuulumisen tunteita omassa elämässään. Voimavarakeskeisyys sosiaalityön menetelmänä merkitsee työvälinettä jolla yksilö voi saada osallistumisen kautta sosiaalista vahvistumista yhteiskuntaan ja vallitsevaan kulttuuriin. Jäsenyys ja kuulumisen tunne on myös elämänselämään liittyvä prosessi. Yksilö on oikeutettu saamaan ja hakemaan apua silloin kun elämänselämän muutostilanteet aiheuttavat ylitsepääsemättömiä ongelmia.

Avainsanat: Yksinhuoltajuus, elämänseläminen, muutokset elämänselämissä, ammatillinen tuki, sosiaalinen vahvistaminen

Muita tietoja:

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen kirjaston käytettäväksi x

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastoon käytettäväksi x

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	1
2 Äitiys yhteiskunnassa ja sosiaalityössä	5
2.1 Yksinhuoltajaäiti yhteiskunnassamme	5
2.2 Sosiaalityön rooli äidin elämän arjessa	10
2.3 Perhe on pieni yksikkö	16
3 Elämänkulku ja äitiys	21
3.1 Mitä elämänkulku on?	21
3.2. Äiti ja elämänkulku	24
4 Tutkimuksen toteutuminen	28
4.1 Tutkimuksen tehtävä	28
4.2 Aineiston luonne ja kerääminen	30
4.3 Tutkimuksen metodologia	32
4.4 Aineiston käsittely ja analyysi	34
4.5 Eettistä pohdintaa tutkielman tulkinnasta.....	36
4.6 Tutkimukseni äidit.....	39
5 Tutkimuksen tulokset	43
5.1 Aikuistumisen tiellä – elämä on valintoja	43
5.2 Elämää nykyhetkessä.....	48
5.3. Tulevaisuuden haaveet voimavarana.....	56
5.4 Pärjäämistä ja yhteisöjä	60
6 Pohdinta.....	67
Lähteet	74

1 Johdanto

Pro gradu-tutkielmani kertoo nuoren, usein yksinhuoltajaäidin pärjäämisen keinoista hänen omassa elämässään sekä tapahtuneita muutoksia hänen elämänsä elämänsä. Nais- ten omat sosiaaliset verkostot ja ammatillisen tuen tarkoituksenmukaisuus elämänsä elämänsä ovat myös tutkimukseni tarkastelun kohteena. Pro gradu-tutkielmani tutkimuskysymyksinäni ovat pärjäämisen keinot sekä muutosten merkitys arkielämässä. Tutkielmani kohderyhmää voi tarkastella useasta eri näkökulmasta sekä arvoasetelmasta. Voisin määrittellä nuorta yksinhuoltajaäitiä myös haavoittuvaisena ja arvioinnin kohteena olevana. Tutkimuksessani keskityn kuitenkin elämänsä elämänsä teoreettisen viitekehyksen kautta äitejä arvostavaan näkökulmaan ja tutkielmani tehtävänä on myös nähdä äiti toimijana yhteiskunnassamme.

Vanessa May (2001, 21–22) kirjoittaa yksinhuoltajaäidistä sosiaalisena ilmiönä yhteiskunnassamme. Yksinhuoltajien määrä on noussut Suomessa voimakkaasti. Yksinhuoltajuuden leima ei ole enää niinkään stigmatisoiva, kuten se on ollut aiemmin lähimenneisyydessämme, enemmänkin voidaan tarkastella näitä äitejä jo lähes näkymättöminä. Voi kuitenkin mainita, että yksinäisen naisen vahva asema yhteiskunnassamme näyttäytyy työmarkkinoilla sekä perheessä. Yksinäinen vanhemmuus voi olla vaihtoehtoinen perhemuoto omaten historiallista sekä kulttuurista tietoutta. Ympäristön ja yhteiskunnan asenteilla tulisi vaikuttaa siihen, että äiti ei leimautuisi köyhäksi sekä sosiaalisia ongelmia omaavaksi yksilöksi. Suvi Krok (2009, 89) määrittelee tutkimuksessaan yksinhuoltajuutta selitystä vaativaksi. Yksinhuoltajuutta täytyy selitellä ja näin saada oikeutus perhemuodon valinnalle. Yksinhuoltajuus näyttäytyy prosessinomaisena tarinana, jolloin esimerkiksi lasten isän kunnottomuus osallistua perheeseen tulee todennetuksi.

Tutkimukseni sijoittuu paikallisesti pienelle paikkakunnalle lapin läänissä. Pro gradu-tutkielmani aihevalinta sekä tutkimusintentioni taustalla on oma työkokemukseni aikuissosiaalityössä ja sieltä ilmenneet arjen ilmiöt nuorten äitien elämänsä elämänsä. Äideillä saattoi olla taloudellisia ongelmia, yksinäisyyttä tai heillä on ollut myös neuvottomuuden tunnetta sosiaaliturvaan liittyvissä asioissa. Erilaiset riitatilanteet entisen puolison kanssa ja sitä kautta pyydetty apu ja tuki ovat myös hyvin tuttuja työssäni. Kiinnostuin näistä äitiasiakkaistani ja heidän avuntarpeistaan sekä heidän elämiseensä liittyvistä pulmatilanteista. Sosiaalityössäni toteutan ohjausta ja neuvontaa ja etsin yhdessä asiakkaan kanssa ratkaisuja isoihin ja pieniin pulmiin. Työhöni kuuluu myös mammakerhon

pitäminen yhdessä kaupungin nuorisotoimen kanssa. Mammakerhon tavoitteena on sosiaalinen vahvistuminen, osallistumisen merkitys ja äitien jaksamisen tukeminen elämän arjessa. Olen valinnut tutkimukseni kohteeksi nämä mammakerhossa käyvät äidit sekä aikuissosiaalityössä asiakkaina olevia äitejä. Tutkimukseni omaa näin hyvin käytännönläheisen näkökulman ja tavoitteena on löytää vastauksia siihen, kuinka näitä nuoria äitejä voidaan tukea ennaltaehkäisevän sosiaalityön keinoin pienellä paikkakunnalla. Tarkoitukseni on kuitenkin tuoda esille äidin omaa toimijuutta hänen ja hänen lastensa elämässä. Tutkielmassani keskityn aikuissosiaalityön palveluihin ja ennaltaehkäisevään työskentelyyn aikuissosiaalityön areenalla. Painottamisen perustelu liittyy aikuisosiaalityön tavoitteisiin. Tarkoituksena on toimia ennaltaehkäisevästi ja asiakkaan itsenäisyyttä tukien.

Aikuisuus käsitteenä sosiaalityössä painottuu tulkintoihin siitä, kuinka aikuinen määritellään sosiaalityössä. Toimeentulotukeen turvautuminen voi käsittää ajatuksen, että perheen ja itsensä elättäminen ei onnistu. Lapsen kasvatukseen tai huolenpitoon liittyvät pulmat voivat merkitä vastuutonta tai toimimatonta vanhemmuutta. Nämä tulkinnat eivät kuvaa aikuissosiaalityön määritteitä, kyseessä on sosiaalityössä tapahtuvaa pohdintaa kun aikuisuutta määritellään yhteiskunnan näkökulmasta vahvana ja osallistuvana yksilönä. Aikuissosiaalityön tehtävänä voidaan ajatella tuolloin olevan kulttuurinen pyrkimys kasvattaa aikuisista asiakkaista aikuisuuden kriteerit omaava kansalainen. Tavoitteena on saada yksilö pitämään huolta itsestään ja läheisistään. Sosiaalityön tulee näin vahvistaa aikuisuutta normaalistamalla ja vahvistamalla yksilön omaa asemaa. (Kirsi Juhila 2008, 93–94.)

Nuoren yksinäisen äidin kuva voi esittäytyä julkisuudessa tai viranomaisten edessä tiettyyn marginaaliryhmään kuuluvaksi. Marginaaliin kuuluvalla äidillä tarkoitan vähävaraisuutta, mahdollisesti äidin kouluttamattomuutta sekä syrjäytymisen uhkaa. Näkymä esittäytyy mielestäni kriittisenä ja leimaavana. Nuori asiakas saattaa olla ennalta määriteltä tiettyyn asemaan, hänen sitä itse tahtomattaan. Marginaalisuus voidaan ymmärtää ja määrittää yhteiskunnan reunoilla eläväksi, jolloin yksilö ei ole aivan sisällä yhteiskunnassa. Marginaaliin kuuluva yksilö omaa käsitettä köyhien kulttuurista joka voidaan ymmärtää myös alakulttuurina. Marginaaliin kuulumisen voidaan nähdä jollakin tapaa välitilana, naisen asemaa kuvatessa myös toiseutena, vallattomana tilana. (Krok 2009, 25–27). Toiseutta voi tarkastella naisen asemassa myös oman roolin etsimisenä, todiste-

luna omasta kelpoisuudesta sekä näin merkityksen saamisena yhteiskunnassa. Nuori yksinhuoltajaäiti pyrkii saamaan vahvistusta elämälleen.

Naisen asema ja toimijuus yhteiskunnassa ja omassa yhteisössään pienen lapsen äitinä on mielenkiintoinen näkökulma. Tutkimukseni kohteena olevat naiset ovat pääsääntöisesti yksinhuoltajia ja heitä myös yhdistää sosiaalityön asiakkuus mammakerhoon osallistuvina äiteinä tai aikuissosiaalityön pitkäaikaisasiakkainani. Naisten kertomuksia yhdistää oma pärjääminen tai pärjäämättömyyden tunteet heidän elämässään. Haastattelu- materiaalin avulla etsin myös vastauksia siihen, kuinka naiset paikantavat itseään omassa tilanteissaan. Teoreettisen viitekehyksen avulla esittelen omaan tutkielmaani liittyvän situationaalisuuden ja naisten määritelmiä heidän omasta toimijuudestaan yhteisössä ja yhteiskunnassa.

Naiseus ja sukupuoliroolien merkitys määrittää naisen yhteiskunnallista asemaa. Naisen sukupuoli asettaa hänet muista huolehtijaksi sekä tasa-arvoajattelusta huolimatta helposti toiseuden edustajaksi. Tämä johtuu yhteiskunnan rakenteiden epätasa-arvosta, esimerkiksi voidaan ajatella naisten matalapalkka-aloja. Perinteinen naiskulttuuri tuo mukanaan myös ristiriitaisuuksia ja vaatimuksia nykyajassa. Naisen odotetaan suoriutuvan niin kodin kuin työnkin yhteensovittamisesta. Avun pyytäminen sekä tuen saaminen liittyy kirjoittajan mielestä myös naisen sukupuolen määritteisiin. Yksinäisellä äidillä yhteisöllisyys ja läheisyys ovat haettavissa ja saatavissa. (Anja Auvinen 2000, 15–18) Mielestäni yhteisöllisyyden merkitystä on hyvä pohtia elämänkulun näkökulmasta. Yhteiskunta asettaa nuorelle äidille rooli-odotuksia ja näihin odotuksiin voi olla joskus vaikea vastata.

Valinnat ohjaavat yksilön kasvua. Ihmisen kehitystä voi katsella muuntautumiskykyisenä jatkumona ja yksilön ei tarvitse pärjätä elämässä yksin. Yksilö myös kokee velvollisuuksien paineita ja hyvän elämän vaatimuksia. Sosiaaliset sidokset ovat kuitenkin ihmisten välinen voimavara ja uuden elämän syntyessä sukupolvien merkitykset voivat olla kantavia voimia. Yksinään ei pärjää ja yksilö tarvitsee toisia voidakseen elää. Huolenpito voi siis olla elämää ylläpitävää. (kts. Sorjonen 2010, 25–26; sekä Tökkäri 2010, 27; ja Perttula 2010, 29) Elämänkulkua voi siten tarkastella ihmisen kasvuna yhteisöllisessä prosessissa koko hänen elämänsä ajan. Elämänkulkuun liittyy muutoksia, kehitystarinoita sekä yhteiskunnallisia ja yhteisöllisiä traditioita jotka ohjaavat yksilön valintoja hänen elämänkulussaan. Tässä tutkielmassani keskityn teoreettisen viitekehyksen kautta elämänkulkuun ja nuoren äidin kokemuksiin ja muutoksiin.

Tutkimukseni aineistona ovat jo edellä mainitut äidit sosiaalityön asiakkuudessa tai/sekä mammakerhoon osallistuvina naisina. Tutkimusluvan aineistoon ja keräämiseen olen saanut esimieheltäni, kunnan perusturvajohtajalta. Tutkielmani on luonteeltaan laadullinen tutkimus, aineiston keruuseen olen käyttänyt teemahaastattelumenetelmää ja aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt hermeneuttista tulkintaa, tulkinnan teoriaa jonka avulla pyrin löytämään vastauksia tutkielmani kysymyksiin.

Tutkielman ensimmäinen luku käsittelee sitä, kuka ja millainen yksinhuoltajaäiti on yhteiskuntamme jäsenenä ja kuinka hän paikantuu aikuissosiaalityön asiakkuudessa sekä kuinka hänet voidaan nähdä perheensä huolehtijana. Seuraavassa luvussa perehdyn elämänsä elämänsä käsitteisiin teoreettisen viitekehyksen kautta, tarkoitukseni on painottaa nuoren aikuisen ja pienen perheen elämänsä tehtäviä ja valintoja. Luvussa neljä esittelen tutkimukseni toteutumisen ja esittelen myös haastattelemani äidit ja heidän tarinansa. Luku viisi käsittää tutkimukseni tulokset ja johtopäätökset. Luku kuusi käsittää pro gradu-työni pohdintaa.

2 Äitiys yhteiskunnassa ja sosiaalityössä

2.1 Yksinhuoltajaäiti yhteiskunnassamme

Äitiys sanana on vahva yhteiskunnassamme ja tietenkin koko maailmankatsomuksessa. Äiti - sanassa yhdistyvät monet ajatukset, normit sekä arvot ja sillä on yhteiskunnallista ja kulttuurista statusta. Jokaisella meistä on tietynlainen odotus sekä määritelmä sanalle äiti. Äidillä voidaan katsoa olevan ansaittu asema yhteiskunnassa ja hänellä on näin omat tehtävänsä ja näin ansaittu asema yhteiskunnassa. Jaana Vuori (2012, 110–116) kirjoittaa äitiyden ja äidin näkökulmasta ja tehtävistä. Voi ajatella että toiminta vanhempana, äitinä on yhteiskunnallista ja siihen liittyy vastuullinen tehtävä kasvattaa lapsi yhteisön hyväksymäksi. Kirjoittaja puhuu *maternalismista* joka mm. kuvaa äitiyttä tärkeimpänä yhteiskunnallisena tehtävänä. Taustalla on äitiyssuojelu jolla tuetaan lasten ja äitien selviytymistä ja tällä on merkitystä yhteiskunnassamme ja myös ympäröivässä maailmassa. Toki maternalismi on kirjoittajan mukaan tulkintana ahdas. Naisen elämässä esimerkiksi työ ja opiskelu ovat yksilöllisiä valintoja eivätkä näin ole aina sidottuja itse äitiyteen. Eettinen subjektiivisuus merkitsee muutakin kuin pelkästään äitinä olemista. Kirjoittaja mainitsee että ”*kyllin hyvä äitiminä*” ei välttämättä ole yhteydessä esimerkiksi normaaliin ydinperhekäsitykseen. Suurin osa maailman perheyhteisöistä käsittää yksinhuoltajaperheen määritelmän ja yksinhuoltajaperheen ainoana vanhempana on pääsääntöisesti äiti.

Yksinäiset äidit ovat nyky-yhteiskunnassamme toki tuttu käsite. On hyvä ymmärtää kuinka yksinhuoltajaäiteihin on suhtauduttu lähihistoriassamme. Yksinhuoltajaperheen historiallinen perspektiivi sisältää arvolatauksia yhteiskunnan vallitsevasta normiajattelusta. Pääsääntöisesti suomalaista yksinhuoltajuutta on tarkasteltu sosiaalisena kysymyksenä johtuen poikkeavuudesta joka on erottanut heidät perinteisestä ydinperhekäsityksestä. Lähihistoria on tarkastellut yksinhuoltajaäitiä köyhänä tai työnväenluokkaisena yksilönä. Poikkeuksena mainittakoon ns. sotelesket, heidät lähihistoriamme on nähnyt sankarillisena ja yhteiskunnallisena toimijana. (May 2001, 26–28; ks. myös Krok, 2009, 94–95). Anna Niemelän (2005, 169–170) varhaisen äitiyden tutkimukset kertovat myös pääsääntöisesti ongelmalähtöisestä ajattelusta. Yksinhuoltajuus, köyhyys ja heik-

ko asema työmarkkinoilla on esitetty onnettomina tapahtumina. Esimerkkinä (ks. Krok 2009, 6) voidaan ajatella tilannetta kun nuori äiti saapuu lapsensa kanssa neuvolaan jossa häntä kuunnellaan lapsensa elämän asiantuntijana. Toisena esimerkkinä, negatiivisena sellaisena, voidaan ajatella vähävaraisen yksinhuoltajaäidin asiakkuutta sosiaalityössä. Tällöin äiti on vaarassa paikantua yhteiskunnan marginaaliin, laitamille, hänen statuksena äitinä ja pärjääjänä on tuolloin tarkastelun alla ja sitä mahdollisesti kritisoidaan ammatilliselta taholta.

Yhteiskunnan jäsenyyttä voi tarkastella myös kansalaiskäsitteen määritelmistä. Kuuluminen yhteiskuntaan sisältää normin kansalaisuudesta. Kansalaisuutta voi ymmärtää yksilön perusoikeutena joka antaa oikeutuksen hänen jäsenyydelleen. Kyösti Urponen (2012, 296–302) pohtii kansalaisuuden merkitystä ja tunnistettavuutta. Kahden elättäjän hyvinvointimalli on taustaltaan pohjoismainen ja malli takaa sosiaalisen ja täysivaltaisen kansalaisuuden oikeudet. Hyvinvointivaltio takaa äidin osallistumisen työelämään tarjoamalla sosiaalisia palveluita, kuten päivähoitojärjestelmän. Valitettavaa on, että yksinhuoltajan oikeus erilliseen sosiaaliturvaan puuttuu. Käsite pohjautuu heterodyinperhemalliin jossa molemmat, niin mies kuin nainen toimivat tasaveroisina perheensä elättäjinä. Yksinhuoltajaäiti vastaa siis perheestään yksin ja tämä voi aiheuttaa epätasarvoa. Kansalaisuus voi näkyä kaksijakoisena, äitiys kansalaisuudessa merkitsee vahvaa naisen työläisperintöä ja äidin vastuuta hoivasta sekä huolenpidosta. Kansalaisuus on keskustelujen kohteena nykyajassamme. Muutokset ja erot vaikuttavat keskusteluisa aiheuttaen näin myös uhkaa pienten ja näkymättömien, kuten yksinhuoltajaäitien jäämisestä reunamille.

Yksinhuoltajaäidin asema yhteiskunnassamme rakentuu erilaisten määritteiden alle. Suomessa yksinhuoltajien enemmistö on naisia ja termiä sävyttää äitikeskeisyys. Yksinhuoltajuuden termiä voidaan tarkastella oikeustieteellisesti, tällöin viitataan lapsen huoltajan tehtäviin ja vastuuseen yhteiskunnassa. Englannin- ja ruotsinkieliset sanat, lone parent sekä ensamförälder kuvaavat sanoina vallitsevaa olotilaa Ruotsissa ja Brittein saarilla. Todellisesti edellä mainitut termit voivat olla myös harhaanjohtavia, koska perheen lapsella voi olla läheissuhteita oman perheyksikkönsä ulkopuolella ja nämä suhteet määrittelevät hänen elämänsä. (Katja Forssen, Anita Haataja ja Mia Hakovirta 2009, 12–18). May (2001, 47–49) pohtii kriittisesti näitä termejä. Lone parenthood, solo mother, sekä au- äiti kuvaavat jotakin poikkeavaa, normista eriytyvää kun vertaamme ajatuskuvana äitiä ydinperheen jäsenenä. Yksinhuoltajuutta täytyy toisin sanoen selittää, sille täytyy löytää merkitys ja merkitys ei välttämättä kuulu yhteiskunnan nor-

miajatteluun. Terminä yksinäinen äitiys voi sekoittaa todellisen perhekäsitteen, äiti lapsineen ei välttämättä ole yksin kuin virallisesti, kotiosoitteensa mukaan.

Yksinhuoltajien näkymättömyys on ilmeistä suomalaisessa perhe- ja sosiaalipolitiikassa koska yksinhuoltajien muuttuneita perhesuhteita ei ole huomioitu kehittämissuunnitelmissa. Jaettu vanhemmuus voisi merkitä yksinhuoltajan perheessä myös etävanhemman osallistumista saatuihin etuuksiin ja lapsen huoltoon sekä hänen tarpeistaan huolehtimiseen. Hyvinvointivaltio vaikuttaa pitävän kiinni yksinhuoltajan sosiaalisesta määritteestä jättäen jaetun vanhemmuuden tehtävät vanhempien ratkottaviksi keskenään. Hoivan vastuun jakaminen etävanhemman tai jonkun toisen merkittävän lähi-ihmisen kanssa yhteiskuntapoliittisesti tukemalla voisi parantaa myös yksinhuoltajien jaksamista arjessa ja lastenhoitopulmissa. (Forssen ym. 2009, 17) On hyvä pohtia hyvinvointivaltion jälkeensä jääneisyyttä ja perässä laahautumista. Muuttuneet perhesuhteet ovat menneet jo hyvinvointivaltion kehittämissuunnitelmien edelle ja yhteiskunta ei pysy perheiden tarpeiden perässä.

Pamela Brown (2008, 14) kirjoittaa tutkimuksessaan yhteiskunnan välinpitämättömyydestä ymmärtää yksinhuoltajien asemaa. Tutkimus on toteutettu Norjan, Venäjän sekä Yhdysvaltojen alueella vuosina 2003 – 2006. Yksinhuoltajaäidit eivät uskalla jäädä kotiin hoitamaan sairasta lasta, koska he voivat menettää tuolloin työpaikkansa. Äidin asema on tuolloin haavoittuva ja siihen liittyy häpeää sekä kaksijakoisia tunteita. Jos äiti työskentelee koko päivän, on hän tutkimuksen mukaan myös yhteiskunnan silmissä hyljännyt lapsensa.

Lapsistaan yksin huolta pitävä äiti asettaa myös ajatuksia ja arvolatautumia. Voi pohtia mahdollista yksilön tuottavuuden merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassamme. Yhteiskunta vaikuttaa odottavan yksilöltä tuottavuutta, eli työelämään sitoutumista ja kotiäitiys asemana voi joskus asettaa pohdintoja. Yksinhuoltajaäidin asemaa kuvaa sosioekonomisen näkökulman mukaan kotiäitiys Haatajan (2009, 103) mukaan. Yksinhuoltajaäidit ovat pidempään kodinhoitotuella kuin ns. puolisoäidit. Tämä voi kirjoittajan mukaan johtua yksinhuoltajaäitien heikommasta mahdollisuudesta valita ansiotyötä lapsen kotona hoitamisen sijaan, koska yksinhuoltajaäidillä on tutkimuksen mukaan harvemmin työsuhde voimassa hänen ansaitessaan kodinhoitotukea. Krok (2009, 67) pohtii kotiäitiyden merkitystä osana äitiyden identiteettiä. Yksinhuoltajat kokevat kotiäitiyden merkittävänä ja tutkimuksessa tulee esiin äidin osallistuminen kotiäitiyden kautta yhteiskunnassamme.

Tulojakautumat määrittelevät myös yhteiskunnallista näkyvyyttä. Pienituloiset kansalaiset ovat usein juuri tutkielmani kohderyhmään kuuluvia äitejä. Yhä useampi yksinhuoltajaäiti on eronnut avoliitosta, joka määrittää heidän tulonjakautumaansa. Avoliitossa elävät ovat keskimäärin nuorempia ja vähemmän koulutettuja, tai heidän koulutuksensa on vielä kesken. Avoliitosta eronneiden ja yksinhuoltajien perheiden käytettävissä olevat tulot käsittävät vain 67 prosenttia kaikkien kotitalouksien keskiarvosta. Perheiden moninaistuminen tuo haasteita perinteisiin perhevapaa- ja avioliittolainsäädöksiin. (Haataja 2009, 114.)

Nainen ja äiti toimii hyvinvointivaltion jäsenenä palvelujen käyttäjänä sekä tuottajana. Valtion tehtävänä tuleekin vastata myös sukupuoleen vaikuttavaa palvelujen tarvetta. Leena Eräsaari (2012, 210–220) pohtii naisen hyvinvointivaltion määrettä palveluvaltiona ja naisystävällisyyden lähteenä. Kunta on tarjonnut mahdollisuuden naisten merkittävänä työllistäjänä ja palvelujen järjestäminen on työssäkäyvälle järjestetty myönteiseksi. Naisten hyvinvointivaltio on keskittynyt hoivaan ja huolenpitoon. Kirjoittaja kritisoi palvelujen muutostarvetta, jolloin pyritään tuotteistamaan palveluja. Määritettä kutsutaan *new public managementiksi*. Ideologia perustuu palvelujen jakaantumiseen sekä henkilöstön tuottavuuteen ja taloudelliseen tehokkuuteen. (ks. myös Juhila 2008, 71–72.) *NPM* toimii kirjoittajan mielestä vastakkain hoivan etiikkaan nähden. Naisen hyvinvointivaltiota voi täten tarkastella uhan edessä olevaksi. Matalapalkka-aloilla työskentelevät naiset joutuvat palvelujen pirstoutuessa entistä matalapalkkaisimmiksi ja tämä osaltaan lisää yhteiskunnassa näkyvää epäsuhtaa.

Naiset ovat sukupuoleensa nähden enemmän hyvinvointipalvelujen tarpeessa. Naiset elävät pidempään, he ovat tutkimusten mukaan pääsääntöisesti köyhempiä ja myös äitiys ohjaa palvelujen tarvetta. Naisten työssäkäynti edellyttää palvelujen tarpeeseen vastaamista. *NPM* on aiheuttanut palvelujen pirstoutumista ja täten vaikeuttanut palvelujen saatavuutta. Julkisen palvelujen heikkenemistä voi katsoa vakavana uhkana naisen tasarvolle ja naisten hyvinvointivaltio on häviämässä. (mt., 220) Mielestäni tätä uhkakuvaa voi katsoa myös leviävänä uhkana. Yhteiskunnan peruspilari, perhe menettää asemaansa markkinavoimien määrittelyjen alle. Pelkkä tuottavuus voi toisin sanoen nousta liialliseen merkitykseen ja yksilö perheineen unohdetaan. Tällöin ei voi puhua pelkästään naisten hyvinvointivaltiosta, enemmänkin ilmiö laajenee ja hyvinvointivaltio saattaa murentua. Syy murentumiseen lienee siinä kun yhteiskunnan peruspilari unohdetaan.

Yksilön osallistuminen yhteiskuntaansa sisältää yksilöllisiä ja myös kontekstuaalisia piirteitä. Toiset meistä käsittävät osallistumisen merkityksen harrastuksiin menemisellä tai työelämään sitoutumisella. Tiedonvälitys, oppiminen ja kuluttaminen yhdistävät ihmisiä yhteen ja sitouttaa yhteisiin tavoitteisiin. Persoonallisia osallistumisen muotoja on kuitenkin yhtä paljon kuin ihmisiäkin. Osallistuminen merkitsee kuulumista tiettyyn yhteisöön ja oikeutusta omalle ihmisyydelle. Osallistuminen merkitsee kulkemista ja uuteen paikkaan tutustumista. Lähtökohtana osallistumiselle on ensisijaisesti koti ja tästä eteenpäin maailma. Koti ja perhe kuvaavat näin tuttua, maailmaa voi tarkastella tuntemattomana ja uutena. Osallistumista voi katsoa myös tekemisenä, tajunnallisena tai kehollisena. Osallistuminen liittää meitä yhteen toisten ihmisten kanssa, niin hyvässä kuin pahassa. (Virpi Tökkäri 2012, 30–41.)

Äitiyden ja yksinhuoltajuuden yhteismerkitys on siis tuttu käsite yhteiskunnassamme. Äitiyden määritelmä kuvaa toimintatapoja jotka sisäistyvät kulttuuriin. Nainen vahvistaa omalla toiminnallaan tapaa toimia äitinä. Tällöin voidaan puhua yhteiskunnallisesta identiteetistä ja yksinhuoltajaäiti on perheensä ainoa vastuun kantaja. (Krok, 2009, 6). Mayn (2001, 274–277) mukaan yksinhuoltajaäiti toimii oman perheensä ainoana elättäjänä ja aikuisena sekä vastuunottajana perheessään. Äitiys itsessään ei muutu yksinhuoltajuudesta huolimatta. Nainen on ensisijaisesti äiti omille lapsilleen, ja näin myös lapsistaan huolta pitävä aktiivinen aikuinen.

Muutoksia on nähtävissä yksinhuoltajaäitien ja heidän lapsiensa oikeudellisten ja sosiaalisten olojen parantumisesta Suomessa. Sosiaalinen kannanotto on muuttunut yksinhuoltajaäidin moraaliseen tutkiskeluun lapsen hyvinvointia tukevaan käytäntöön. Itse voisinkin tarkastella muutosta myös uudistuneen lainsäädännön ansiosta. Lastensuojelulaki keskittyy lapsen etuun, jolloin yksinhuoltajuutta ei välttämättä tarkastella negatiivisena, kohteessa voi tulla esiin lapsen turvatumpi asema. (May 2001, 30.)

Yhteenvetona voikin todeta, että yksinhuoltajaäiti on yhteiskunnassamme lapsiensa kasvattaja ja huolehtija oman naiseutensa ja persoonansa sekä perimänsä myötä. Hänellä on tärkeä tehtävä kannettavanaan, lapset ovat yhteiskunnan jatkumo ja tulevaisuuden toivo. Yhteiskunnan tulisikin tukea äitiyttä, olkoon se yksinäistä vanhemmuutta tahi muuten muuttunutta perhekäsitettä moninaistuvassa yhteiskunnassamme. Äidin tarkasteleminen pelkästään tuottavuuden ja tulonjakauman mukaan voi aiheuttaa vääristynyttä ajatusta. Vääristymä siirtää äidin tuolloin marginaaliin, yhteiskunnan laitamille mistä May (2001) ja Krok (2009) kirjoittavat tutkimuksissaan. Nuori äiti on usein vähävarai-

suuden takia erilaisten etuuskien metsästäjä ja joutuu näin turvautumaan sosiaalihuollon palveluihin pärjätäkseen jälkikasvunsa kanssa.

2.2 Sosiaalityön rooli äidin elämän arjessa

Tutkimukseni äitejä yhdistää vähävaraisuus. Taloudellinen toimeentulo on niukkaa ja elämänvalintoja määrittelevät tulevien etuuskien maksupäivät. Vähävaraisuus merkitsee myös arkielämässä enemmän tasapainottelua kuin normatiivisessa kahden vanhemman perheessä. Nuoren äidin tarkasteleminen toimijana omassa perheessään ja näin yhteiskunnan jäsenenä sekä osallistujana, voi olla näkökulma jolloin äidin yhteiskunnallista statusta, asemaa voi katsoa myös positiiviselta näkökannalta.

Aikuissosiaalityö kohtaa nuoria äitejä jotka hakeutuvat asiakkuuteen elämänsä kulkuaan liittyvissä muutos- ja kriisitilanteissa. Nämä muutostilanteet voivat tarkoittaa taloudellisia ongelmia tai erilaisten etuuskien metsästäjän pulmaa. Aikuissosiaalityön menetelmät voivat joutua tarkastelun kohteeksi silloin kun palvelua tarvitseva nuori ihminen on jälkikasvunsa kera päivystystapaamisella ja asiakkaan elämäntilanne on jo kriisiytynyt kestävämpään elämäntilanteeseen joka saattaa myös vaatia lastensuojelun interventiota. Juhila (2008, 16–18) määrittelee aikuissosiaalityötä kolmessa elementissä. Näitä elementtejä ovat ongelma, tavoite ja välineet. Elementit merkitsevät suunnitelmallisuutta, jolloin perehdytään huolelliseen tilanteen arviointiin, sen pohjalta asetettuihin muutostavoitteisiin ja tavoitteen saavuttamiseen. Vaikka määritelmä esittäytyy ongelmalähtöisenä, voi elementtejä tarkastella myös ratkaisukeskeiseksi työskentelyksi. Vahvuuksien kartoittaminen yhdessä ongelmien määrittelyjen lisäksi muuttaa työskentelyä asiakaslähtöisemmäksi, jolloin asiakkaan asema saa asiantuntijan ominaisuuksia hänen omassa asiassaan.

Aikuissosiaalityötä toteuttaessani tulee tuntemus siitä, kuinka virkamies taiteilee puun ja kuoren välissä. Aikuissosiaalityö painottuu herkästi toimeentulotukeen sekä tuen perusteena oleviin lainalaisuuksiin. Työtä leimaa kiire ja asiakkaan asioiden asianajo voi estyä tai vähentyä virkamiehen joutuessa punnitsemaan normien ja yksilön tarpeiden ristiriitaa. Laki toimeentulotuesta on viimesijaista taloudellista tukea ja sillä pyritään turvaamaan perheen ja henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätöntä toimeentuloa. (Laki toimeentulotuesta 3.11.2000/923).

Aikuissosiaalityön jäsentymättömyys näkyy työn realiteeteissa. Kunnat ovat määritelleet erilaisilla termeillä työn kuvaa. Työtä kuvataan päihde- ja mielenterveystyöksi, asunnottomuustyöksi sekä palveluohjaus- tai yhteiskuntatyöksi. Työ on kohdennettu pääsääntöisesti perheettömiin nuoriin, päihdetyöhön sekä sosiaaliseen kuntouttamiseen liittyvään työskentelyyn. Voi puhua tuntemuksesta, kuinka aikuissosiaalityö ei ole löytänyt paikkaansa. Yhtä kaikki, toimeentulotuen merkitys on iso osa asiakastyötä. Työ moninaisuudessaan merkitsee sitä jäljelle jäänyttä sosiaalityötä keskittyen köyhiin ja syrjäytyneisiin asiakkaisiin. Asiakkaiden kanssa tehtävä työ vaatii tekijältään moninaista työskentelytaitoa toimia eri verkostojen kanssa. (Minna Strömberg- Jakka 2012, 140–143, ks. myös Juhila 2008, 18–25) Äidit lapsineen aikuissosiaalityön asiakkaina voivat mielestäni mahdollisesti jäädä ”välimaastoon”. Toimeentulotuki näyttäytyy toki vahvana työvälineenä, olennaista onkin pohtia myös muuta palvelun tarvetta. Kun äiti saapuu aikuissosiaalityön asiakkaaksi, niin työntekijän verkosto-osaaminen on tuolloin arvokas lisä. Verkostoilla haluan tarkoittaa sosiaalityön poluttamista muihin sosiaalisiin yhteisöihin ja sosiaalityön ammatillisen osaamisen yhdistämistä näihin verkostoihin. Käytäntönä voin viitata tässä esimerkiksi erilaisten vertaisryhmien toimintaan osana sosiaalityötä.

Kuinka sosiaalityö näyttäytyy asiakkaalle ja kuinka työntekijä kokee asiakkaansa asianajamisen? Uskon, että sosiaalityöntekijä kokee työnsä tärkeäksi ja pyrkii sosiaalityön suunnitelmalla yksilökohtaiseen ja asiakkaan itsenäistymistä tukevaan työskentelyyn. Asiakas joutuu hakemaan apua kriisi- ja muutostilanteissa ja uskon että avunpyytäminen voi tuntua vaikealta. Sosiaalityön asiakkuus ei mahda tuntua helpolta, yksilö voi kokea joutuvansa nöyrytykseen. Brown (2008, 2) tuo esiin tutkimuksessaan äitien ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset yksinhuoltajaäidin auttamisesta perustuu ristiriitaan äidin tarpeiden ja institutionaalisten määritteiden välillä. Sosiaalityöntekijät ovat puhuneet asiakkaan asioiden asianajosta ja siitä, kuinka resurssien puute vaikuttaa tähän huonontavasti. Äidit ovat tuoneet kokemuksia tuen riittämättömyydestä, tunteita syrjinnästä sekä toivottomuudesta. Toivottomuus on merkinnyt tunnetta että elämä voisi olla toisenlaista.

Brownin havainnot vastausten samansisältöisyydestä huolimatta kulttuurisista eroista, on mielenkiintoista verraten Krokin (2009, 146–153) tutkimuksen tuloksiin kuinka äidit ovat kysyneet, että ”kannattaako”. Äidit ovat kertoneet kuinka sosiaalityö määrittelee äitejä köyhäksi antaen ohjeita kuinka köyhän tulisi elää. Tuloksissa ilmenee työntekijän

valta-asema, toimeentulotuki asettaa tarpeiden määritelmän lain näkökulmasta unohtaen yksilölliset lähtökohdat.

Toimeentulotuki on toki vahva työväline aikuissosiaalityössä ja on hyvä pohtia rahan pyytämisestä aiheutuneita tuntemuksia. Sosiaalityöntekijä joutuu tuolloin määrittelemään asiakkaan tarpeita hänen puolestaan. Sosiaalityöntekijällä on toisin sanoen paljon valtaa joka perustuu byrokraattiseen järjestelmään. Kuinka äidit kokevat tällaisen järjestelmän asioidessaan virastoissa? Yksinhuoltajaäitien kokemukset palvelujärjestelmästä näyttävätkin pääsääntöisesti negatiivisina. Asiointikokemukset Kelalla, työvoimavirastossa sekä sosiaalitoimistossa esittäytyvät mielivaltaisena ja asenneongelmaisena. Asiointia sosiaalitoimessa kuvataan byrokraattiseksi ja kynnyksensä mennä sosiaalityöntekijälle voi olla korkea. Tiukat normit aiheuttavat turhautuneisuutta ja sosiaalityöntekijän vastaanotolle on joskus vaikea päästä. (Irene Roivainen ja Johanna Jalonen 2012, 165–170). Tyyne Hakkarainen (2012, 97) kirjoittaa asiakkaiden näkemyksiä viimesijaisesta sosiaaliturvasta. Sosiaalityöntekijät nähdään ihmisten tuloja ja menoja kontrolloivina virkamiehinä. Toimeentulotuen hakeminen koetaan nöyryyttävänä ja leimaavana ja perinteinen sosiaalityön auttamisen vaikuttavuus heikentyy.

Erilaiset etuudet ja niiden metsästäminen voi myös tuoda toivottomuuden tunnetta. Saatut tuet ohjaavat elämisen valintoja ja sosiaaliturva määrittää elämisen laatua. Brown (2008, 11) pohtii äitien ja sosiaalityöntekijöiden yhteneväistä mielipidettä, sitä kuinka sosiaaliturva ei vastaa perustarpeisiin ja kuukausittaisiin kuluihin Venäjällä ja Yhdysvalloissa. Norja on tutkimuksessa hieman paremmin kuvattu, perustarpeisiin pyritään vastaamaan, mutta hintojen nousu vauraassa yhteiskunnassa kulkee siitä huolimatta aina perusturvan edellä.

On hyvä pohtia sitä kuinka aikuissosiaalityö eroaa lastensuojelutyöstä. Lastensuojeluasiakkaaksi voi mahdollisesti joutua tai myös päästä esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen perusteella. Lastensuojeluilmoitus vaatii lastensuojelun tarpeen kartoituksen, asiakas ei tällöin valitse mahdollisesti asiakkuuttaan. Aikuissosiaalityössä on kyse yksilön valinnasta ja asiakas voi halutessaan evätä henkilökohtaisen asiakkuuden jääden vain toimeentulotuen varaan. Mahdollinen tarve sosiaalityön interventiolle ei pääse tuolloin tapahtumaan. Olen paljon pohtinut asiakkaan omaa vastuun merkitystä sosiaalityön asiakkuudessa ja sitä mitä merkitystä aikuisen ihmisen vastuulla on? Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tiimoilta käyty keskustelu kansalaisen vastuun alkamisesta ja yh-

teiskunnan vastuun päättymisestä on iso osa sosiaalityön käytäntöä. Aikuisen ihmisen vastuun kantamista omassa elämässään korostetaan ja sosiaalityön merkitys korostuu kannustavana sekä yksilöä aktivoivana toimintatapana. Näkökulma perustuu asiakkaan olemisesta lähtevänä sekä sosiaalityön tekemisenä. (Jokinen ja Juhila 2008, 8–9).

Yksilökohtainen muutostyö on merkityksellistä silloin kun asiakkaaksi tulee nuori yksinhuoltajaäiti. Muutostyö merkitsee yksilön elinolosuhteiden muuttamista yksilön aktivoitumista tukemalla. Sosiaalityö voi olla myös kyvytön ymmärtämään köyhiä. Sosiaalityön menetelmänä toimeentulotuki auttaa yksilöä pysymään köyhänä, pulmana lienee köyhyyden syiden siirtäminen yksilölle itselleen. Yhteiskunnallisen aseman muutos yksilökohtaisessa muutostyössä pureutuisi köyhyyden syiden selvittämiseen asiakkaan leimaamisen sijaan. (Krok 2013, 37–38).

Mielestäni muutostyötä voi tarkastella myös rakenteellisena sosiaalityönä. Toivottavasti rakenteellinen sosiaalityö tulee olemaan tulevaisuudessa enemmän työskentelyvälineenä. Mahdollisuuksia tähän voi sosiaalityössä tulla perustoimeentulotuen käsittelyn siirtäessä Kelalle vuonna 2017. Muutos vapauttaa tuolloin resursseja sosiaalihuollon viranomaisilta ja sosiaalityöntekijän voi vastata mahdollisesti myös asiakkaan aseman muuttumiseen aikaisempaa voimakkaammin.

Voi pohtia myös millaista tukea nuori äiti hakee sosiaalityöltä? Äidin tuen kokemuksen merkitys sosiaalityössä rakentuu Krokin (2008, 166) mukaan erilaisessa vuorovaikutuksessa. Onnistunut vuorovaikutus voi muuttaa äidin kokemusta ajatuksesta tuen pyytämisen sijasta tuen saamiseen. Saatu tuki voi olla rahallista tukea, mutta myös ymmärrystä ja luottamuksenosoitusta asiakasta kohtaan. Käytäntöä kuvataan syleilynä, yhdistäen käsitteen hoivan ja huolenpidon määritteestä. Syleily merkitsee joustavaa ja luottamukseen perustuvaa pitkäaikaista asiakassuhdetta. Asiakkaan ei tuolloin tarvitse vakuutella työntekijälleen toimeentulonsa tarvetta. Hoivasuhteen käänköpuolena tulee esiin riippuvaisuuden määrite joka on asiakassuhteenä epätasainen. Asiakas voi loukkaantua ja tuntea olonsa nöyryytetyksi kohdatessaan työntekijältä hoivaamista. Onnistunut asiakassuhde onkin tekijän mukaan luottamukseen perustuva ja luottamus ei synny asiakassuhteessa, jos asiakas ei tunne tarvitsevansa säännöllistä yhteydenottoa työntekijältään.

Hoivaan perustuva työskentely asiakkaan kanssa voi tuoda ristiriitoja työn määrittelyssä. Hoivassa esiintyy mielestäni voimakas käänköpuoli, asiakas ei välttämättä saa täysivaltaista kansalaisen statusta ja häntä määritellään mahdollisesti heikkona ja mahdoli-

sesti vallattomana. Brown (2008, 19) kritisoi sosiaalityöntekijän ammatillisuutta silloin kun sosiaalityöntekijä on mielestään ”ystävä” asiakkaan kanssa. Ammatillisuuden näkökulma heikentyy johtuen työntekijän yhteiskunnallisesta vallasta jota hänen työnsä edellyttää.

Asiakassuhdetta voi mielestäni katsoa onnistuneena jos asiakas kokee saaneensa apua ja ei tunne tarvetta asiakassuhteen jatkumiseen. Aikuissosiaalityössä asiakkaan akuuttiin hätään annetaan ohjeita ja apukeinoja. Parhainta työskentelyssä olisikin työmalli, jolloin asiakas ei tarvitse enää sosiaalityötä ja hän tulee pärjäämään itsenäisesti. Pitkäaikainen asiakkuus sosiaalityössä tuoda muita ongelmia asiakkaan elämään; Asiakas voi passiivitua ja tarkastella elämäänsä ulkokohtaisesti ja ongelmien ratkaisukyky voi heikentyä. Haluankin miettiä yhteiskunnan järjestelmän tapaa sysätä asiakas vallattomuuden tilaan.

Yhteiskunnan järjestelmä pyrkii tarkoituksessaan hyvään. Sosiaaliturvan tarkoituksena lienee motivoida yksilöitä itsenäisempään elämänhallintaan, mutta vaikutus voi olla päinvastainen. Pienituloisia ihmisiä rangaistaan ja heiltä riisutaan etuuksia esimerkiksi koulutustarpeita suunnitellessa. Erään äidin kokemuksista tutkimuksessa kuvaakin hyvin ajatus suonsilmässä elämisenä. Sosiaalityö tukee pitämällä päätä vedenpinnan yläpuolella, mutta ei kykene auttamaan ylösvetämisessä ja poispääsemisessä ahdistavassa elämäntilanteessa. (Brown 2008, 13–14.)

Karen Healy (2005, 102) tuo teoksessaan esiin viisi teoriaa sosiaalityön käytännöstä. Näitä teorioita ovat ongelman selvittäminen, systeemiset näkökulmat, voimaantumisen näkökulmat ja postmodernit sekä rakenteelliset lähestymisnäkökulmat. Tekijä perustelee näiden teorioiden valintaa aikalaiskeskusteluun eli aikasidonnaiseen keskusteluun institutionaalisessa todellisuudessa. Voisin ajatella että sortoon pureutuva työ, systeemi-teoria sekä rakenteelliset näkökulmat ovat sosiaalityön teoreettisessa ajattelussa kriittisiä, näillä näkökulmilla on aina muutostahto sekä vaikutusmahdollisuus rakenteiden muuttamiseen. Ihmiskuva on myös mielenkiintoinen näissä teorioissa, tarkoituksena on pureutua ihmistä loukkaavaan toimintaan ja muuttaa sitä.

Marjo Kuronen(2009, 114) pohtii suomalaisessa feministisessä tutkimuksessa kriittistä ajattelua. Tekijää on vaivannut naiseuden tarkastelu äitiyden kontekstista ja tästä onkin näkynyt naisten jaettu kokemus. Erityisen huomion saaminen sosiaalityöstä äitiyden takia on tutkijan mukaan myös pulmallinen. Tekijän mukaan marginaaliäidit, epäonnistuneeksi koetut eli äitiyden ”pimeän puolen” edustajat, ne äidit jotka ovat hylänneet lapsensa tai pahoinpitelevät tai tappavat lapsiaan ovat mielenkiintoisia. Tätä aihetta on

tekijän mukaan pidetty vaikeana feministisessä tutkimuksessa. Voikin pohtia syitä aiheen vaikeuteen. Onko feministisen tutkimuksen tarkoituksena nostaa naisia jalustalle pyyhkien kaikki ikävä pois tietoudesta? Tekijä kysyykin, kuinka vastata ei-äitien avuntarpeeseen, kyseessä ovat siis naiset jotka eivät ole äitiyden takia sosiaalityön asiakkaina. Valtasuhteista vapaa feministinen näkökulma ilman äiti-roolin painiketta jonka tulisi tukea ja valtaistaa naisia on mielestäni hyvä työn kohde. Healy(2005, 96) muistuttaa, että sosiaalityössä olevat asiakkaat ovat haavoittuvaisimmassa asemassa olevia ja myös yhteisönsä vaarallisimpia jäseniä. Eettinen vastuu ja työn arviointi ovat silloin avainasemassa.

Sukupuolinen erityisyys sosiaalityössä on myös näkyvä ja osin näkymätön vaikutin, halusimme tai emme. Valtaosa sosiaalityöntekijöistä on naisia ja sukupuolen erityisyys on osa työskentelyä kun asiakkaaksi saapuu yksinhuoltajaäiti.

Uusi kriittisen käytännön mallin mukana tullut feministinen sosiaalityö kritisoi radikaalin sosiaalityön sokeutta sukupuolta kohtaan. Työssä on analysoitu sukupuolen keskeytystä radikaalin sosiaalityön ajattelussa. Perustana tähän on tuotu esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden sukupuoli, lähes kaikki ovat naisia. Työssä on myös osoitettu että naisten sortoon liittyvät kysymykset löytyvät makrotasolla eli yhteiskuntaan liittyvissä arvoissa. (Healy 2005, 176–177) Tätä ajattelua on hieman vaikea sovittaa suomalaiseen sosiaalityöhön sekä nykyiseen arvoajatteluun. Työssäni olen kohdannut asiakkaita vaikeissa erotilanteissa ja huomannut kuinka sukupuolella on merkitystä. Suomalainen mies on usein häviäjä erotilanteessa, hän saattaa menettää kotinsa ja yhteyden lapsiinsa. Erotilanteessa naiset selviytyvät helpommin. Naisilla on omat ryhmänsä ja verkostonsa ja naiset osaavat hakea apua helpommin kuin miehet. Miehet hakeutuvat avun piiriin vasta kun lähes kaikki on menetetty. Tämä ajattelmani kertoo ilmiöstä johon olen törmännyt aikuissosiaalityössä. Voi ajatella että verkostot ja naisen kyky jakaa huoliaan helpottavat elämän kriiseissä. Mieheltä tällaiset verkostot usein puuttuvat.

Äidin toimijuutta haluan tarkastella äidin osallistumisena. Äidillä on mahdollisuus vertaistuen ja kokoontumisten avulla löytää omia sosiaalisen vahvistamisen paikkoja sekä saada apukeinoja arjen pyörittämisessä ja solmia mahdollisesti uusia sosiaalisia verkostoja elämässään. Sosiaalityötä voi mielestäni tarkastella myös *jalkautuvana sosiaalityönä*. Sosiaalityö voi osallistua ryhmiin edustaen omaa ammatillista näkökulmaa ja tuoda näin sosiaalityötä helpommin lähestyttäväksi ja avun tarpeessa olevalle ihmiselle selkeämmin näkyväksi palvelun muodoksi. Vertaistukea ja ammatillisen työn yhteenso-

vittamisesta katsotaan toisiaan täydentävinä työskentelymuotoina. Ammatillisen yhteisösosiaalityö voidaan nähdä uutena työmuotona jonka voisi luoda vastaukseksi palvelurakenteiden muutokseen. Erilaiset vertaisryhmät joita järjestetään, toimivat usein kolmannen sektorin järjestäminä tai mahdollisesti terapeuttisina jatkohoitomahdollisuuksina asiakkaille. Sosiaalityön painotus yhteisösosiaalityöhön on erityistä sosiaalityötä ja työ tuo mukanaan yhteisöllisiä piirteitä ja vahvistaa sosiaalityön osaamista sekä asiakkaan osallistamista. (Palojärvi 2009, 11).

Äiti sosiaalityön palveluiden asiakkaana kuvaa siis melko monimuotoisesti sosiaalityön arkea ja äidin kokemuksia asiakkuudesta. Päälimmäisenä nousee esiin aikuissosiaalityön kiire ja uhka asiakkaan asemasta, hänet saatetaan leimata huono-osaiseksi vaikka asiakas ei itse kokisi niin olevansa. Pulmana lieneekin työn virastoon asettuva näkökulma. Toimeentulotuen normisto asettaa työntekijälle taloudellisia määreitä. Nämä määreet ovat työntekijän työvälineitä ja yksilökohtainen työskentely voi jäädä taka-alalle. Yhteisösosiaalityön merkitystä on hyvä pohtia. Voiko sosiaalinen vahvistaminen ja yhteisöön kiinnittäminen olla sosiaalityön uusi voimavara? Rakenteellinen sosiaalityö antaa tähän hyviä käytänteitä ja saattaa tuoda uusia työskentelymuotoja.

Uudistuva sosiaalihuoltolaki pyrkii vastaamaan myös aikuissosiaalityössä asiakkaan oikeuksiin. Arja Krank (2015) kirjoittaa aikuissosiaalityön perisynnistä joka on merkinnyt sektoriajattelua. Uudistuva laki takaa työparitoiminnan yli sektorirajojen. Työskentelyn tulisikin olla tuolloin kokonaisvaltaisempaa. Laki painottuukin varhaiseen puutumiseen. Asiakkaan hakeutuessa sosiaalitoimistoon palveluihin, tulisi hänen ja hänen perheensä tilanne kartoittaa monipuolisesti. Oman työntekijän nimeäminen sekä poikkihallinnollinen työskentely saattaa säästää resursseja ja asiakkaan sosiaalista turvallisuutta. Perustoimeentulotuen siirtyessä Kelaan sosiaalityö saa tilaa ihmisten kohtaamiselle ja palvelujen kokonaisuudelle sekä sosiaalityölle itselleen.

2.3 Perhe on pieni yksikkö

Perhe merkitsee yksilölle ensimmäistä ja tärkeintä lähiyhteisöä hänen elämässään. Perhe on käsitteenä toki monimuotoinen ja yhteiskunnan silmissä sitä on hyvä tarkastella myös tiettyinä peruspilarina eli yhteiskuntaan vahvasti kuuluvana. Ydinperhekäsite antaa meille perinteisen kuvan kahden vanhemman perheestä lapsineen. Yhden vanhem-

man perhe keskittyy tutkimuksessani yksinhuoltajaäidin perheeseen. Kuinka nämä perheet toimivat arjessaan? Naiset luovat itse toimivan arjen yhdessä oman läheisverkostonsa tukemana. Nainen ei itsessään asetu valmiiksi ajateltuun perhemalliin, vaan hän luo itsessään perheen ympärilleen toimien näin aktiivisena toimijana. Äitiyden roolin lisäksi nainen on perheessään yksilöllisen arjen pyörittäjä ja taitaja. (Krok 2009, 113).

Yhteiskunta muuttuu ja muotoutuu omien jäsentensä kautta. Meille kaikille on tuttua nykykeskustelu sateenkaariperheistä, yksinhuoltajaperheistä ja monimuotoisista uusioperheistä. Jan Gerris (1994) määrittelee perheen pienimmäksi demokratiaksi yhteiskunnan sydämessä. Perhemuodot ovat moninaistuneet länsimaisen yhteiskunnan muutosten mukana ja moninaistuneet perhemuodot kuvaavatkin kunkin yhteiskunnan omia traditioita sekä arvoja joiden mukaan näillä perheillä on oma sijansa yhteiskunnassa. Yhteiskunnalliset prosessit ja kehityskulut kuvaavat perhemuotojen muodostumista. Näitä prosesseja ovat emansipoituminen, sekularisoituminen sekä individualisoituminen. Emansipoituminen merkitsee yhteiskunnan ja yksilön tason muutoksia kohti itsemääräämistä, autonomiaa ja vapautta. Sekularisoituminen viittaa irrottautumiseen ja vapautumiseen ennalta määräytyistä ja institutionaalisisista merkityksistä. Individualisoituminen on sosiokulttuurista prosessia jolloin yksilö muuttaa sosiaalisia suhteitaan omavalintaisesti riippumattomina yhteiskunnan normeista. Tutkimuksessa on päädytty johtopäätökseen että individualisaatio ei heikennä perheen tehtävää moninaistuvan yhteiskunnan muutoksissa.

Perheen suhteet kuuluvat nykykeskustelussa. Perheen yksityisyys on julkistunut ja monimuotoistunut perhekäsite on muuttunut läpinäkyvämmäksi viranomaistyön, kuten sosiaaliturvan institutionaalistumisen kautta. Perhe on osa kansalaisyhteiskuntaa ja perheen syntyminen ja muodostuminen kuvaavat kansalaisten vapaan tahdon ilmausta. Vaikka perhettä ohjaavat tietyt arvot ja yhteiskunnan normit, on perheen yksityisyys osin suojattu koska se on julkiselle vallalle ennakoimaton käsite yhteiskunnan järjestyksessä. Nykytutkimukset osoittavat myös perheen käsitteen haurastumista. Tutkimuksissa on pyritty selvittämään keitä perheeseen kuuluu, ja tutkimusten mukaan tyypillinen suomalainen perhe käsittää kahden vanhemman ja kahden lapsen perheen. Tutkimuksissa on perhe nähty omana pienoismaailmana ja erilaiset sukupuolitutkimukset ohjaavat tätä tutkimusta. Muutoksista huolimatta perhe on olemassa. Perhe merkitsee kirjoittajan mukaan kotia, läheisiä ihmissuhteita ja verisiteitä. (Marin 1994, 17–22).

Kirjoittajan puhe perheen haurastumisesta osoittaa mielestäni myös yhteiskunnan muutoksia. Merkitseekö haurastuminen myös läpinäkyvyyttä? Tulkitsen kirjoittajaa niin että yhteiskunnallinen tutkimus ei ehkä pääse mukaan nopeasykkeisiin muutoksiin jotka näkyvät perhesuhteissa. Nämä muutokset, esimerkkinä vaikkapa sateenkaariperheet, olivat ihmeellistä ja uutta eilen ja tällä hetkellä ne ovat tiedostettu osa yhteiskuntaamme. Uudistuminen saattaa aiheuttaa uudenlaista moraalista tutkiskelua ja perheet muuttunevat näin ehkä juuri läpinäkyvimmiksi, kuten kirjoittaa toteaa.

Lapsien tekeminen ja perheen perustaminen ovat siis monimuotoistuneet ja muuttuneet nykyhetkessä. Perheiden moninaisuus kertoo yksilöllisyydestä ja valinnoista. Yhteiskuntamme on rakentunut kuitenkin länsimaisen yhteiskunta-ajattelun kautta ja avioliitto on perinteisesti kuulunut kauppaan ennen kuin perhettä on ryhdytty perustamaan. Yhteiskuntamme perusarvot lähtevät siis kristillisestä ajattelusta. Kristillisuus on edelleen osa yhteiskuntaamme ja arkielämän normeja ja sääntöjä.

Teollistuva yhteiskunta ja kristillinen perinne on muovannut avioliittoa käsitteenä ja symbolisena statuksena länsimaisessa ajattelussa. Avioliitto ja siihen kuuluva taloudellinen yhteistyö sekä normatiivisesti ajateltu seksuaalinen aktiviteetti ja sitä kautta saavutettu oikeus lasten syntymään ja hoivaan ovat historiallisesti koettu olevan sopiva konteksti lisääntymiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Perinteisessä ajattelussa lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella on ollut laitonta ja tämä on nähty tuomittavana, yhteiskunnan epänormatiivisena käyttäytymisenä. Säädetty lait ovat ohjanneet myös avioliiton merkitystä, avioliitto on määritelty heterokeskeiseksi ja monogaamiseksi, tai sen on odotettu olevan sitä. Kristillinen arvo on vahvistanut avioliittoa yhteiskunnan institutiona. Kristillisuus on tuonut yksilöille idealistista arvoa romanttisesta rakkaudesta tuoden näin mukanaan lisäarvoa avioliiton merkityksestä ja monogaamisuuden perinteestä. (Stephen Hunt 2005, 130–131).

Lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella on länsimaisen yhteiskunnan arvomaailmassa yleistynyt ja mielestäni normatiivinen ja hyväksytty asia. Avioliitto käsitteenä onkin muuttunut. Hunt (2005, 63–64) puhuu trendistä jonka mukaan lapsen syntymä avioliiton ulkopuolella on Euroopan alueella jo ilmiönä tuttu. Ilmiö on yleinen Skandinavian alueella, kun taas Euroopan välimeren alueen katolisissa maissa vähäinen. Vanhemmuuden ikämäärä on myös muuttunut. Vanhemmuutta viivytetään myöhäiseen kahdenkymmenen tai aikaisen kolmenkymmenen ikävuoden paikkeille. Lasten hankkiminen merkitsee aikalais käsitteen mukaan henkilökohtaista valintaa ja elämäntapaa. Ai-

kaisempina vuosikymmeninä naisen identiteetti ja aikuisuuskäsite on rakentunut tavanomaisen arvoajattelun mukaan äitiyteen liittyvissä tehtävissä. Pohdintana on ollut kysymys milloin lapsia hankitaan, kun nykyisyydessä voi kyseenalaistaa myös sen, että ryhtyykö lapsia tekemään.

Taloudellinen hyvinvointi merkitsee tapaa, jolla perheen hyvinvointia voidaan arvioida. Elämässä pärjääminen määrittyy ulkoisten ja sisäisten resurssien kautta. Ulkoiset resurssit kuvaavat taloudellista asemaa, asumistasoa, vanhempien koulutustasoa ja ammatissa pärjäämistä. Sisäisistä resursseista koostuu perheen historia, vanhempien ja lasten persoonallisuus sekä perheen keskinäiset suhteet. Mainittujen resurssien puute ei välttämättä merkitse perheen pahoinvointia, kyseessä on kirjoittajan mukaan enemmänkin palvelujen ja eri instituutioiden eriarvoisuutta aiheuttavista seurauksista. Perhepolitiikan suuntaaminen lapsiperheiden palveluihin ovat kirjoittajan mielestä merkittävä hyvinvointia edistävä tekijä. (Forssen, 2012, 108–109).

Perhettä sanana voidaan määritellä perhesuhteita tarkoittavaksi tai kotitaloutta merkitseväksi. Kotitalous tarkoittaa yhteistä talousyksikköä, perhe koostuu samassa taloudessa asuviksi ja tätä määritettä tuodaan esiin yhteiskunnallisessa kontekstissa. Viranomaiset määrittävät perhettä tuolloin virallisesti, osoitteeseen viitaten. Perhesuhteet yksinhuoltajaperheissä tuovat toisenlaisen näkökulman perheajatteluun. Yksinhuoltajaperheissä sosiaaliset suhteet voivat olla hyvin läheisiä. Sosiaaliset suhteet voivat tarkoittaa hyviä ystäviä, omia vanhempia, miesystävää tai lapsen isää. Kaikki nämä perhesuhteet ovat merkittävässä asemassa yksinhuoltajaperheissä ja toisena nimenä näille suhteille ovat arjen suhteet. Arjen suhteiden yhdistyessä yksinhuoltajaperheeseen, voidaan puhua verkostoperheestä. Saadun tuen lisäksi arkisuhteet perustuvat tunnesuhteiksi. (Krok 2009, 106–107). Kraav ja Lahikainen(2000,101) mainitsevat että perhe on erityisen sosiaalinen verkosto ja perhe tarjoaa puitteet pitkäaikaisille suhteille ja luo siten perusturvallisuutta vaikka perheen koostumus voi muuttuakin kun ydinperheestä tuleekin yksinhuoltajaperhe.

Perhe on modernisoitunut yhteiskunnan muutostilanteissa Virkin (1994, 6–8) mukaan. Modernisoituminen merkitsee kirjoittajan mukaan yksilöllistymisen ideologiaa ja valinnanmahdollisuuksia. Modernisoitumista voi tarkastella suotuisasti, yksilölliset valinnat luovat tilaa ja antavat uudenlaista ymmärrystä erilaisille perhemalleille. Kritiikkiä toki löytyy, on pohdittu mahdollista perheen käsitteen hajoamista modernisoitumisen myötä. Uudenlaisen perheen aikakausi on kirjoittajan mukaan kuitenkin alkanut ja yksinhuoltajaperhe.

ja äiti perheensä kanssa on mielestäni myös esimerkki uudenlaisesta perhemuodosta. kuten

Niemelä (2005, 174–176) kirjoittaa nuoren äidin elämänsä yksilöllisenä valintana. Nuorella iällä äitiys ja perheen perustaminen voi olla muutakin kuin perustuen elämänsä käsitteen mukaiseen kronologiseen ikäjärjestykseen. Kyseessä on yksilöllinen valinta ja ihmisen oma tahto sitoutua perheen huoltajuuteen sekä aikuiseen elämänmuotoon. Voidaan puhua myös henkilökohtaisesta muutoksesta. Nuori äiti tavoittelee näin aikuistumisen statusta ja omaa kirjoittajan mukaan kypsymisen normia huolimatta elämänsä normatiivisesta aikuiskäsitteestä. Johtopäätöksenä voin todeta yksinhuoltajuuden merkitsevän tutkielmassani myös yksilöllistä valintaa ja elämänsä suunnitelmallisuutta. Suunnitelmallisuutta silloin, kun perheen äiti päättää pärjätä omillaan ja suunnitella tulevaisuuttaan perheensä ainoana huoltajana.

3 Elämänkulku ja äitiys

3.1 Mitä elämänkulku on?

Valitsin tutkimukseni teoreettiseksi viitekehykseksi elämänkulku - käsitteen. Elämänkulku kuvaa mielestäni matkaa, polkua jolla yksilö kulkee. Polkua voi tarkastella valintojen ja kokemusten kautta. Yksilö itse valitsee kulkusuuntia elämänsä polulla ja luonnollisesti hidasteita ja töyssyjä voi matkan varrella tulla. Toki elämänkulkua on turha katsoa valmiina, enemmänkin käsite esittäytyy mielestäni jatkuvasti keskeneräisenä, niin kuin yksilö itse polullaan kulkevana ja kasvavana on.

Elämänkulku, *life course*, on määritteenä monimuotoinen ja hyvin kulttuuri- sekä aikasidonnainen. Elämäntapahtumat kulkevat toisiaan seuraavissa elämänvaiheissa, kasvussa ja vanhenemisessa sekä ihmisen ikäkausiin liittyvissä tehtävissä. Käsite on hyvin vanha ja omaa historiaa jo ihmisaikojen alusta asti. Elämänkulkua on määritelty teoreettisesti kulloistenkin uskonnollisten, poliittisten ja elämänkatsomuksellisten arvojen mukaan. Ihmisen olemassaoloa osana laajempaa maailmanjärjestystä on pyritty ymmärtämään näiden vallitsevien pääsuuntausten mukaisesti. Voidaan ajatella että yhteiskunnallinen toiminta antaa määrittäviä itsestämme ja toisista jotka ovat yhteydessä eri elämänvaiheisiin ja niihin kuuluviin tapahtumiin. Yksilöön kohdistuvat odotukset muodostuvat sosiaalisesta järjestyksestä joka voidaan jakaa biologisiin ja kulttuurisesti määrittäviin kognitiivisiin prosesseihin. (Jouni Tuomi 2001, 76–84).

Elämänkulku kuvaa ihmisen erilaisia kokemusvaiheita elämässä. Elämänkulku nuoren äidin ja vanhemmuuden merkityksessä liittyy erilaisiin kehitystehtäviin ja elämänkokemuksiin. Erik. H. Eriksonin (1982) psykososiaalinen kehitysteoria on teoreettisen taustoitteellun mukaan elämänkulkuun liittyvän teorian punainen lanka. Kirjoittaja tuo esiin identiteetin elämänmittaista kehittymistä sekä eri elämänvaiheissa ilmeneviä uusia sopeutumisvaateita. Nämä vaateet aiheuttavat tietynlaisia psykososiaalisia kriisejä ja pakottavat yksilön ratkaisemaan sekä tekemään muutoksen elämässään. Muutoksen teko tuo myös perusvalmiuksia yksilölle hänen valmistautuessaan seuraavaan muutokseen. Käsite eroaa elämänkaaren teoreettisesta näkökulmasta joustavuutensa ja muuntuvaisuutensa mukaan. Elämänkulku sisältää yksilöllisiä ja sosiaalisia variaatioita yhdistellen elämänkaarta sen yleiseen säännönmukaiseen tutkimusperustaan. Elämänkulku merkitsee yksittäisten tekijöiden odotusten ja kokemusten mallia. (Giele & Elder 1998, 22)

Kiintymysteoria, *Attachment theory* on tärkeä osa elämäkulun polkua. Turvallinen kiintymys lapsuudessa ei aina takaa yksilön sosiaalisten seurauksien pulmia myöhemässä elämänvaiheessa, kuten myöskään lapsuudessa saadut kiintymykseen liittyvät pulmat eivät välttämättä aiheuta riskejä sosiaalisiin ongelmiin. Aikaisemmat kokemukset ovat merkityksellisiä asioita, joiden avulla voi oppia ymmärtämään yksilön sosiaalista todellisuutta ja kiintymykseen liittyvää jatkuvuuden merkitystä elämäkulun kehitysvaiheissa. Kiintymysteoriaa voi siten mielestäni pohtia kiinnittymisen tunteena; Yksilö kuuluu perheeseen ja määrittelee omaa paikkaansa tulevaisuudessa lapsuuden perheessä opittujen asioiden kautta. (Misca 2009, 125). Lahikainen (2000, 66–67) pohtii turvallisuutta identiteettikysymyksenä. Kirjoittajan mukaan ei ole olennaista kuinka huono tai hyvä lapsuus määrittää aikuisuuden turvallisuutta. Kokemukset lapsuudesta ovat aina subjektiivisia, vaikeistakin perhetaustoista voi valita tien menestykseen tai päinvastoin.

Kehitysteoriassa yhdistyvät biologinen, psyykinen sekä sosiaalinen suhde ja yksilön sekä yhteiskunnan välinen suhde. Yksilö kohtaa eri elämänvaiheissaan instituutioita jolloin valinnat ja päätökset ovat osana ihmisen kehitystä. Nuoruus teorian mukaan käsittelee identiteetin etsintää sekä erilaisia valintoja. Näitä valintoja ovat koulutus, arvot ja elämäntapa. Varhaisaikuisuus käsittelee läheisyyden sekä eristäytymisen merkityksiä ja myös rakkauden ja yhteenkuuluvuuden merkityksiä aatteiden tai ryhmien kesken. (Erikson 1982). Tutkijaa voi tulkita myös niin, että nuoren elämään kuuluvat elämäntapahatut kuten eri aatteiden palo sekä vanhempien arvomaailmasta irtautuminen voivat olla ikään kuin harjoittelun paikkoja. Paikkoja, joilla nuori etsii elämäänsä ja oppii esimerkiksi seurustelemalla omien läheissuhteiden merkitystä ja näin omaa paikkaa maailmassaan. Kuuluminen yhteisöön voisi antaa turvallisuutta sekä sosiaalista vahvuutta.

Identiteetti ja kasvu on yksilön elinikäinen projekti. Aikuisuuteen kuuluu kiinnittymisiä työelämään, perheeseen ja muihin yhteisöihin. Yksilö tekee lopullisia valintoja jolloin hän valitsee kuulumisensa tunteen. Taustalla onkin yksilön autonomiaan pyrkiminen. Turvallisuushaku sekä turvattomuuden tunne ovatkin kirjoittajan mukaan valintojen taustalla ja valinnat ymmärrettävästi tuovat yksilön elämään kriisin, muutoksen. Menneisyys, nykyhetki ja tulevan suunnittelu vaikuttavat valinnoissa ja identiteetti ei ole koskaan valmis, elinikäiseen projektiin kuuluu epävarmuuden sietäminen ja mahdollinen epäonnistuminen. (Lahikainen 2000, 76–77). Haluaisin ymmärtää kirjoittajaa niin, että epävarmuus on osa elämäämme ja sitä haluaisinkin tarkastella myös positiivisesta lähtökohdasta. Epävarmuuden voi nähdä voimavarana. Kriisit toimivat suuntaa antavi-

na, töyssyinä aikuistumisen ja kasvun tiessä joka kasvattaa yksilöä antaen uusia näkökulmia ja työvälineitä elämään.

Elämänkulku on käsitteenä laajentunut yhteiskunnan muuttuvissa olosuhteissa. Moninaiset valinnanmahdollisuudet ohjaavat ja antavat yksilöllisiä oikeutuksia tehdä uudenlaisia valintoja välittämättä siitä, mihin ikäluokkaan kuuluu, kuten uuden koulutuksen hankkiminen tai uusioperheen perustaminen. Toki voi ajatella elämisen realiteettia, jo ihmisen biologinen perusta säätelee lasten tekoa. Hunt(2005,2) määrittää elämänkulkua arvoperustaiseksi ja odotuksiin liittyviksi. Ikämäärite on kuulunut aiemmin ensisijaisesti sosiaaliseen järjestykseen sekä vallitsevaan yhteiskunta-ajatteluun, jolloin tiettyjen toimintamallien on oletettu kuuluvan tiettyyn ikäkauteen. Nämä perinteiset mallit ovat muuttuneet. Perinteiset ajattelut, kuten nuoruus – aikuisuus ovat käsitteinä sekaantuneet. Tiedyt ikäkategorioiden ovat lyhentyneet ja toisaalta jotkut pidentyneet. Sekaantuminen aiheuttaa uudenlaisia kysymyksiä, kuten milloin keski-ikä alkaa, tai koetaanko vanhuus merkityksellisenä aikalaiskeskustelussa.

Elämänkulkua voi siis tarkastella hyvin yksilöllisenä ja ihmisen persoonaan liittyvänä. Muutokset kuuluvat elämään tuoden yksilölle uusia valinnan mahdollisuuksia. Yksinäinen äitiys voi olla tietoinen valinta nuorelle naiselle. Anni Vilkon (2001,76–84) mukaan puhutaan muutoksenalaisuudesta. Kyse on yksilön valinnoista. Omaa elämänkulkua pyritään aktiivisesti muokkaamaan ja elämänkulussa tapahtuvia muutoksia ei odoteta tapahtuvan institutionaalisen järjestyksen mukaan. Traditionaaliset mallit ohjaavat yksilön toimintaa, mutta yksilö pyrkii sosiaalisten odotusten sijasta toteuttamaan itseään. Yksilö luo itse omalla elämänjanallaan oman polkunsä, joka on aiemmin annettu hänelle valmiina. Muutoksenalaisuus omaa narratiivia ja yksilö voi oman reflektionsä kautta omata perusteltua ja yksilöllistä elämänkulun käsitettä jolloin sitoudutaan omiin projekteihin sekä suunnitelmiin.

Omaelämäkerrallisuus yhdistettynä omiin historiallisiin kokemuksiin luo yksilölle uusia elämänpolkuja ja risteysalueita elämänkulun seurannassa mukaan. Oma historia on toki merkityksellinen elämänkulun valintojen ohjaaja. Olemme oman historiamme tulkoksia, halusimme tai emme. (M. O' Rand 1998, 72–76). May (2001, 86–87) painottaa oman elämäntarinan merkitystä. Oma identiteetti rakentuu ihmisen kertoessa tarinaa itsestään. Tarina voi olla kirjoittajan mukaan olla eteenpäin menevä tai siinä voi olla taantuviakin merkityksiä. Itse voisin tulkita elämäntarinaa myös yksilön elämäntilanteeseen liittyvänä tekijänä. Elämäntarinassa ei aina löydy vastauksia jos yksilö on vaikeas-

sa muutostilanteessa. Elämäntarina voi olla silloin katsoa tietyllä tavalla keskeneräiseksi ja uudet haasteet odottavat seuraavassa elämänculun muutostilanteessa.

Lopuksi voikin verrata elämänculkua käsitteenä ihmisen jatkuvana muuttumisena hänen omilla ihmisuhteissaan sekä muuttuvissa elämäntilanteissa. Tökkäri(2010) pohtii ihmisen suhteisuuspunoksia. Käsite merkitsee ihmisyyttä suhteissa elämisenä. Ihminen kasvaa kokonaisvaltaisesti oman elämänsä muutoksissa. Suhteisuuspunokset kulkevat elämässä sujumattomuuden tai sujumisen mukana. Muutostilanteissa ihmisen valinnoissa vaikuttavat hänen suhteisuuspunoksena. Voikin ajatella että ihmisellä on suuri valta vaikuttaa elämänsä kulkuun ja suhteet ympärillä ohjaavat ja opastavat mukana. Kirjoittaja puhuu myös itsetuntemuksen merkityksestä. Muutokset vaikuttavat aina ihmisen yhteisöön ja muutosten tulisi tukea ympärillä olevaa yhteisöä.

Itse haluan tulkita tekstiä niin, että ihminen on vain pieni osa yhteisöön ja maailmaansa. Keskinäiset suhteet ovat voimavarana ja antavat ihmiselle oman paikan hänen yhteisössään. Hän on omassa yhteisössään omassa ja myös muuttuvassa roolissa. Äitiys roolina ja merkittävänä tekijänä on osan elämänculkua. Äitiys roolina on mielestäni kuitenkin pysyvä. Äidiksi tuleminen on naisen mukana koko hänen loppuelämänsä, sitä ei enää voi häneltä viedä.

3.2. Äiti ja elämänculku

Perinteisesti tarkastelemme usein elämänculkua eri ikäkausiin liittyvinä toimintoina ja valintoina. Kyseiset toiminnot voivat tarkoittaa lapsuudesta ja nuoruudesta liitettyihin eri tehtäviin ja odotuksiin. Nuorten odotetaan tietyssä ikävaiheessa hakeutuvan koulutukseen joka perinteisesti osoittaa tietä tulevaisuudelle, uralle ja perheen perustamiselle. Nämä valinnat merkitsevät erilaisten elämäntapahtumien kautta siirtymistä toisenlaiseen rooliin yhteiskunnassa ja omaavat normatiivista ajattelua. Äitiyden roolia voi siten perinteisesti tarkastella kuuluvaksi siirtymäriittinä nuoruudesta tulevaisuuteen. Toki tämä kuvaa melko yksipuolisesti käsitettä. Nainen voi olla jo aikuisuuden tiellä siirtyessään äitiyden rooliin. Tutkimukseni perustuu kuitenkin nuoren naisen elämänculkuun ja siihen liittyy vahvasti siirtymäriittäijattelu nuoruudesta aikuisuuteen.

Elämänculku käsittää nuoruutta muutoksen dynaamisena prosessina. Nuoruus on varhaisten vaikutusten ja lapsuuden perhesuhteiden puntarointia. Lisähaasteita kehitysvai-

heessa voivat olla oma identiteetti, sukupuoli tai etnisyydestä aiheutuvat kysymykset. Aikuisuuteen ja aikuisen elämään siirtymisessä nämä nuoruuden kokemukset voivat tarvita ohjausta ja keskustelua muutosvaiheessa. Rakenteet ympäröivässä elämässä ovat perustana. (Misca 2009, 126).

Voisin ajatella että rakenteet merkitsevät yksilön elinympäristöä, omaa perhettä sekä opittuja asioita. Omasta elinympäristöstä voi ammentaa malleja elämänsä muutostilanteissa sekä myös luoda uutta, rikkoen jo opittua mallia. Toisin sanoen näen rakenteiden merkitsevän perustaa. Rakenteet syntyvät toiminnoista. Rakenteet voivat merkitä pysyviä käsitteitä, kuten yhteiskunnan eri piirteitä ja rakenteet voivat olla syviä, vaikuttavia arvotekijöitä yhteiskunnan taustalla. Kirjoittajan mukaan yhteiskunnan rakenteet syntyvät toimeentulon ja elämisen tarpeista. Yksilöllistynyt yhteiskunta aiheuttaa kuitenkin subjektiivisia (minä) tuntemuksia ja voi ajatella että rakenteet ympärillämme muokautuvat jatkuvasti. (Kainulainen 2000, 288–302).

Rakenteelliset ominaisuudet kuvaavat tapahtumia jotka vaikuttavat seuraavaan muutokseen ihmisen elämänsä aikana. Muutokset ovat yksilöiden itsensä luomia tai sosiaalisen järjestyksen mukanaan tuomia muutoksia. Kehityspsykologisen näkökulman mukaan yksilön tekemät ratkaisut elämänsä muutoksissa ovat yhteyksissä yksilön omassa kehitysympäristössä ja hänen kulttuurisessa tietoisuudessaan. Ympäristön antamat haasteet ja mahdollisuudet ohjaavat näin yksilön iänmukaisia valintoja. Persoonaa ja temperamenttiä, koettu elämä ja henkilökohtainen motiivi ohjaavat yksilöä elämänsä valinnoissa. (Nurmi ja Salmela-Aro 2001, 90–97).

” Elämä on kuitenkin muutakin kuin ulkoisesti tunnistettavia tapahtumia. Se on kokemuksia, pohdintoja, vaihtoehtoja ja toisten kanssaihminen vaikutusta, itsetunnon heijastumia, toivoa ja epäuskoa.” (Anneli Pohjola 1994, 50).

Tutkielmaani sisällytetty elämänsä teoreettisena käsitteenä on osa tutkielmaani ja elämänsä käsitteillä haen vastauksia tutkielmani kysymyksiin. Elämänsä eri osaluilla olevat verkostot ja niiden kautta naisten selviytymisen tuntemukset sekä tuen merkitys elämässä ovat tutkielmani kysymyksiä. Niemelä (2005, 171–174) pohtii nuoren naisen äitiyttä silloin, kun elämänsä kronologiseen järjestykseen ei äitiys vielä kuulu. Varhainen äitiys nähdään epätavallisena aikuistumisen tapana ja se voi omata ongelmalähtöistä näkökulmaa koska poikkeaa normatiivisesta keskiluokkaisesta elämänsästä. Nuoret äidit eivät vastaa yhteiskunnan perinteiseen koulutusta ihannoivaan odotukseen. Ikänsä takia he joutuvat perustelemaan äitiyttään.

Naisen rooli on moninaistuva yhteiskunnan muutoksissa. Nainen voi tasapainotella työn ja vanhemmuuden roolivaatimuksessa tai omata ajattelua suotuisasta perhe-elämästä sekä työn antamista mahdollisuuksista elämänsä kulun valinnoissa. Tavanomaisen elämänsä kulun poluista voi löytää uuden innovaation, jonka kautta nainen omilla valinnoillaan vaikuttaa omaan elämänsä kulkuunsa. Näitä mainittuja innovaatioita ovat omat tarpeet, ymmärrys taloudellisesta ja sosiaalisesta todellisuudesta sekä työn ja perheen tarpeellisuus. (Giele 1998, 237–261). Pohjola (1994, 66) kirjoittaa elämänsä kulkua tutkimuksena, jossa ihminen nähdään aktiivisena toimijana omassa elämänsä ssään. Ihminen toimii omassa tiluatiiossaan naisena, miehenä, perheellisenä, työttömänä ja siten yhteiskunnallisesti määrättyneenä ja valintoja tekevänä toimijana.

Elämäntarinan narratiivi merkitsee itsenäisyyden saamista naisen elämänsä ssä. Pääosassa narratiiveja ovat naiset itse ja heidän kokemuksensa. Yksinhuoltajaäidin itsenäisyys, tai itsenäisyyden hankkiminen on naisen hakeutumista turvallisempaan ja onnellisempaan maailmaan, jolloin heillä on mahdollisuus löytää oma itsensä. Narratiivissa ilmenee kuva vahvasta naisesta ja kyvykkyydestä omassa elämänsä ssä. Yksinhuoltajuus on ytimeenä tarinoissa ja mahdollinen puolison puuttuminen ei ole merkittävä asia. (May 2001, 261–262). Naista tulisi mielestäni tarkastella omassa elämänsä kulussaan päähenkilönä. Hän on itsenäinen ja täysivaltainen yhteiskunnan jäsen. Oma elämäntarina on tuolloin itse muokattavissa.

Nuoren aikuisen elämänsä ssä käytäntö saattaa asettaa tasapainottelua arjen vaatimuksissa ja elämänsä todellisuudessa. Pohjolan (1994, 126–131) mukaan. Elämänsä tärkeät kiinnekohdat antavat pysyvyyttä ja muutokset elämänsä ssä muokkaavat elämäntilanteita uusiksi. Elämänsä ei voi todellisesti suunnitella näiden muutosten kautta mutta ne antavat ohjeita elämänsä hallintaan. Tavoitteet antavat valoa tulevaisuuden suunnitelmissa. Kun yksilön taustalla ovat valoisat perhesuhteet, voi elämänsä kulku näyttäytyä positiivisena ja rikkautta tuovana asiana ja perhesidos pakottaa pysymään arjessa kiinni. Pärjäämisen eetos on suomalaisen yhteiskunnan tajunnantila, se asettaa tehtäviä ja yhteiskunnan moraalisisista periaatteista. Näitä tehtäviä ovat omista asioista päättäminen, omillaan toimeen tuleminen sekä olla kontrollista vapaa yksilö. Avun hakeminen voidaan käsittää heikkoutena ja yksilöä leimaavana.

Äitiyden rooli asettaa toimintamalleja arjen pärjäämisessä. Naiset voivat kamppailla ollakseen hyviä äitejä ja he pelkäävät ulkoapäin tulevaa mahdollista epäilyä. Pärjäämisen pakkoa voi löytyä yhteiskunnan ideologiasta. Äitiyden instituutio kuvaa vaatimuk-

sia ja odotuksia äitiyden roolin tehtävissä. (Krok 2009, 77). Pohjola (1994, 131) kuvaa naisen organisointikykyä arjen realismina. Asiat pyritään hoitamaan sujuvasti ja elämän sisäinen sujuvuus koetaan tärkeäksi.

Elämänkulun ja narratiivin kautta on hyvä huomioida, että valittu yksinhuoltajuus kuvaa vain yhtä elämänvaihetta naisen elämässä. Äidit eivät aina valitse yksinhuoltajuuttaan ja ilmiö on kirjoittajan mukaan osa elämänkulun tarinaa, tarinat itsessään kuvaavat naisten elämää ja siihen kuuluvia kiinnityskohtia, kuten yksinhuoltajuutta ja äitiyttä. (May 2001, 90–91).

Johtopäätöksenä voikin pohtia yksilön elämänkulkua ja sosialisatiota niin ikäkausiin liittyviksi tehtäviksi, mutta myös oman elämän kerrontaan ja omaan historiaan linkittyviksi tapahtumiksi. Yksilö kantaa koettuja tapahtumia ja kokemuksia mukanaan arjen elämän haasteissa, rakentaen samanaikaisesti tulevaisuuttaan suunnitellen ja haaveillen. Elämänkulku on kasvamista, uusien asioiden oppimista ja uusiin elämäntilanteisiin sopeutumista. Elämänkulkuun kuuluu myös yksilön vastuun ottaminen itsestään ja läheisistään. Kuten Juhila(2008, 103–104) mainitseekin: ” *Tapa ajatella meissä samanaikaisesti läsnä olevina sopii yhteen elämäntarinnallisen lähestymistavan kanssa. Mennyt elämä ei elämäntarinnallisesti ajatellen jäsenny nykyisyyttä kausaalisesti determinoivaksi, vaan pikemminkin kokemusvarastoksi jota järjestämällä ja muokkaamalla ihmisten on mahdollista rakentaa nykyisyyttään ja identiteettiään.* ”

4 Tutkimuksen toteutuminen

4.1 Tutkimuksen tehtävä

Tämän tutkielman tavoitteena oli tutkia yksinhuoltajaäitien selviytymisen keinoja vallitsevassa yhteiskunnassa ja tutkia heidän tarinoidensa kautta ilmeneviä voimavaroja heidän elämänsä aikana. Tutkimukseni tehtävänä onkin selvittää naisten selviytymisen keinoja heidän elämänsä aikana muutostilanteissa. Esittelen tässä luvussa tutkimusaineistoni ja kerron aineistoni käsittelytavoista ja aineiston keruusta. Luonteeltaan tutkielmani on laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus omaa työskentelytapoja jolloin tietoa kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Tutkimus on tuolloin luonteeltaan kokonaisvaltaista. Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnan menetelmät merkitsevät tapoja, jolloin saadaan tutkittavan ääni ja näkökulmat esiin Hirsjärvi & Remes & Sajavaaran (2001, 155) mukaan. Laadullinen tutkimus perustuu kirjoittamiseen ja kirjoittamisen tarkoituksena on voimistaa teoreettisten käsitysten pohjalta analyysia tekstistä jonka tavoitteena on hakea vastauksia ja tutkimuksen vakuuttavuutta jotta voi kehittää omaa teoreettista näkemystä. Tutkimustapaa voidaan luonnehtia induktiiviseksi, havainnot siirtyvät yleisempiin merkityksiin. (Hirsjärvi & ym. 2012, 266).

Tutkimukseni kysymyksiksi kuuluviin teemoihin olen hahmottanut naisten sosiaalisia verkostoja ja heidän tarinoitaan. Elämänsä aikana tapahtuneet muutokset sekä muutosten vaikuttavuus kuvaavat tutkimukseni pääteemoja. Tutkimukseni otanta on kuitenkin rajattu, se koskettaa vain osaa naisten elämästä. Teemahaastattelun aikajaksotuksella pyrin löytämään vastauksia tutkimukseni kysymyksiin.

Pohjola (1994, 13) puhuu nuorten aikuisten elämänsä aikana ja kokeuksiin. Myös minun tutkimukseni kuvaa rajattua aikaa, lähimenneisyyttä, nykyhetkeä sekä tulevaisuuden suunnittelua. Teemahaastatteluni koskettaa siten vain osaa haastatteluni naisten elämästä. Näitä osia seulomalla tavoitteenani on löytää vastauksia tutkimuksen tehtävään; Mitkä ovat naisten selviytymisen keinot heidän elämänsä aikana? Yksilön elämänsä rakentuu eri osista ja näistä osista olen valinnut tutkimukseeni naisten sosiaaliset verkostot ja heidän selviytymisen keinonsa arkielämän pyönteissä. Sosiaalisilla verkostoilla tarkoitan haastateltavien naisten elämässä vaikuttavia ihmisiä jotka toimivat heidän apunaan ja turvana. Toki elämänsä on moninaista ku-

ten haastatteluista seuloitut tarinat kuvaavatkin, tarkoitukseni on löytää vastaus tutkimukseni kysymyksiini joita asetin tavoitteekseni. Tutkimustehtäväni ovat:

- Äitiys on tuonut mukanaan muutoksen, miten äitiys on muuttanut heidän elämänsä?
- Mitkä ovat naisten selviytymisen keinot heidän perhe-elämässään?
- Kuinka ammatillinen tuki ja sosiaalisen verkosto vaikuttaa elämäntilanteen muutoksissa?

Elämäntilanteen teoreettisen viitekehyksen kautta etsin vastauksia äitiyden mukana tuomiin muutoksiin haastattelemieni naisten elämässä. Mukana tutkimukseni kysymyksissä kulkee myös nainen itse yhteiskunnassa. Yhteiskunnan jäsenyys kuuluu haastatteluni teemoihin ja jäsenyys voi merkitä äitiyttä joka itsessään on vahva kuulumisen tae. Äitiyttä voi kutsua tietynlaiseksi rajapyykiksi, uuteen elämäntilanteeseen astumiseksi. Nainen ei elä enää pelkästään itselleen, hän on astunut aikuisuuden maailmaan ja hänellä on tärkeä tehtävä lastensa kasvattajana ja huolehtijana. Äitiys on loppuelämään liittyvää sitoutumista ja vaikutukset luovat uusia suunnitelmia. Olen tutkimukseeni rajannut yhteiskuntaan kuulumista ja jäsenyyden ehtoa sosiaalisen vahvistumisen ja voimavarakeskeisyyden etsimiseen. Yksinhuoltajana toimiva nainen ja hänen perheensä kulkee myös teoreettisena johteena tutkimukseni kysymyksissä.

Olen kiinnostunut ammatillisen tuen merkityksestä asiakkaan voimavaraistumisen prosessissa. Tutkimukseni tehtävänä oleva ammatillinen tuki ja lähiverkoston merkitys kuvaavat tutkimuksessani voimavarakeskeistä ajattelua. Sosiaalinen vahvistaminen sekä vertaistuen merkitys selviytymisen keinoina kuvaavat isoa osaa tutkimustani. Toisin sanoen, kuten teoreettinen viitekehykseni antaa ymmärtää, haluan selvittää ammatillisen tuen ja sosiaalisen verkoston merkitystä naisten sosiaalisessa vahvistumisessa ja voimavaraistumisessa. Sosiaalityön arki kuuluu myös tutkimukseni tuloksissa ja johtopäätöksissä. Haastatteluaineistoni lisäksi tuon sosiaalityön case-kerrontaa tuekseni tutkimukseni tuloksissa. Arkityön kuvaus kertoo asiakkaista, samankaltaisista yksilöistä kuin haastattelemiani naiset. Arkityön kuvaustani ja haastateltavia naisia yhdistää samankaltaiset ilmiöt. Ilmiöt, joista alun perin kiinnostuin ryhtyessäni prosessoimaan tutkimustani.

4.2 Aineiston luonne ja kerääminen

Tutkielmani aineisto koostuu kuudesta teemahaastattelusta. Haastattelut olen toteuttanut keväällä ja syksyllä 2014. Haastateltavani ovat kaikki pienten lasten äitejä ja heidän ensisijainen etuutensa on kodinhoitotuki. Haastateltavien lasten iät vaihtelevat yhdestä vuodesta kolmeen ikävuoteen. Naiset ovat iältään 22 – 33 vuotiaita. Yksi haastatteluun osallistuneista elää parisuhteessa, muut haastateltavat äidit elävät yksin lastensa kanssa. Tavoitteenani on ollut tulkita ja löytää äitien kertomuksista heidän elämänsä punainen lanka sekä valittujen teemojen kautta löytää äitien voimavarat eri tukimuodoista joita äideillä on elämässään. Nämä tukimuodot merkitsevät usein haastateltavien omia sosiaalisia verkostoja ja ammatillista tukea.

Teemahaastattelussa olevat osiot olen jakanut kolmeen eri ikäkauteen. Nämä ikäkaudet liittyvät lähimenneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuden haaveisiin. Haastattelutilanteissa kävimme näitä ikäkausivaiheita muistelumatkoilla ja haaveiluhetkillä sekä arkielämän todellisuuden kerronnalla. Valitut teemat olivat toimivia ja haastateltavat sitoutuivat hienosti eri aikakausien tarinoin. Elämänsäkuun liittyvät valinnat, tapahtumat ja henkilökohtainen prosessi omassa elämässä nuoruuden, nykyhetken ja tulevaisuuden haasteilla olivat haastattelutilanteiden punainen lanka. Haastateltavat äidit paikansivat näiden tarinoiden kautta omaa tilaansa ja omia roolejaan. Haastatteluissa naiset kertoivat itsestään äitinä, nuorena tyttönä ja tulevaisuuden odotuksissa naiset kuvasivat itseään osallistujina ja tekijöinä äitiyden lisäksi.

Tutkimukseeni liitän seuranta toteuttamastani sosiaalityöstä äitien ja perheiden parissa. Seurannalla haluan kertoa millaisia äitiasiakkaita ja millaisissa elämäntilanteissa he mahdollisesti ovat tullessaan sosiaalityön ajanvaraukselle tai päivystykseen. Tarkoituksenani on tuoda sosiaalityön arkea ja kuvausta erilaisista asiakasprosesseista. Otanta ei siis merkitse tutkielman tuloksia, lähinnä haluan tuoda tutkielmani tueksi sosiaalityön arkea. Sosiaalityön arjessa tapaamani asiakkaat omaavat samankaltaisia tarinoita ja minua kiinnosti yhdistää näitä tapauksia osaksi tutkimustani. Olen muokannut versioita omasta työpäiväkirjastani niin, ettei asiakkaiden tunnistettavuus tule esiin. Päiväkirjamerkinnot ovat omasta työpäiväkirjastani jota pidin yllä aikuissosiaalityötä toteuttaessani, samanaikaisesti kun toteutin haastatteluja tutkimukseeni. Tavoitteenani on löytää yhteneväisyyksiä näistä caseista verraten tutkimusaineistoni naisiin.

Työskentelen aikuissosiaalityössä ja osa minun asiakkaistani käsittää pienituloiset yksinhuoltajaäidit jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen osana heidän taloudellista selviytymistään. Työssäni kiinnostuin näistä asiakkaistani ja heidän taustoistaan ja pohdin tuolloin asiakkaitteni avun tarpeen eri muotoja. Asiakassuhteissa esiintyvät pulmat merkitsivät usein maksamattomia vuokria, sähkörästejä tai eri etuuksien hakemisen pulmaa. Asiakasäidit myös toivat esiin jaksamisen pulmia lasten kanssa tai tuen puutetta heidän elämässään. Kiinnostukseni kautta sain omassa työpaikassani tuen esimieheltäni kehittää työtä tämän valitun asiakasryhmän kohdalla. Perustin mammaklubin yhteistyössä kaupungin nuorisotoimen kanssa. Tavoitteenani oli saada aikuissosiaalityössä asiakkaina olevat nuoret äidit mukaan toimintaan. Työn tavoitteena oli sosiaalinen vahvistuminen yhteisöllisten periaatteiden mukaan. Toiminta sai alkunsa syksyllä 2013.

Alkuperäinen ajatukseni, että mammaklubi koostuisi sosiaalityössä olevista asiakkaista, ei toteutunut odotetulla tavalla. Kerhoon saapui kaksi naista, molemmat olivat elämäntilanteessa, jolloin tarvitsivat tukea ja apua elämässään. Toinen äideistä tuli asiakkaaksemme neuvolatyön kautta ja toinen saapui ystäväverkoston ohjaamana. Loput säännöllisesti käyvistä äideistä tulivat aikuissosiaalityön kautta. Toiminnan alkuvaiheessa päätin ottaa tämän työni kohteen oman tutkielmani kohteeksi. Mammakerho on pieni osa tutkimukseni tehtävää. Tavoitteena haluan tarkastella elämänkulun tarinoiden lisäksi ryhmässä toimimisen merkitystä voimauttavana tekijänä elämässä. Ryhmässä toiminta kuuluu myös sosiaalityön arkeen, haluan löytää vastuksia siihen hyötyyn, mikä ryhmätoiminnalla on sosiaalityön lisänä ja tukena.

Tutkielman teon aloittamisesta saakka tavoitteenani oli saada tutkielman aineistoksi sosiaalityön asiakkuudessa olevia äitejä sekä työni ohella perustamaani mammaklubiin kuuluvat äidit. Hirsjärvi & Remes & Sajavaara (2012, 77–80) tuovat esiin valintakriteereitä joita on hyvä tarkastella ennen tutkimuksen aloittamista. Aiheen on oltava tekijälleen tarpeeksi kiinnostava tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä. Aiheen on oltava sopiva tutkijan omalle tieteenalalle jotta löytyisi yhteneväisyys oman, tässä tapauksessa yhteiskuntatieteen ja sosiaalityön tieteenalan tutkimukseen käsitteiden alle. Aiheen on hyvä myös opettaa tutkijalleen jotain ja tuoda myös tutkijan kykyjä ja kokemuksia esiin. Tutkielman aiheeni on mielestäni sopiva ja kuvaa myös tämän hetkisiä tarpeita aikuissosiaalityön kehittämisessä. Tutkimuksen kysymykset soveltuvat valittuun aihepiiriin, antaen näin itselleni tutkijana vahvuutta

Aineistoni koostuu näiden naisten haastattelumateriaaleista ja niistä saaduista tuloksista. Liitän tutkimusaineistoon osan myös omasta työskentelystäni kuvaten sosiaalityön asiakkuutta prosessina kun asiakkaana on toimeentulotukea hakeva yksinhuoltajaäiti tai perhe. Prosessin kuvaukseen liitän myös työskentelyn mammaklubilla ja pohdin naisten osallisuutta ja erilaisia sosiaalisen vahvistumisen merkityksiä niin mammaklubin kerho-laisena kuin sosiaalityön asiakkaana. Prosessin kuvauksessa esitän otteita työpäiväkirjastani. Sosiaalityössä käytettävät työmenetelmät ovat osana tämän prosessin teoreettista valintaani. Oman sosiaalityön prosessin kuvaus ei ole tutkielman aiheena tässä tutkielmassa. Tarkoitukseni on tuoda sosiaalityön näkökulmaa vahvistamaan tutkielmani pääkysymyksiä.

4.3 Tutkimuksen metodologia

Tutkielmassani olen käyttänyt teemahaastattelumenetelmää tiedonkeruumenetelmänä. Teemahaastattelun ideana on saada tietää jotain jostain asiasta ja yksinkertaisinta on silloin kysyä sitä. Voidaan puhua eräänlaisesta keskustelusta joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein myös tutkijan ehdoilla jolloin pyritään saamaan selville haastateltavilta häntä kiinnostavat asiat. Teemahaastattelussa aihepiirit, teema-alueet on etukäteen määritelty ja ne käydään haastateltavan kanssa etukäteen läpi ennen haastattelua mutta haastattelijalla ei ole valmiiksi määriteltyjä kysymyksiä. Teemojen laajuus ja järjestys vaihtelevat haastateltavan mukaan haastattelutilanteessa Eskola & Vastamäen (2001, 26) mukaan. Hirsjärvi ym. (2012, 204–207) kirjoittavat haastattelun eduista ja haitoista. Haastattelua voi kutsua ainutlaatuiseksi tiedonkeruumenetelmäksi, koska haastattelija pääsee suoraan vuorovaikutukseen tutkittavan kanssa. Haastattelumenetelmässä voidaan säädellä aiheiden eri järjestystä ja vastausten tulokinnan mahdollisuus laajenee. Haastattelumenetelmää on hyvä käyttää tutkimuskohteena silloin, kun saatua tulosta halutaan sijoittaa laajempaan kontekstiin sekä silloin, kun halutaan syventää saatavia tietoja.

Haastattelussa esiintyvät teemat olen valinnut perustuen teoreettiseen valintaani. Teoreettinen valinta työlleni on elämäntilanne, sosiaalisuuden merkitys eri elämänvaiheissa sekä yksilön paikantuminen omaan yhteiskuntaansa. Tarkemmin olen esitellyt tätä teoreettista valintaa edellisissä kappaleissa. Laadullinen tutkimus mahdollistaa tutkittavien osallistumisen ja antaa tilaa sensitiiviselle ymmärtämiselle. Haastateltavien puhetta voi-

daan kohdata tarinoina unohtamatta kuitenkin muistojen merkitystä. (Kuronen 2009, 122–123).

Luottamuksen rakentaminen sekä neutraalius haastattelutilanteessa on Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 41–44) mukaan myös merkityksellistä. Haastateltavan ja haastattelijan välille syntyy luottamuksellinen suhde. Tämä tarkoittaa sitä että haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta. Haastattelijan on näin luotava hyvä suhde haastateltavaansa. Miellyttävällä yhteistyösuhteella molemmat tuntevat empaattista ymmärrystä toisen asemaa kohtaa. Neutraalius merkitsee haastattelijan oman osuuden minimoimista eli hänen tulisi olla puolueeton eikä saisi osoittaa mielipiteitään.

Tutkimukseni analyysissa tahdon tarkastella haastattelutuloksiani hermeneuttisen filosofian silmälasien kautta. Tulkinta on mielestäni mielenkiintoinen ja pääajatuksena on tahto ymmärtää haastateltavieni situationaalisuus aikaan ja paikkaan ja korostaa naisten omaa asemaa heidän omassa elämässään kun he esimerkiksi joutuvat turvautumaan sosiaalityön apuun tai selvitytymään yhteiskunnan etuusviidakon ristiriidoissa. Alasuutari (1999, 27) tuo esiin arvoituksen ratkaisemisen osana laadullista tutkimusta.

Hermeneuttisen filosofian mukaan hermeneuttinen tulkinta auttaa ihmistä ymmärtämään itseään ja omaa historiallista elämismaailmaansa jossa kaikki tulkittavat ilmiöt ilmenevät. Tulkinnan kohteena oleva ilmiö tuottaa uskottavuutensa ja tietoteoreettisen asemansa tulkitsijan elämismaailmaan sitoutuneen kontekstuaalisen edellytyksen perusteella. Moderni hermeneutiikka käsitetään myös situationaalisuuteen viittaavana, ihminen on oman aikansa tekijä ja elämänsä kokeva yksilö. (Väkevä, 1999.) Gadamer(2005, 129) määrittelee hermeneutiikkaa tulkinnan tietämysten kautta. Hermeneutiikka on sanana vanha ja sitä voi tulkita kääntämiseksi, ymmärtämiseksi ja tulkitsemiseksi. Käsitettä voi ajatella muutoinkin kuin metodina, siinä on myös ihmisen luonnollista kykyä jonka kautta ymmärretään myös ihmisten välistä kanssakäymistä.

Ymmärtäminen, selittäminen ja tulkinta on perusta diskurssille. Suullisessa keskustelussa siirrytään vieraaseen psyykkiseen elämään ja saadaan tukea samuudesta. Tällöin selittämisen ja ymmärtämisen merkitys on jo alkanut. Merkitys ja lausuma muodostaa prosessin. Ymmärtäminen voidaan tulkita ykseytenä ja selittäminen puolestaan merkitsee esimerkiksi tekstin analyyttistä rakennetta. Ymmärtäminen merkitsee myös dikotomiaa, kahtia jakautuneisuutta jolla ymmärtäminen ja selittäminen erotellaan omiksi tavoiksi yhdistäen kuitenkin lopputuloksen. (Paul Ricoeur 2000, 117–119).

Arvaaminen voi merkitä myös asian vahvistumista. Ymmärtäminen ei siis ole puheen toistamista, vaan uuden tapahtuman syntymistä objektoidusta tekstistä. Tutkijan on siis arvattava tekstin merkitys. Tulkinnan ongelma on kuitenkin olemassa, koska tekijän kokemus voi olla saavuttamattomissa. Tässä kirjoittaja mainitseekin että mitä tutkijan tulee arvata ymmärtääkseen. Tekstiä tulisi tulkita moniäänisesti kun tekstiä rakennetaan yksityiskohtien kautta kokonaisuuteen. Diskurssianalyysin merkitys kirjoitettuna on kirjoittajan mukaan osa tätä prosessia. Tekijän mukaan on myös ymmärrettävä selityksestä käsittämiseen – vaihe, jonka tekijä tarkoittaa merkitsevän kertomuksen yhteen kokoamisella ja palauttaa se narratiiviin muotoon joka merkitsee diskurssia, kertojan osoittamaa vastaanottajalle. Toisin sanoen, tämä on kirjoittajan mukaan selittämistä. Käsittäminen, tai ymmärtäminen, kuten kirjoittaja mainitsee, on ehkä yksinkertaistettuna: Mitä se sanoo ja mistä se puhuu. (Ricoeur 2000, 119–122).

Tuomi & Sarajärvi (2009, 28–35) kirjoittavat ymmärtävästä tutkimuksesta. Ymmärtävä tutkimus merkitsee intentionaalista sekä eläytymistä tutkimuskohteen henkiseen ilmaisiin. Samoin pyrkimyksenä on ymmärtää merkityksiä tutkimuskohteen elämästä. Hermeneuttinen metodi perustuu ihmistieteelliseen tutkimukseen koska ne käsittelevät jo olemassa olevia arkisen merkitysmaailman rakenteita. Tavoitteena on siis käsitteellistää tutkittavan ilmiön kokemuksen merkitys.

Tutkielmassa minun hermeneuttinen tulkintani merkitsee menneisyyden, nykyhetken ja tulevan kokoamista yhteen saaduista tarinoista. Tarkoitukseni on sekä ymmärtää ja käsitellä merkityksellisiä tapahtumia naisten tarinoissa ja tulkita saatua tietoa. Tavoitteenani on ymmärtää, myös ei pelkästään tuotetusta puheesta, vaan muusta non verbaalista kielestä joita ovat tunteet sekä äänenpaino. Historiallinen perspektiivi, elämänkulku antaa lisää ymmärrystä. Haastatteluista muodostuu kuin tahtomattaan myös tarinoita.

4.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Tulen haastattelun analyysissä muuttamaan erisnimet pseudonyymeiksi ja olenkin aina haastattelun aluksi kysynyt toiveita millä nimellä haastateltavaani tullaan kutsumaan. Samoin taustatiedoista tehtävä luokitus yhtenäistää haastateltavia tietyllä tavalla. Haastateltavien koulutustausta eivät ole haastattelussa olennaista tietoa, kaikkia haastatelta-

viani kuitenkin yhdistää lastenhoitovapaan ajanjakso elämässään jonka myös aion sisällyttää tutkimukseni elämänkulku-käsitteeseen. Teemahaastatteluissa on myös tullut esiin naisten tarinat. Kaikissa haastatteluissa on tullut esiin ”iso tarina”, merkittävä otos naisen elämästä. Jotkut näistä tarinoista omaavat hyvin sensitiivisiä ja yksilöllisiä piirteitä ja voivat julkistuessaan tuoda haastateltavasta tietoa joka edesauttaa haastateltavan tunnistamista. Näitä tarinoita en voi tutkimukseni johtopäätöksissä tuoda esiin kokonaisuudessaan vaikka olenkin haastateltaviltani saanut luvan materiaalin käyttöön.

Olen käsitellyt aineistoani laadullisesti. Olen litteroinut nauhoitetut haastattelut ja saadusta materiaalista etsin vastauksia tutkimukseni kysymyksiin. Pyrin saamaan litteoidusta tekstistä nuo edellä mainitsemani non- verbaaliset vastaukset, eli tekstistä tulee etsiä myös haastateltavien mahdolliset tunne-ilmäisut. Aineistoon tutustumisen vaiheessa voi helpottaa aineiston analysointia pilkkomalla aineistoa teemoittain Eskolan (2007, 43–45) mukaan. Aineisto kannattaa järjestää teemoittain käyttäen ”leikkaa ja liimaa” menetelmää. Tällöin on tarkoituksena kerätä peräkkäin kaikki teemaan liittyvät vastaukset siirtyen siten toiseen teemaan jatkaen. Seuraava vaihe aineiston analyysissa antaa mahdollisuuden oman tutkimuksensa kannalta valita tärkeimmän teeman ja aloittaa analyysityöskentelyn tästä teemasta.

Haastatteluaineistoa tulee lukea tulkitsevasti. Aineistoa lukiessa tulee pohtia mitä aineistosta noussut tieto merkitsee ja mitä voisi päätellä kysymyksenä olevasta ilmiöstä. Moraaliset tunteet, normit tai asenteet voivat olla myös tarkastelun kohteena lukiessa aineistoa. Oma mielenkiinto vaikuttaa analyysin pilkkomisessa. Teoreettisen viitekehysten tulee ohjata valintoja ja viitekehys myös ohjaa valintoja analyysivaiheessa. (Merja Laitinen 2010, 64–65). Minua jo alun perinkin kiinnostanut ilmiö, nuori yksinhuoltajaäiti ja hänen valintansa jotka ovat ohjanneet hänet nykytilaan ja mahdolliseen avun ja tuen tarpeeseen. Tämä kyseinen ilmiö on myös tutkimukseni tärkein tehtävä, se merkittävä tieto mistä alusta pitäen kiinnostuin kohdatessani ensimmäisen kerran asiakkaitani.

Laitinen (mt.) kirjoittaa myös ilmiön kontekstoitumisesta. Ilmiön tulee olla tutkimuksen keskiössä jotta aineistoon voi jäsentää siihen liittyvää tietoa. Läheisyys ja etäisyys aineiston käsittelyssä antaa työvälineitä myös siihen, kuinka välittää saatua tietoa lukijalle. Tulkitseva ja refleksiivinen tulkinta voi ilmiötasolla nostettaessa merkitä myös yksilöllisen kokemuksen nostamista yhteiskunnalliseen ja historialliseen kulttuuriseen konteks-

tiin. Minun tutkimuksessani on kyseessä myös nähdä aineistossani esiintyvät naiset toimijoina omassa yhteiskunnallisessa kontekstissa.

4.5 Eettistä pohdintaa tutkielman tulkinnasta

Tutkielmani alkupuolella kohtasin ongelman joka perustuu eettiseen tulkintaan. Minua mietitytti tutkittavieni keskinäiset suhteet. Haastattelemastani naisista osa tuntee toisensa ja tietenkin tietävät meneillään olevasta tutkimusprosessistani. Kuten eräs naisista mammakerhossa innostuneesti minulle sanoi; ”*Sitten kyllä mie haluan lukea siun tutkimuksen kun se on valmis*”. Tämä tokaisu toi esiin kysymyksiä siitä, että toisaalta tutkitavalla on oikeus nähdä lopullisesti raportoitu tulos. Mutta toisaalta mietin lähinnä sitä kuinka ko. lukija pohtii kirjoituksia muista haastateltavista ja pyrkiikö lukemalla saamaan ”ongittua tietoa” muista haastateltavista. Pohdintaa aiheuttikin kysymys, onko tässä mahdollisuus että saatua tietoa voidaan käyttää väärin, eli voiko annettu tieto toimia joskus yksilöä vastaan.

Tutkimuksen aineistoa tulee muokata siten, että tutkittavien henkilötietous ei tule esiin muulle tutkimusryhmälle. Tutkittavan nimen muuttamisen lisäksi on hyvä huomioida muuttaa jokin muukin tieto niin, että tunnistettavuus ei tule esiin. Pelkkä nimen muuttaminen ei takaa tunnistamattomuutta pienessä ryhmässä. On hyvä pohtia myös tunkeutumisen välttämistä. Tällöin tutkija ei kysy muita henkilökohtaisia asioita tutkittavan elämästä. (Krok 2009, 40–43). Oma ratkaisuni oli poistaa kertomuksista osia, joista muut tutkittavien ryhmän jäsenet saattavat tutkittavan tunnistaa.

Emansipatorinen intressi on merkittävä sensitiivisessä temahaastattelussa. Tutkija tuo esiin tutkimukseen osallistuneiden omaa ääntä ja kokemuksia. Tarkoituksena on tuolloin tuoda esiin myös yhteiskunnan alisteiden merkityksiä elämässään. (mt., 43) Omasa tutkimusintressissäni on samankaltaista ääntä. Haluan tutkimuksessani näyttää naisen sosiaalityön asiakkaana, unohtamatta kuitenkin tärkeimpiä voimavaroja, naisen omia sosiaalisia verkostoja jotka tukevat ja kannattelevat ammatillisen tuen mukana ollessa elämänsä muutoksissa.

Ihmistieteellinen tutkimus asettaa myös eettisen ennakoarvioinnin hyötyperiaatteen yhdistämisen vahingon välttämiseen. Tämän voi käsittää niin että hyötyjä ei tarvitse aina arvioida tutkittavalle koituvina, vaan voidaan arvioida uuden tiedon tuottamaa

yleistä hyötyä. Myös huolellinen suunnittelu yksityisyyden suojasta antaa mahdollisuuksia minimoida riskejä. (Arja Kuula 2013, 55–56). Tässä tapauksessa haluan nostaa esiin sen ajatuksen että toivon työlläni olevan hyötyä kunnan alueella oleville ammattilaisille ja tuoda myös esiin sen kuinka sosiaalityön merkitystä voidaan laajentaa jatkumona kerhojen pitämiseen ja asiakkaiden sosiaaliseen vahvistamiseen. Yhteisöllisen sosiaalityön merkitys on siis tutkielmassani myös tavoitteena.

Sosiaalityön etiikkaa voi tarkastella teoreettisen taustan eettisten peruskysymysten kautta; Millä seurauksilla tutkimuskohteen kannalta toimitaan? Tiedon julkistaminen ja soveltaminen tavalla, ettei tulisi ongelmia mukana oleville tai muulle ympäristölle. Toiminta ei saa aiheuttaa vahinkoa kollegoille esimerkiksi leimaamalla heitä virheellisten tai epärehellisten perusteiden kautta. Voi myös pohtia sosiaalisten ilmiöiden kaksikasvoisuutta. Niihin sisältyy hymyilevä ja surullinen puoli. Ratkaisuna nähdään esimerkiksi tunteen ja humanin mielen tai uskonnon etiikkaa. Sosiaalityötä ja sen tutkimusta voidaan luonnehtia tieteelliseksi hyväntekeväisyydeksi. (Kyösti Urponen 2003, 73–75). Asia jonka olen huomannut myös haastatteluja toteuttaessani sekä sosiaalityössä. Olen löytänyt tutkielmassani humanin asenteen. Haastattelemani naiset ovat haastattelun päätteeksi usein kertoneet kuinka tuntui hyvältä kertoa ja puhua. Ehkä tässä näen myös oman asemani sosiaalityöntekijänä. Tilanteet eivät kuitenkaan olleet asiakaskäyntejä ja naiset mainitsivat siitä kun ei ollut pakko kertoa, mutta he halusivat kertoa.

Tutkimukseen kuuluva eettinen perustelu kuuluu jokaiseen tieteelliseen kirjoittamiseen. Tutkimus täytyy eettisesti perustella ja myös tutkimukseen liittyvät lainalaisuudet ja normit ohjaavat tutkimuksen tekoa. Moraali ja etiikka tuleekin erottaa toisistaan käsitteinä vaikkakin ne merkitsevät käsitykseltään samaa. Moraalilla tarkoitetaan tuolloin ihmisten tekoja joita voidaan silloin myös määritellä epämoraalisiksi tai moraaliseksi. Etiikka erotettuna merkitsee moraalisiin kysymyksiin kohdistuvaa tutkimusta eli tieteen alaa, jonka kohteena on moraalit. Normeja voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: Totuuden etsiminen ja tiedon luotettavuutta ilmentävät normit, tutkittavien ihmisarvoa ilmentävät normit ja tutkijoiden keskinäisiä suhteita ilmentävät normit. Totuuden etsiminen merkitsee yksinkertaisuudessaan sitä, että luotettavien tuloksien tarkastaminen on tiedeyhteisön tarkistettavissa. Ihmisarvoa kuvastavat normit merkitsevät tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. (Kuula 2013, 22–24).

Oman tutkimusaineistoni haastateltavien kertomukset olen käsitellyt erottaen heidän mielipiteitään sekä arvomaailmaansa pyrkien etsimään vastauksia tutkimukseni kysymyksiin. Totuuden etsimisessä olen haarukoinut kertomuksia ja kokemuksia siten ettei haastateltava henkilö tai hänen persoonansa tule näkyviin. Olen ottanut myös tavoitteekseni saada vastauksia tutkimukseni kysymyksiin. Ei ole oleellista tuoda haastateltavan kokonaista tarinaa näkyviin tutkimuksessa. Oleellista on etsiä kertomuksista ne osat joihin haen vastauksia. Näin tutkimukseni rajaaminen ei kasva kohtuuttomasti vaan pitäytyy tutkimukseni alkuperäisessä tehtävässä.

(Pohjola 1994, 13–17) pohtii väitöksessään kuinka hän on nostanut nuorten aikuisten elämäntilanteita kuvaavia heidän sen hetkessä elämäntilanteistaan. Tutkija kirjoittaa siitä kuinka elämä on monta. Toisin sanoen tutkija pystyy tuomaan esiin tutkittaviansa elämäntilanteita vain osia. Omassa tutkielmassa prosessissa pystyn välittämään vain osan, pienen otoksen haastateltavieni elämän tarinoista. Pohjola myös kirjoittaa tutkimuksellisesta valinnasta. Jos ihminen on asiakas, hän on silloin erityinen ja tutkijan mielenkiinnon kohde. Tutkija nostaa tuolloin haastateltavan erityiseen joukkoon. Haastattelemani naiset ovat lähtökohtaisesti olleet asiakkaita, ja tutkija mainitsee asiakkuuden merkityksestä pienenä osana elämäntilanteita kuvaavia tapahtumia. Omassa tutkielmassani lähtöajatuksena on jatkuvasti ollutkin kohdata tutkimuksen kohteena olevat naiset heidän elämäntilanteensa muutostilanteissa. Tutkimuksessani tämä muutostilanne ollut nimeltään äitiys, ja siirtyminen uuteen perhekeskeiseen elämään.

Pohjola (mt.) määrittelee myös tutkijan roolia. *Tutkija on myös oman tutkimuksensa eettinen ongelma*, kuten hän mainitsee. Tutkija on mukana ihmisten maailmassa tutkimusprosessinsa ajan ja tutkijan täytyy pohtia omaa asemaansa tuon prosessin aikana. Huomasin tutkielman aikana että olin haastateltaville ensisijaisesti sosiaalityöntekijä. Olin tiedottanut tutkielmastani ajoissa ja kertonut heille työn tarkoituksesta. Minut nähtiin mammaklubin perustajana ja sosiaalityöntekijänä. Naiset luottivat minuun ja olivat halukkaita kertomaan tarinansa. Haastattelu tilanteet olivat usein rönsyileviä ja monta kertaa minulta kysyttiin neuvoja haastatteluiden edetessä. Neuvoja jotka olisivat kuuluneet tavallisiin asiakastapaamisiin.

Pohjola (mt.) mainitsee kirjoituksessaan siitä, kenen äänellä tutkija puhuu. Samoin hän tuo esiin sitä kuinka saatu tieto on suhteellista. Minun saamani tieto on suhteellista siinä mielessä, kuinka olen teoreettisen viitekehysten, elämäntilanteita valinnut. Valitsemani viitekehys on verrannollinen aikuissosiaalityössä tehtävään palvelusuunnitelmaan. Pal-

velusuunnitelma sisältää menneisyyden kokemukset, perherakenteen kuvauksen ja palvelusuunnitelmassa kirjoitetaan ylös tavoitteita tulevalle. Tutkielmani puhe on siis sosiaalityötä, sitä käytäntöä jota toteutan. Yhteenvetona tähän haluan mainita että näin koen tutkielmani aineiston perustelluksi.

Tämän päivän tutkimus on hyvinvoivaa mutta vaatii tutkijalta ja lukijalta tarkkuutta. Merkittävää on siis se mitä tutkimus oikeasti käsittää kun tutkimuksessa puhutaan naisesta. (Saresma, Rossi ja Juvonen 2010, 12–13). Tutkimukseni kohderyhmä viittaa vahvasti sukupuolen tutkimukseen, onhan kohderyhmänäni naiset ja heidän elämänkulkunsa muutokset. Tutkimustani en halua tarkastella pelkästään naistutkimuksen silmin, vaikka kyseistä aihealaa olen lukenutkin työni prosessin aikana. Yhtä hyvin tällainen kohderyhmä saattaisi kuvata yksinhuoltajaisia.

Oma tutkimusintentioni pohjautuu vahvasti sosiaalityöhön ja työssä toteutettaviin menetelmiin. Opintojeni aikana on eräs luennoitsija maininnut; *Sitten kun asiakkaaksi tulee kolmas tai neljäs asiakas jolla on samankaltainen tarina, niin silloin jo voidaan puhua ilmiöstä. Ja, sosiaalityö tutkii yhteiskunnassa esiintyviä ilmiöitä.* Voisi siis sanoa, että sosiaalityön tutkimus ei ole kiinnostunut tutkittavista yksilöistä, vaan ilmiöistä yksilöiden taustalla.

Olen työssäni kohdannut nämä äitiasiakkaani ja kiinnostunut heidän elämässään esiintyvistä ilmiöistä. Ilmiöt ovat esiintyneet erilaisilla nimillä, kuten taloudellisen hallinnan vaikeus, huoltajuuskiistat ja sitä kautta tullut yksinäisyys kasvattajana tai monet muut elämisen pulmat. Olen kuitenkin valikoinut aineistostani pois niitä äitiasiakkaita joiden ongelmat ovat monella tasolla järeämpiä ja heidän kanssaan tehtävä sosiaalityö vielä kesken. Tietoisesti olen valinnut haastateltavakseni naisia joiden kanssa olen pystynyt olemaan ammattini edustaja ja tarkoituksella myös etäisempi työntekijä. Tavoitteenani oli myös saada haastateltavani sitoutumaan tutkimukseeni ja kaikkia haastatteluja yhdistääkin äitien tarve saada tulla kuulluksi. Sitoutumisessa ei siis tullut toisin sanoen pulmia, enemmänkin jouduin valikoimaan haastateltavia äitejä.

4.6 Tutkimukseni äidit

Haastattelumateriaalini koostuu siis kuudesta haasteltavasta ja äitien kertomukset olen koonnut tähän kappaleeseen lyhennettynä. Tarkoitukseni on saada haastateltavieni

”omaa ääntä” näkyville ja ilmi tähän tutkielmaani, siitä millaisia äitejä minun tutkielmani kohteena on ja millaisia heidän tarinansa ovat. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan kertoa haastateltavieni lapsista tai haastateltavieni koulutustaustasta sen tarkempaa tietoa. Tämä tieto ei ole relevanttia oman tutkimukseni kannalta ja olenkin päätenyt tutkimuksessani kohdentamaan saatua tietoa puhtaasti äideistä itsestään. Haastattelemani äidit paikantuvat iältään 22 – 33 vuoden väliin. Kaikkia haastateltaviani yhdistää kotona olemisen aikajakso. Jokainen heistä viettää tiivistä ja perhekeskeistä elämää lasten kanssa.

Ella

Ella on pienen vauvan äiti. Ella on siirtymässä äitiyslomalta kodinhoidontuelle, hän on yksinhuoltaja ja lapsen isä ei ole virallisesti tiedossa. Ellan nuoruuteen ja aikuisuuteen on kuulunut pitkiä seurustelusuhhteita, työntekoa ja onnistunut tutkinnon suorittaminen. Lapsen tulo maailmaan on ollut suuri yllätys ja Ellalle hänen lapsensa syntymä on hieno asia elämässä. Lapsi on asettanut elämän erilaiseen järjestykseen ja tuonut merkityksen Ellan elämälle. Nuoruuden taakat ovat tarinassa menneisyyttä. Ella kokee kasvaneensa aikuiseksi äitiyden myötä ja oma perhe sisaruksineen on ollut tukena elämänsä vaikeissa tilanteissa. Sosiaalityö on ollut myös auttamassa elämänsä muutoksissa, Ella kokee saaneensa apua silloin kun hän on tarvinnut.

Annika

Annika on kodinhoitotuella pienen lapsensa kanssa. Paluu työelämään on edessä ja koettu elämä lapsen kanssa on mullistanut Annikan elämänsä katsomusta. Nuoruudessa ja aikuisuudessa Annika on suorittanut opintonsa, menestynyt työelämässä ja elänyt aktiivista, osallistuvaa nuoren naisen elämää. Tulevaisuus on näyttäytynyt valoisana ja lapsen syntymä onkin aiheuttanut pulmia ja neuvottomuuden tunteita. Äitiys ja myös yksinhuoltajuus eivät ole olleetkaan sitä, mihin Annika olisi osannut varautua. Oma perhe on tukenut ja saatu ammatillinen tuki on auttanut Annikaa eteenpäin. Käynnit mamma-kerhossa ovat olleet osa Annikan elämää ja sieltä saatu tuki on ollut osa jaksamista. Koettu pettymys parisuhteessa esiintyy taakkana Annikan elämässä. Annika huolehtii lapsestaan yksin ja lapsen isä ei ole osannut ottaa vastuuta lapsestaan. Ero on tuonut Annikalle vahvuutta ja tuen kautta saadut kokemukset vahvistaneet Annikaa äitinä. Elämä oman pienen lapsen kanssa on nykyisyydessä hienoa.

Milla

Milla on avoliitossa ja hänellä on kaksi lasta. Millan puoliso on paljon poissa kotoa työnsä takia ja Milla on käytännössä paljon yksin lasten kanssa. Milla kokee elämän lastensa kanssa tärkeäksi. Menneisyyttä varjostaa elämä äidin alkoholismien kanssa. Milla kokee kuitenkin pärjäävänsä ja hän on oman pienen perheensä kannattelijana. Milla on saanut tukea ammatilliselta taholta, hän tuntee merkityksellisenä oman itsenäisyytensä ja vastuunsa lastensa äitinä. Mammakerhossa käynnit ja kontaktit kerhon työntekijöihin ovat tärkeitä.

Eveliina

Eveliina on kodinhoidontuella lapsensa kanssa ja hän suunnittelee kovasti tulevaisuutta. Koulutukset ovat jääneet kesken nuoruuden kiireissä ja Eveliinalla on paljon haaveita tulevasta. Lähimenneisyydessä koettu läheisen päihderiippuvaisuus ja väkivallan uhka ovat olleet Eveliinan elämässä iso taakka. Saatu tuki omilta vanhemmilta ja tädeiltä ovat osa tarinan selviytymistä, samoin kuin sosiaalityön interventio on tullut ja on edelleen Eveliinan elämässä tarpeeseen. Vaikeat tilanteet on Eveliinan mukaan koettu kuitenkin yksin. Kokemuksista huolimatta Eveliina kokee osansa onnekaaksi, monista tilanteista on selvitty ja usko omaan pärjäämiseen on vahva.

Leena

Leena on juuri ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi. Yksi elämänvaihe lapsen kanssa on siirtymässä toiseen. Tulevaisuudessa on toive löytää koulutusta vastaavaa työtä, tai vaihtoehtoisesti lähteä opiskelemaan täysin uutta alaa. Odottamaton raskaus on Leenan elämässä tuntunut hieman pelottavalta. Tukea hän on saanut tulevan lapsen isältä ja tulevaisuuden suunnitelmia on yhdessä ryhdytty miettimään. Nykyhetkessä hän pyrkii pitämään suhteen lapsen isään kunnossa ja lähiyhteisö on mukana Leenan ja hänen lapsensa elämässä. Taloudellinen selviytyminen on tiukkaa ja jokainen penni täytyy miettiä. Sosiaalityön tuen Leena kokee tärkeänä, on hyvä että on oma työntekijä jolta voi kysyä apua ja neuvoa.

Ida

Idan nuoruus ja lapsuus on ollut turvallista elämää sisarusten ja äidin kanssa. Ammatillinen ja mukavaksi koettu koulutus on sittemmin keskeytynyt yllätysraskauden myötä.

Ida on tuolloin seurustellut vakituisesti ja tulevan lapsen isä hylkäsi Idan kun tieto raskaudesta tuli. Oma äiti on lähtenyt auttamaan ja Ida on näin päässyt rakentamaan itsenäistä elämää lapsensa kanssa. Ida suunnittelee jo tulevaa lapsensa kanssa. Tarkoituksena on saattaa opinnot loppuun ja päästä kiinni työelämään. Sosiaalityön tuki on mukana Idan elämässä ja mammakerho on auttanut näkemään että muillakin äideillä voi olla samanlaista.

5 Tutkimuksen tulokset

5.1 Aikuistumisen tiellä – elämä on valintoja

Nuori omaa haaveita joiden avulla voi luoda omaa tietä aikuisuuteen. Haaveiden lisäksi nuorta ympäröi perheen ja kasvuympäristöön, omaan kulttuuriin kuuluva todellisuus. Ja tämä todellisuus voi olla tukipylväänä haaveiden toteuttamisen keinoissa. Nuoruus elämänsä kehitysvaiheena on kasvua ja valintojen tekemistä. Omat kokemukset ja lapsuuden perhe muovaavat nuoren omaa kulttuuria ja toimivat myös tienantajina nuoren ihmisen itsenäistymisen tiellä. Itsenäistymisen tie merkitsee irrottautumista lapsuuden perheestä kohti oman elämän rakentamista. (Tolonen2005, 59–60). Nuoruutta on hyvä tarkastella yksilön omia kokemuksia kuuntelemalla mutta toki nuori ihminen kantaa muutakin mukanaan. Nuoruuden kasvuvaihe tutkimukseni osa-alueena etsii vastauksia siihen, millaisia tukiverkostoja haastattemieni naisten nuoruudessa on ollut ja ovatko nämä verkostot vielä merkittäviä naisten elämässä.

Haastatteluni teemat olin jakanut kolmeen eri kehitysvaiheeseen naisten elämässä. Ensimmäiseksi keskityimme puhumaan menneisyydestä, aikaa ennen lasten syntymää ja äitiyttä. Tarkoitukseni oli löytää kokemuksia ja tarinoita jotka olivat olleet merkityksellisiä ja antaa myös naisille mahdollisuus tarkastella itseään nuorina ja sitä kautta mahdollisesti pohtia omia valintoja ja löytää vastauksia omaan nykyisyyteensä. Tässä kappaleessa käsittelen tätä teema-aluetta ja kerron tutkimustuloksistani. Mukana on omaa keskusteluni myös sosiaalityön kokemuksistani joita liitän mukaan tutkimukseni puheeksi. Sosiaalityön puhe jota tässä kuljetan tutkimukseni mukana, on sitä alkuperäistä tutkimukseni intentiota johon halusin sitoutua. Sosiaalityön puheella haluan tuoda esiin aikuissosiaalityössä toteuttamassani työssä esiin nousseita ilmiöitä. Kyseiset ilmiöt aloittivat oman graduni prosessoinnin kun ryhdyin pohtimaan nuorten äitien mahdollisuuksia ja avuntarpeita heidän elämäntilanteissaan.

Mennyttä aikaa haastateltavani kuvasivat vilkkaaksi elämänvaiheeksi. Perheen perustamista ei vielä ajateltu ja haastateltavat kertoivat itsenäistymisen riiteistä, joita olivat kotoa poismuutto opiskelun perään tai ystäväpiirin laajentuminen. Seurustelukuviot ja muut läheissuhteet kuuluivat myös nuoruuden kokemuksiin. Nuoruuden tila elämätku-

lun käsitteenä kuvaa valintoja ja siirtymiä seuraavaan elämänvaiheeseen. Näitä valintoja haastateltavat olivat tehneet ja odotuksia tulevaisuudelle löytyi.

Ida: ”No sitten mie lähin lukeen kosmetologiksi. Vähän jännittävältä tuntu ja tosi kivalta ko siihen tottu.”

Milla: ” Eihän miulla ollu muuta kuin saaha se koulu käytyä ja sitten päästä pois näistä maiseista.”

Annika: Mie sitten muutin koulun viereen ja opiskelin ja kävin töissäki koko ajan.. Koko ajan sitä mieltä että lukisko sitten vielä niihin pääsykokkeisiin. En ollu vieläkään varma että halluunko, vai oliko se minun oma ala.

Naisten kertomuksista koulutukseen haku oli tärkeä osa tarinaa. Voisin puhua oman tien etsimisestä. Ammatillisen koulutuksen valinta oli tarinoissa ensimmäinen tärkeä asia millä naiset kertoivat aikuistumisen tunteistaan. Pohjolan (1994, 15–16) mukaan elämäntilanteet muodostuvat kulttuurisista, paikallisista ja yhteiskunnallisista todellisuuksista. Yksilö on suhteessa yhteiskuntaansa ja sukupuoli asettaa omia puitteita. Elämä itsessään tarjoaa nuorille mahdollisuuksia ja valintoja. Elämänkulkua ei tule tarkastella pelkästään koulutus- tai työuran mukaan, vaan eri osasista rakentuva todellisuus takaa kokonaisen tarkastelun. Tutkielmassani naiset kertoivat nuoruudestaan myös kokemuksia jotka olivat toimineet kasvattavina ja suuntaa-antavina tapahtumina.

Ella: ”No, loppuajasta oli, sitten ko oltiin erottu ja tommosta. En mää ikinä tehny mitään ilmoitusta. Että. Pojat (=veljet) hoiti sitten sen homman. Se oli sitten siitä.”

Nuoruuden ikävät kokemukset olivat kasvukertomuksia. Naiset olivat löytäneet pärjäämisen keinoja jo nuoruudessaan ja silloinen ystäväpiiri ja perheen tuki tuli mitattua. Naisilla oli nuoruudessaan yhteisö josta apua haettiin ja tukea annettiin.

Eveliina: Kai se oli silloin niinko miun oma perhe, niinko isi ja, no äiti. Ehkä se sillonen seurustelukumppani ja ystävät.

Tolonen(2005, 40–41) kirjoittaa viitaten Bourdieun (1997) nuoren kulttuurisen, sosiaalisen ja symbolisen pääoman vaikutuksesta nuoren elämäkulussa. Sosiaalinen pääoma merkitsee yksilön käytettävissä olevia sosiaalisia suhteita jotka omaavat potentiaalia nuoren elämässä, tämä sisältää myös oman perheen merkityksen nuorelle. Kulttuurinen pääoma voi merkitä suhdetta tavaramaailmaan tai eri instituutioihin.

Bourdieu, Pierre(1997/1986) The Forms of Capital. Teoksessa A.H Halsey& Hugh Lauder& Phillip Brown&Amy Stuart Wells(toim.) Education. Culture, Economy, Society. Oxford University Press, 46–58.

Kulttuurista pääomaa kuvaa paikallisuus ja nuorten valinnat omassa kulttuurisessa ympäristössä ovat myös aikasidonnaisia ja liittyvät nuorten omaan pääomaan, ystäviin ja perheisiin

Voisin tulkita kertomuksista että Eveliinan, Idan ja Leenan kertomuksista löytyy oma sosiaalinen pääoma, nuoren ihmisen mukana kulkeva ohjenuora ja opastaja. Sosiaalisesta pääomasta on myös opittu. Nuori ihminen on ryhtynyt kuuntelemaan vanhempiaan.

Leena: No, oli siinä semmosta. Siinä varsinkin kun täytti 18 vuotta. Meni sitten vähän lujempaa välissä. Unohtu sitten se koulunkäynti. Vanhempien kanssa, sovittiin sitten vain miten tehhään hommat.

Ida: No äiti auttoi, oli se vihanen. Se kuitenkin auttoi minua. ☺

Lähiyhteisön tuki on ollut nuoruuden kokemuksissa mukana olevana voimavarana. Leenan ja Idan kertomuksissa ilmenee kuinka perhe on kulkenut taustalla aikuistumisen muutoskohdalla tukien ja luottaen. Leenan ja Idan kertomuksista voisin tulkita *perusturvallisuutta* voimavarana, he eivät ole olleet yksin vaikeissa tilanteissa. Vahva perusturvallisuus, todellinen kulmakivi on kertomuksissa usein, lähes toistuvasti naisten oma äiti. Äitiyden teema toistuu siis tutkimuksessani myös sukupolvien yli. Nuoren ihmisen valitsema äitiyden tie kuvaa siten myös opittua ja sivusta seurattua tietä. Naisten oma äiti on vahvalla läsnäolollaan tuonut hyvän äitiyden mallia. Mallia, jota äitiyteen valmistuva nuori nainen pyrkii kopioimaan parhaansa mukaan. Pohjola(1994, 173–174) kirjoittaa elämän ankkureista. Nuori saattaa omata erilaisia resursseja, ankkureita joiden avulla elämässä pärjääminen ei ole enää pelkästään itsestä kiinni. Näitä ankkureita voivat olla oma suku, lähiomaiset sekä ystävät. Voidaan puhua myös oman elämän rakentamisesta yhteisön jäsenenä.

Oman elämän rakentamisessa ja suunnittelussa yksilö tarvitsee tiettyjä pilareita, ankkureita joihin voi tukeutua elämänsä muutostilanteissa. Esiin tulevat pulmat voivat olla joskus itse aiheutettuja, joskus taas yksilön ongelmien käsittelykyky voi olla puutteellista. Aikuissosiaalityötä toteuttavana olen tavannut nuoria asiakkaita tilanteissa jolloin on pohdittu valintoja elämänsä siirtymävaiheissa. Valinnat ovat tarkoittaneet koulutukseen hakua, kotoa pois muuttamista tai uuteen työhön siirtymistä. Usein sosiaalityön asiakkaaksi tulevat nuoret perheettömät asiakkaat kokevat näissä tilanteissa yksinäisyyttä ja resurssien puute voi tulla esiin jo ensimmäisellä tapaamisella.

Sosiaalityön asiakastapaaminen 6.8.2014: Nina on tullut sovitulle ajalle. Taustalla on jo kaksi keskeytynyttä koulutusta ja Nina on tuloton, alle 25-vuotias nuori. Palvelusuunnitelmaa tehdessä juttelemme Ninan nuoruudesta. Hän on yksinhuoltajaisän tytär,

äiti on menehtynyt Ninan ollessa lapsi ja nuori, on elämä mennyt Ninan mukaan vähän pahojakin juttuja tehden.

Nina on klassinen esimerkki nuorista asiakkaistani siinä mielessä että hänen sosiaalinen pääomansa, lähiverkostonsa esiintyy puutteellisena. Lähiverkoston tärkeä tekijä, oma äiti ei enää kuulu Ninan elämään ja palvelusuunnitelman edistyessä tulee esiin myös isän passiivinen rooli tyttären elämäkulussa. Nina kuuluu myös nuoriin jolloin elämäkulun muutostilanteet esittäytyvät passiivisena elämänvaiheena. Nuoruus on pidentynyt ja tulevaisuuden suunnitelmissa on hapuilua ja epäonnistumisia. Kaisa Ketokivi (2005, 114–117) puhuu itsensä etsimisestä jolloin aikuisuuden normit eivät mahdollisesti täyty koskaan. Pidentynyttä nuoruutta pidetään pehmentävänä tienä ja näin yksilön keskeneräisiksi jääneillä elämänvalinnoilla haetaan oikeutusta. Toki pidentynyt nuoruus käsitteenä antaa miettimisaikaa yksilölle. Aikuistuminen ja mahdollinen perheen perustaminen ovat mahdollisia. Nuori tarvitsee elämänvalinnoissaan tukea ja neuvoa kuten kertomani Nina. Juhila (2006, 117) muistuttaakin kuinka sosiaalityöllä on mahdollisuus tukea asiakkaan elämäntarinan muokkautumisessa. Ei asiakkaan puolesta tehden, vaan kannustaen ja neuvoen asiakasta itsenäisen tarinan luomiseen.

Joskus nuorella ihmisellä on odottamisen tunteita elämän suhteen. Odottamiseen liitetään muun muassa perheen perustaminen sekä työmarkkinoille suuntautuminen. Identiteetin odotetaan rakentuvan näiden kulmakivien varaan. Perheen perustamiseen liitetään odotuksia ja niistä voi muodostua myös kahleita nuorelle ihmiselle. Odotusvaiheeseen mahdollisesti liittyvä sosiaalityön palvelujen tarve leimaa kirjoittajan mukaan nuorta aikuista, he ovat kaikesta huolimatta tavallisia ihmisiä vaikka yhteiskunnan tulkinnat määrittävät näitä nuoria ongelmalliseksi, muista eroavaksi ryhmäksi. (Pohjola1994, 176–183).

Kuten Nina, moni kohtaamani hänen ikäisensä asiakas kertoo nuoren ristiriitaisesta elämäkulun tiestä aikuisuuden joskus pelottavan tuntuiseen maailmaan. Tutkimukseni kohderyhmä, äidit ovat myös lähimenneisyydessään olleet samalla valinnan tiellä tehdessään näitä valintoja. Valintana ollut perheellistyminen kuvaa aikuistumisen valittua tietä, hakeutumista vakiintuneempaan elämänmalliin. Ketokivi (2005, 130–131) kertoo *aikuistumisen institutionalisoituneesta mallista*. Tätä voi kutsua normaaliksi eli odotettavaksi olevaksi elämäkulun muutosvaiheissa. Perheen perustaminen ja taloudellinen itsenäisyys kulkee tuolloin ajanmukaisesti yksilön ikään ja kasvuun liittyen. Yhteiskunnallisesti sitä voi kutsua normiksi eli odotettavissa olevaksi käyttäytymiseksi.

Pidentynyt nuoruus- käsite niin nuoren äidin aikuisuudessa kuin sosiaalityössä kohtamani asiakkaat eivät aivan vastaa kuitenkaan tähän odotettavissa olevaan normiin. Nuo- ret asiakkaani sekä haastattelemanai naiset ovat kohdanneet ristiriitoja joiden kautta omaa roolia ja kuulumisen tunnetta yhteiskuntaan on jouduttu pohtimaan. Naskalin (2012, 278) mukaan koulutuksen ja kasvatuksen merkitystä voi ymmärtää vallan määritteenä. Yksilöllisyyden kasvu ja kuuluminen yhteiskuntaan määritetään koulutuksen ja kasvatuksen kautta. Yksilöllä on oltava toisin sanoen tietty meriitti, koulutus, äitiys tai muu vastaava jolla yhteiskuntaan kuuluminen tahi naiseus mitataan. Talvitie – Ryhänen(2000, 269) kirjoittaa taloudellisesta turvallisuudesta jolla on vahva merkitys hyvinvointivaltiossa. Hankittu asema yhteiskunnassa, työelämä ja siten ansaittu taloudellinen turvallisuus perheelle esittäytyy tietynlaisena mittarina sekä hyvinvoinnin takeena. Yllättävä elämänmuutos, kuten yllätysraskaus voi nuoren naisen elämässä siirtää näitä hyvinvoinnin takeita tulevaisuuteen.

Eveliina: no mie niinko menin ammattikouluun ja alotin tarjoilijapuolella mutta sitten niinko vaihoin kondiittoripuolelle, mutta sitten ko tuli niin kovat allergiat mie menin matkailupuolelle ja sitten mie lopentinkin koko homman. Että se siitä!

Ida: no, sitten mie rupesin odottamaan ja sitten se keskeyty se koulu niin kuin.

Naisten tarinoissa keskeytyneet koulutukset liittyvät lähimenneisyyteen, aikaan ennen lasta. Lapsen tulo maailmaan on siirtänyt koulutukseen tai muuhun henkilökohtaiseen kasvuun liittyvät haaveet johonkin tulevaan. Niemelä(2005, 173–175) pohtii nuoren äidin erilaista elämäntulkua. Äitiys merkitsee myös ulkoistumista yhteiskunnan normiajattelussa eli äitiys itsessään on aikuistumisen mittari ja se riittää. Perhe-elämä lapsen kanssa asettaa Idan ja Eveliinan tiukasti nykyhetkeen. Oma minä ja mahdolliset urahaaveet odottavat kypsymistään aivan nurkan takana, lähitulevaisuudessa ja siihen on vielä paljon lupauksia. Ketokivi(2005, 101) kertoo myös pidentyneen nuoruus- käsitteen kritisoivan odotettavissa olevan aikuistumisen kehityskulkua. Tulkitsen Idan ja Eveliinan kertomuksista myös nuoren ihmisen omaa valittua tietä, yksilöllistä valintaa ja tahtoa. Valitulla tiellä haluan tarkoittaa äitiyden tietä. Toinen vaihtoehto, raskauden keskeytys on hylätty. Tulkitsen näistä kertomuksista myös vahvaa siirtymäriittä aikuisuuteen. Tielle aikuisuuteen äitiyden kautta ei ole tapahtunut yksin. Idalla ja Eveliinalla on ollut tuolloin oma pääomansa mukanaan. Idalla oma äiti, ja Eveliinalla oma isä. Tutkimukseni saa jälleen vastaukseksi naisten oman lähiverkoston, omat vanhemmat.

Pyrkimyksenäni oli löytää nuoruuden teema-aineistosta vastauksia tutkimukseni kysymyksiin. Millaisia verkostoja ja tukipylväitä naisilla oli nuoruuden muutosvaiheissa ja

kuinka vaikeista asioista on selviydytty. Nuoruuteen perinteisesti liittyvät aikuistumisen riitit merkitsevät koulutukseen hakeutumista, seurustelua ja irrottautumista lapsuuden perheestä. Haastatteluissa ilmeni että lapsuuden perhe on kulkenut naisten mukana tässä tyypillisessä irrottautumisen vaiheessa. Perheen lisäksi naisten tarinoissa kuuluvat ystävät ja poikaystävät jotka on koettu merkittäväksi tueksi nuoruuden vaiheessa. Taaikat ja ikävät asiat olivat nuoruuden muistelumatkalla myös mukana ja näistä ikävistä tarinoista kuului oppimisen tuntemuksia sekä helpotusta, unohtamatta kuitenkaan surullisten tapahtumien mukana kantamista. Naiset ovat löytäneet apua ja tukea lähiverkostoltaan. Sosiaalistuminen yhteiskuntaan ei kovin usein suju ilman rikkeitä. Tiellä aikuisuuteen sattuu ikäviä tapahtumia ja näitä tapahtumia naiset kuljettavat mukanaan muistoissaan. Aikuistumisen maailmaan siirtymiset merkitsivät haastateltavillani äitiyden valintaa joskus hyvin nuorella iällä. Tuleva äitiys oli tarinoissa kuitenkin voimavara ja merkittävä asia. Naiset olivat valinneet äitiyden ja näin sitoutuneet aikuisuuden ja perhe-elämän velvollisuuksiin. Sosiaalityössä kohtaamani nuoret aikuiset ovat niin ikään kumpuroineet aikuisuuden haasteissa ja omien sosiaalisten verkostojen puutteellisuus usein näkyy näissä tarinoissa. Esimerkkitapaukseni Nina oli yksi monista samankaltaisista nuorista.

5.2 Elämää nykyhetkessä

Aikuisen ihmisen elämä kuvaa nyky-yhteiskunnassamme erilaisia käsitteitä jotka toki ovat tuttuja meille aikuisille elämäkulun arkipyörytyksessä. Erilaiset velvollisuudet ja tehtävät sävyttävät aikuisuuden maailmaa. Vanhemmuus ja perheestä huolehtiminen sekä riittävä toimeentulo kuuluvat näihin velvollisuuksiin unohtamatta yhteiskunnan jäsenyyttä. Jäsenyys sisältää myös käsitteen vallasta. Hyvinvointivaltio tarkastelee selviytyvää naista työssäkäyvänä äitinä Kantolan(2012, 86–87) mukaan. Tämä merkitsee tiettyä valtamääritelmiä jolloin kotona lastensa kanssa oleva äiti voidaan nähdä vallattomana ja vähävaraisena. Vähävaraisuutta tarkastellaan usein ongelmalähtöisenä ja näin nuorta äitiä on helppo sysätä marginaaliin.

Tutkimani kohderyhmä ja sosiaalityön asiakkaani ovat täten saaneet statuksensa jo yhteiskunnan silmissä. Kritiikkinä tässä haluankin tarkastella toisenkaltaista valtaa. Valta voi käsittää kuulumista omaan yhteisöön ja nuoret asiakkaani sekä haastattelemani äidit omaavat mukanaan myös kuulumisen tunteita. Valta voi olla Kantolan (mt., 83) mukaan

myös yhdessä toimimista ja keskinäistä vuorovaikutusta. Tutkimukseni osa-alue, aikuisuus ilmiöineen kuvaa aineistossani merkityksellisintä osa-aluetta, sitä nykyhetkeä missä haastateltavani sekä kohtaamani asiakkaat elävät. Tässä osassa pyrin löytämään vastauksia tutkimukseni kysymyksiin unohtamatta voimavaroisuutta sekä pärjäämistä yhteiskunnassa. Olen jakanut aikuisuuden teemaa myös eri osa-alueisiin. Ensimmäiseksi pohdin taloudellisia tekijöitä jotka vaikuttavat selviytymisen tunteisiin. Toiseksi kerron muunkaltaisista pulmista elämänkulussa, odottamattomista tapahtumista jotka vaikuttavat hyvinvointiin joskus esteellisestikin. Lopuksi käsittelen äitiyden teemaa jota voi katsoa myös tahtotilana.

Kokemukset vähävaraisuudesta

Perheen perustaminen osana elämäntulkua liittyy perinteisesti aikuisuuden maailmaan ja elämäntulon tehtäviin. Haastatteluryhmäni naiset kertovat nykyisyydestään ja tuntemuksista joita äitiys ja perheen perustaminen ovat tuoneet. Mukana on pettymyksiä, pärjäämisen tunteita sekä iloa. Arkiseen elämään kuuluvat pulmat kuuluvat kertomuksissa ja ovat tulleet esiin myös toteuttamassani sosiaalityössä.

Päivystysvuoro 11.2.14. Vastaanotolleni saapuu nuori pariskunta. Vaimo on viimeisillään raskaana ja pariskunnalla on iso huoli asumisesta ja elämänmenoista. Vuokrat ovat rästissä ja sähkölaskut maksamatta. Mies on päässyt palkkatyöhön, mutta ulosotto ja työmatkakulut nielaisevat ison osan palkkatuloista. Perhe asuu kaukana palveluista, aivan taajama-alueen ulkopuolella. Ote työpäiväkirjasta.

Perheen perustaminen voi tuntua haastavalta kun alkumetreillä on isoja vaikeuksia jotka vaikeuttavat normaalia aikuistumisen kaavaa. Nuoret perheet saattavat vähävaraisuudestaan johtuen joutua marginaaliin, yhteiskunnan laidamille. Avuntarpeeseen voi vastata sosiaalityöntyön menetelmänä käyttäen ns. akuuttien kriisien purkamista jota voisi kutsua interventioksi. Akuuttiin pulmaan voi vastata antamalla ensiapua täydentävän toimeentulotuen kautta maksamalla esimerkiksi rästiintyneen vuokran, jotta asiakkaiden ihmisarvoinen elämä tulee turvattua. Suunnitelman luominen yhdessä asiakkaan kanssa merkitsee seuraavien pulmatilanteiden kartoittamista ja siihen liittyy suunnittelua eli palvelusuunnitelman toteuttamista. Arviointi ja suunnitelma sosiaalityössä muuntuu Juhilan (2008, 23–24) mukaan asiakkaan omaksi prosessiksi ja aikuissosiaalityössä toteutus kuvataan palvelusuunnitelman tekemisellä.

Edellä mainittu asiakastapaaminen johti asiakkuuteen. Perhe kamppailee edelleen vähävaraisena, kyeten kuitenkin maksamaan ensisijaiset menot elämässään. Sosiaalityön suunnitelmalla olen vastannut asiakkaiden palvelutarpeeseen. Perheen isä pohtii velkajärjestelyyn menoa ja sosiaalityötä toteuttavana minun on helppo neuvoa häntä asian hoidossa pienen kunnan alueella.

Sosiaalityö on vaikuttamistyötä. Sosiaalityöntekijä omaa ruohonjuuritason tietoa ja pysyy vaikuttamaan asiakkaiden ongelmiin tuoden näkyvyyttä ratkaisuihin. Palveluohjaus sekä asiakkaan asioiden ajaminen merkitsevät neuvontaa oikeiden etuuksien etsinnässä. Asiakas tarvitsee vaikeassa elämäntilanteessa tukea ja neuvoa saadakseen hänelle kuuluvat etuudet tai tietoa kuinka asioitaan voisi hoitaa. (Juhila 2008, 75–77). Vaikuttamistyö voi käsittää myös vallan lisäämistä asiakkaalle ja vallan tunne voidaan nähdä prosessina. Ihminen ryhtyy tuolloin toimijaksi ja mahdollisesti pystyy vaikuttamaan elämänsä kulkunsa voimakkaammin Kantolan(2012, 81) mukaan.

Myös haastattelemi naiset ovat joutuneet puntaroimaan eri valintojen välillä. Lapsi asetetaan etusijalle ja taloudellinen selviytyminen ohjaa valintoja. Taloudelliset pulmat ovat tarkoittaneet eräänntyviä laskuja ja pulmatilanteissa naiset ovat saaneet apua omalta lähiverkostoltaan sekä ammatilliselta taholta.

Leena: Kyllähän sitä sitten hoksaa kun jää aivan lapsen kanssa. se on vähän rankempaa ja tiukempaa ja pittää aivan laskea että miten paljon ja, ja mitä sitten touhuuaa.

Ella: Tuntuu että sitä pärjää paljon paremmin niinko rahallisesti. Vaikka sillon ko olin yksin ja sinkku, ja vaikka olin töissäkin. Sitä tuntuu että sitä osti niinko turhanpäivästä paskaa.

Ida: kun onhan se hyvä, että saapi laskut maksettua ja silleen.

Idan, Ellan ja Leenan puhe kertoo tämän hetken todellisuudesta. Naiset eivät kuitenkaan voivottele tilannettaan, enemmänkin kuulen asian toteavana. Asiat vain ovat näin. Elämän todellisuus rakentuu nyt ja tässä – elämäntilanteesta ja naiset elävät pienituloisen ihmisen todellisuudessa. Ellan kertomus on myös onnellisen elämänvaiheen kertomusta. Rahapulasta huolimatta äitiys on tuonut voimaantumisen tunteita elämään. Vähävaraisuus ei merkitse Ellan elämässä huonoa asiaa. Enemmänkin näen paikoilleen asettumista ja sääntillisemmän elämäntavan omaamista. Äitiys on siten tuonut Ellan elämään uusia toimintatapoja. Krok (2009, 118–119, ks. myös Pohjola 1994, 59) puhuu köyhyyden hyväksymisestä. Köyhyys liittyy nuoren ihmisen elämässä tilapäisenä tilanteena. Krok puhuukin elämänvaiheköyhistä. Käsitteeseen liittyy toivoa ja uskoa paremmasta tulevaisuudesta.

Vähävaraisuuden kertomukset voidaan myös tarkastella osana elämäntulkua. Haastattelutavat ovat vielä nuoria ja sosiaalityössä esittämäni asiakkaat ovat myös nuorempaa aikuisväestöä. Köyhyys voi kuulua osana elämäntulkua tai jäädä pysyväksi käsitteeksi elämässä. Köyhyyttä käsitteenä voi pohtia myös yksilöllisesti. Yksilö ei ole ole marginalisoitunut vähävaraisuudestaan huolimatta. Juhilan (2008, 105–109) mukaan marginaalisuus voidaan nähdä aikana, paikkana tai elämässä olevana todellisuutena. Kirjoittaja kuitenkin huomauttaa että marginaalisuus sisältää erilaisia käsitteitä ja köyhyys sekä vähävaraisuus eivät välttämättä merkitse yksilön selviytymisen heikkoutta. Ihmisten elämä on moninaista ja eroavat toisistaan. Tietynlaista ihmistyyppiä ei voi määritellä valmiiksi ennen kuin on tutustunut hänen elämäntulkunsa moninaisuuteen.

Yksinhuoltajaäidin vähävaraisuus merkitsee käytännössä tulojen koostumista monesta eri etuudesta. Äidin on itse osattava hakea jokaista etuutta erikseen ja oikea aikaisesti. Toimeentulotuki tarkoittaa viimesijaista etuutta ja käytännössä asiakkaan on haettava ensisijaisesti hänelle tarkoitettut ensisijaiset edut, kuten elatustuki Kelalta. Etuuksien hakeminen vaatii asiakkaalta osaamista ja tietoa. Mahdolliset muutostilanteet aiheuttavat uutta haastetta ja naisen on jälleen osoitettava uudestaan oikeutensa etuuteen. Etuusviidakko kattaa kuitenkin minimi toimeentulon, jolla vähävarainen äiti selviytyy. (Krok 2009, 143–146). Haastattelemani naiset todellisesti omaavat vähävaraisuuden symboliikkaa elämässään. Tarinoissa esiintyvät vähävaraisuuden elementit ovat mukanaolevia olematta kuitenkaan hyvinvoinnin esteitä. Leenan kuvaus vähävaraisuudesta sisältää myös tuen saannin merkitystä. Tässä tapauksessa tuki ja ohjaus tulee sosiaalityöltä:

Leena: no onhan se hyvä kun on oma sosiaalityöntekijä neuvomassa, kun tuntuu että asioita on nyt niin kuin helpompi ymmärtääkin.

Leenan kertomuksessa, kuten muissakin haastatteluissa olleista tarinoista on hyvä huomioda että oma sosiaalinen verkosto ei itsessään takaa yksilön hyvinvointia. Leena on osannut hakea apua sosiaalityöstä ja sosiaalityö on vastannut tähän tarpeeseen. Leenan kertomus osoittaa sen, että ammatillinen tuki toimii toisaalla auttaen vaikeissa karikkosissa tilanteissa. Ja toisaalla Leenan elämässä näen hänen oman lähiverkostonsa, tädit ja vanhemmat. Kumpikin taho on tukipylväinä yksinhuoltajaäidin elämässä. Kertomuksista kuulen myös muilta kokemuksista siitä, kuinka ammatillinen tuki on vaikuttava hyvinvoinnin lisääjä.

Yksilön sosiaalista turvaa ei tule hakea pelkästään hänen omista ei-ammattillisista verkostoistaan. Sosiaalisen turvan perusoikeudet löytyvät näin pohjoismaisen hyvinvointi-

mallin ulottuvuudesta. (Roivainen2005, 253). Itse näen tärkeänä asiana sen kuinka näitä asioita voisi tarkastella toisiaan tukien. Päämääränä voisi tuolloin olla ammatillisen tuen ja asiakkaan oman verkoston tuen yhteensovittaminen ja näiden välinen dialogi. Dialogin keskiössä toimii tuolloin yksilö itse.

Pulmia elämäkulussa

Aikuisuuden aikana tapahtuneet odottamattomat muutokset sosiaalisissa suhteissa vaikuttavat yksilön selviytymiskykyyn. Näitä muutoksia voivat olla läheisen kuolema, ero puolisoista tai muuttuneet perhemuodot. Tietoisuus aikuisuuden haasteista lapsuuden ja vanhuuden välimaastossa haastaakin sosiaalityötä ymmärtävämpään ja tutkivampaan työotteeseen Adamsin, Dominellin ja Paynen(2009, 138–142) mukaan. Ihminen omaa historiaa ja elämäkulun muutostilanteita jotka vaikuttavat hänen selviytymiseensä. Haastatteluissa naiset kertoivat traumaattisista kokemuksista, taakoista ja suruntunteista elämässään. Sosiaalityötä toteuttavana kohtaan pääsääntöisesti asiakkaita juuri trauman hetkellä, tilanteessa jolloin selviytymisen keinot voivat olla vähissä.

Eveliina: Meillä oli nyt niinkö kesäpaussi sen terapeutin kanssa. mulla on nytten, niinko mie en oo nähny sitä ko kerran isän kuoleman jälkeen huhtikuulta, niinko että meillä on nyt maanantaina aika. Ja varmaan kartotetaan että mikä on tilanne vuojen tapahtumasta, kuolintapahtuneesta ja että mikä on nykyinen tilanne että.

Asiakastapaaminen. 17.9.14. Liina asioi ensimmäistä kertaa elämässään sosiaalitoimistossa. Liina on muuttanut paikkakunnalle vuosi sitten miehensä ja lastensa kanssa miehen uuden työn perässä. Puoli vuotta myöhemmin mies on yllättäen lähtenyt uuden tyttöystävän luokse ja käytännössä katkaissut kaikki suhteet lapsiinsa ja Liinaan. Liina taiteilee kodin ja uuden opiskelun välillä, asunto on ylihintainen eikä Liinan tulot riitä vuokran ja sähkön maksuun. Liina on tapaamisella itkuinen ja väsynyt. Oma sosiaalinen lähiverkosto on jäänyt kotipaikkakunnalle ja opiskelu takkuua. Ote työpäiväkirjasta.

Trauma elämäkulun muutoksissa voi olla voimavaroja poistava ja yksilön selviytyminen ammatillisen tuen avulla voi toimia eteenpäin vievänä voimavarana. Sosiaalityöni selvittelen paljon yhteistyön mahdollisuuksia myös kolmannen verkoston kanssa. Pienellä paikkakunnalla voidaan melko nopeasti selvittää mahdollinen järjestön tarjoama hoitoapu yksinäiselle äidille ja sosiaalityötä tekevänä voin tukea näin äidin jaksamista täydentävän toimeentulotuen muodossa. Liina saa ohjausta ja tukea elatusasioiden jatkoselvittelyyn myös lastenvalvojan ajanvarauksella jonne olen häntä ohjannut. Sosiaalityötä voi tarkastella myös ymmärtävänä väliintulona, *understanding intervention* Hornerin (2009, 259) mukaan. Ymmärtävä väliintulo merkitsee yksinkertaisuudessaan

sitä, kuinka interventio toimii synonyymina huolenpitoon ja terapeuttiseen katsantoon ja tarkoituksena lienee antaa vastine avun tarpeeseen ja yksilön erityistilanteeseen. Uudistuvan sosiaalihuoltolain (Krank, 2015) mukaan tarkoituksena on turvata tarpeenmukaiset ja laadukkaat palvelut asiakkaalle edistäen asiakkaan hyvinvointia.

Eveliinan kertomuksesta löydän helpotuksen tunnetta ja toivoa. Hän on löytänyt ammatillisen verkoston elämänsä kriisitilanteessa ja avun tarpeeseen on vastattu. Eveliinan oman elämän solmukohdat ovat purkautumassa pikkuhiljaa ja Eveliinan kertomuksessa kuuluu toivo paremmasta tulevaisuudesta. Juhila(2008, 115) puhuu räätälöidystä työskentelystä. Yksilö voi rakentaa identiteettiään moni ammatillisen työyhteisön turvin saaden tukea elämäntilanteeseensa.

Muuttuneet ihmissuhteet kuuluvat isolla äänellä tarinoissa. Haastateltavat ovat kertoneet yksinäisyydestä ja pettymyksistä. Läheissuhteet tulivat haastatteluissa esiin naisten tarinoissa myös pettymyksen tunteina. Äitiys oli muuttanut heitä ulkopuolisten silmissä.

Annika: Ko sitä laittoi kaikki valmiiksi ja aikoi juhlaa kertaheitolla ”hyvien ystävien kanssa” ja vielä kutsuin oikein ajoissa! He kuitenkin asuu kaikki täällä, aivan samalla paikkakunnalla. Kaikille tuli jotakin menoja... Ainoa joka sanoi sitten että hän kyllä tulee, ja hän sentään asuu monen sadan kilometrin päässä. Niin, siinäkin näkee että lapsi mittaa sitä ystävyttä. Miten sitä on niin kuin olisi erilainen nykyään toisten mielestä.

Eveliina: Tiiätkö sitä aivan oottaa kauheesti että nyt se tulee kyllään ja mie pääsen puhumaan hyvän ystävän, aikuisen ihmisen kansa. No sitten ko ei se tulekkaan, on tullu jottain muuta, ja mie taas mietin että ko sillä ei ole omaa lasta ja ei se jaksa kuunnella ja sitten.

Annikan ja Eveliinan kertomuksista tulkitseen surua. Suru ilmenee kummasteluna ja ihmettelynä. Vaikka äitiys on tuonut uuden merkityksen elämään, on äitiyden myötä myös menetetty jotain. Suhteet entisiin ystäviin ovat muuttuneet ja tätä on ollut vaikea ymmärtää. Elämänsä muutoksissa ihmiset siirtyvät uuteen elämäntilanteisiin ja samalla silloin menetetään mahdollisesti jotain edellisestä elämäntilanteesta. Tätä voi tarkastella myös normaalina ajatuksena: *kun toinen ovi sulkeutuu, toinen aukeaa* – toteamuksena. Sorjosen (2010, 44) mukaan voidaan puhua osallistumisesta ja irrallisuuden tunteesta. Irrallisuus voi merkitä yksinäisyyden tunnetta maailmassa. Erillisyys kokemuksena voi olla myös kasvattava. Elämänsä muutoksissa nämä tunteet ovat myös kasvamisen paikkoja.

Yksinhuoltajana eläminen kuvaa haastatteluissa myös menetyksen ja surun tarinoita. Yksinhuoltajuus ei ole ollut välttämättä tahtoasia kaikille. Naisten ajatuksissa on ollut

joskus ydinperhe. Muutokset ydinperheestä yksinhuoltajan arkeen kertoo menetyksistä ja uuden kohtaamisesta.

Ida: Niin se sitten ei enää ottanut yhteyttä minuun enää ollenkaan, vaikka kovasti yritin soitella ja kaikkea.

Minä: Niin siis silloin, kun olit kertonut olevasi raskaana?

Ida: Niin. mien en tavottanut sitä ollenkaan, vaikka kuinka yritti silleen.

Annika: Mutta, kyllä sitä sitten kohtasi sen realiteetin heti alussa, et ei olla niinko aina yhdessä. kyllähän sen on jo nähnyt nyttien mikä toinen on.

Leena: Kyllä se tais olla ihan järkevä päätös kuitenkin. Eipä sitä vaikuta olla suhteessa, vaikka kuinka ois lapsi siinä. Jos ei ole hyvä olla.

Leenalla, Idalla ja Annikalla on ollut toivoa perinteiseen ydinperheeseen. Yhteiselämä ei ole yrityksistä huolimatta onnistunut ja naiset ovat valinneet yksinäisen äitiyden. Pettymyksen ja surun tunteet ovat kuuluneet eroprosessiin ja yksinhuoltajan identiteetti on rakentunut myös näiden tunteiden varaan. Toisaalta haastateltavani eivät käytä käsitettä yksinhuoltaja puheessaan. He itse määrittelevät itseään äiteinä, osallistuvina sellaisina. (kts, myös Krok 2009, 25). Naiset ovat selviytyneet pettymyksissään ja mukautuneet elämäntilanteeseensa. Yksinhuoltajaa voi toki tarkastella eroavana ydinperheen käsitteestä mutta yksinäinen äiti on valintojensa kautta myös osallistuja sekä elämänsä suunnittelija. Tökkäri(2012, 36–37) miettii hyvän elämän tavoittelua jolloin yksilö pyrkii elämään omana itsenään eri roolissa.

Tahtoa olla äiti

Nuori aikuinen ja vanhemmuus kuvaavat aineistoani naisten elämänsä aikana aikuistumiseen liittymisessä on jo tapahtunut. Naiset ovat äitejä, ja äitiys merkitsee kuumista elämänsä aikana yhteiskunnalliseen kontekstiin ja haastattelemiä naisia kuvaavat itseään myös nuorina naisina. Elämän tämänhetkinen todellisuus on sitoutunut kotiin, haastattelemiä naisia ovat kaikki vielä kotona lasten kanssa ja tulevaisuutta kotona olon jälkeen suunnitellaan kovasti. Äitiys on ollut kaikille naisille tärkeä valinta elämässä. Kuten olen jo huomioinut, haastatteluissa kuuluu naisten tahtotila. Elämä yksinhuoltajaperheessä ei välttämättä ole ongelmien kanssa painiskelua, enemmänkin kertomuksista kuuluu sopeutuminen ja hyväksyntä.

Ella: No ekana mä ajattelin että en pärjää. Mutta sitten aattelin että jos emäntäkin on pärjänny kolmen kanssa, niin enköhän mä nyt yhen kanssa silleen että ☺ Mutta kyllä se tuntu sillai että mitenköhän saa kaikki asiat selvitettyä. Justiin saanu ammatin ja päässy töihin. Ja sitten vielä ko sai fudut.

Annika: ” jos mie hulluna ootan sitä unelmien prinssiä jota mie en koskaan tapaa, niin jääköhän mulla lapsi tekemättä. Että vaikka loppuaikoina ei menny niin hyvin, niin mie aattelin että jos se lapsi tulee, niin ei se niin huono isä ole.”

Milla: No eihän se helppoa ole. Ei tosiaankaan, se on erittäin vaikeaa. Edellisten lasten äiti ei ole yhteistyöhaluinen Ja sitten tuota, se on lasten kautta haastavaa.

Ida: Niin, Kyllä sitä kuitenkin yksin pärjää sen kanssa. Nyt on vähän aikuistunu siitä sitten.

Leena: Onhan se tietenkin haastavampaakin olla molempina. Mutta kuitenkin nähny kaikki kasvut ja silleen, onhan se tärkeää.

Eveliina: hm. Että hienosti selvisin! Että on ollut niinko enkelit matkassa.

Kertomuksissa kuuluu päättäväisyys ja rohkeus. Naiset ovat halunneet lapsia ja he ovat sitoutuneet yksinäiseen äitiyteen ja Milla uusioperheen haasteisiin. Tulkitsen naisten kertomuksista myös vahvaa aikuisuutta ja tahtoa olla ja elää. Valinta äitiydestä on myös oman tahtotilan toteutus. Milla kertoo uusioperheen haasteista ja muistaa kuitenkin painottaa oman tahtotilansa ja venymisensä mittaa. Elämä ei ole helppoa, mutta siihen on sitouduttu. Ida ja Leena puhuvat kasvusta lapsen kanssa. Elämä lapsen kanssa on opettanut pärjäämään yhteisöjen turvin. Eveliina puhuu enkeleistä ja Annika prinsseistä. Prinssi voi muuttua sammakoksi ja Annika on tämän oppinut. Haaveiden prinssi voi olla Annikan tulevaisuudessa totta, tosin satuhahmo on jo saanut realistisemman kuvan, mikä on hieno asia. Eveliinalle enkelit ovat olleet totta. Eveliinan enkelit ovat olleet ammatillinen tuki ja lähiyhteisö sekä monet onnenkantamoiset, ne hänen tarinansa enkelit. Enkelit ja prinssit ovat naisten kertomuksissa kokemusta ja tulevaisuuteen suuntautumista. Tulkitsen naisten kertomuksista myös omavaraista voimaantumista ja uskoa tulevaan.

On hyvä pohtia myös pärjäämisen pakkoa. Pärjäämisen paktoon liittyy kamppailu hyvästä äitiydestä, halusta osoittaa maailmalle oma pärjääminen. Pärjääminen osoittaa kirjoittajan mukaan vahvuutta ja tahtoa. Äidit ovat sitoutuneet yksinäiseen vanhemmuuteen ja kokevat ylpeyttä lapsistaan. Naisten kertomuksia yhdistää myös osaamisen kyky elämänsä muutoksessa. (Krok 2009, 78–79). Ketokivi(2005, 132) puhuu autenttisesti minästä. Äitiyden rooli on ratkaisevan askeleen ottamista ja siihen tulee myös valmiiksi. Tutkimuksessani esiintynyt kysymys muutos elämänsä muutoksessa, äitiyden roolissa on näin vahvistumista, pulmia, iloa ja ennen kaikkea tietoisuutta omasta aikuisuudesta.

Tämän muutoksen kautta on siirrytty peruuttamattomasti aikuisuuden maailmaan. Äitiyden päätehtävinä näen naisten kertomuksissa vastuunoton omista lapsista. Tämä vastuu näyttäytyy kertomuksissa sellaisena josta ei voi luopua.

Äitiys on tuonut haastateltavieni elämään kasvua ja rauhoittumista. Rajapyykki on ylitetty aikuisuuteen ja naiset kertovat tuntemuksista jotka ovat muuttuneet voimavaroiksi.

Annika: Toisaalta, nyt on se hyvä puoli ettei ole kiire minnekkään. Mulla on kuitenkin kaveri joka on samanikänen ja sillä on ruennu biologinen kello tikittää. Kiirehän sillä kohta tulee! Nyt minä voin kuitenkin olla rauhassa ja lapsi on tehtynä ja voisi vaikka panostaa tulevaisuudessa joskus samanhenkiseen ihmiseen.

Milla: Ois se ihan mukava tehdä töitäki välillä 😊 mutta ei ole hoppua. Kun lapset menee sitten joskus hoitoon, niin olis hyvä että selviytyis.

Milla ja Annika nauttivat elostaan lasten kanssa kotona. Haastatteluissa kuulee tiettyä huolta myös tulevasta, ajasta joka tulee olemaan kiireen sävyttämä. Millan ja Annikan tahtotilana on myös muutos, siirtyminen pikkuhiljaa kohti työelämää. Arjen rutiinit ovat voimavara, unohtamatta lähitulevaisuuden muutosta. Tulkitsen naisten kertomuksista kykyä vastata tulevaisuuden haasteisiin. Pelkkä äitiys, äitiminä tilana ei ole ainoa aikuisuuden rooli kaikille. Kyky nähdä itsensä myös työelämässä ja aktiivisena osallistujana kuvaa omaa tahtoa ja toivetilaa tulevaisuudesta.

5.3. Tulevaisuuden haaveet voimavarana

Tulevaisuuden suunnittelu kuuluu normaalisti yksilöiden elämäntilanteeseen ja siirtymävaiheisiin. Tulevaisuutta pohditaan, sitä pelätään tai sitä odotetaan. Arkisen elämän pyörteissä yksilö voi haaveilla tulevaisuudesta ja toivoa että asiat olisivat helpommin tuolloin. Julkisuudessa käytettävä termi saattaisi tässä tapauksessa olla ”sitku”. Termillä halutaan tarkoittaa pulmaa, jolloin yksilö ei näe arkielämän todellisuutta, vaan keskittyy tulevan odotteluun. Arki toisin sanoen voi olla raskasta. Tulevaisuuden suunnittelut ja haaveet ovat myös välineitä joilla aikuinen yksilö järkipäätä elämäntilanteen ja tekee näin itsenäistä elämänsuunnittelua. Suunnittelu voi merkitä myös sopeutumista perinteiseen ja tuttuun aikuisen ihmisen tapaan toimia Ketokiven (2005, 132) mukaan. Tulevaisuuskeskustelu on siten myös perinteisiin nojaavaa. Aapola(2005, 258–259) pohtii kulttuurista ikäjärjestystä. Näillä on myös yhteys vallitseviin sosiaalisiin instituutioihin.

Aikuisuutta voi tarkastella vastuullisuutena. Vastuullisuus on itsensä löytämistä ja lapsen kasvatusta. Vastuullisuus merkitsee myös oman elämän suunnittelua. Ja tällä suunnittelulla yksilö etsii parempia elämisen ehtoja. Tosin on hyvä muistaa että ”*tulevaisuus on arvoitus*” Ja tulevaisuuden suunnittelu rakentuu pitkälti tunteen varaan. Tunteet ja haaveet voivat olla voimavara, ajatus joka kantaa arkielämän askareissa. (Ketokivi 2005, 112–127). Tunteiden kuuluminen on toki luonnollista ja nämä tunteet kuuluivat keskusteluissa. Tulevaisuus ja tulevaisuuden haaveet olivat tutkimuksessani tarkoituksena nähdä naisten tarinoiden taakse ja saada heidät haaveilemaan ja katsomaan tulevaisuuteen ja siellä esiintyviin mahdollisuuksiin. Naiset paikantavat itseään tulevaisuudessa aktiivisina toimijoina ja työ, koulutus ja uusi parisuhde olivat teemassa esiintyviä aiheita. Tulevaisuuden lähiverkosto on mukana suunnitelmissa ja haaveissa kantavana voimana.

Eveliina: Tai niinko semmonen rakkaus, niinko ylipäätään. Semmoset ois niinko ne haaveet. Sitten ajokortti! ois niinko semmonen niinko.

Milla: Mutta ko mie oon työtön työnhakija ja (puoliso) on sairaslomalainen, niin meillä ei ole mahdollisuutta saaha sitä lainaa. uskon että (puoliso) löytää töitä, ihan varmasti! ja on mukana perheen elatuksessa.

Annika: kyllä me pärjätään ☺

Ella: Toivoisin että oisin vakituisessa työssä ja hm, raha-asiat silleen kunnossa ettei tarvii pihistellä ja että tuolle (lapselle) voin aina taata sen mitä se niinko tarvii.

Ida: No mie oon aatellut että meen jatkaan opintoja, sitä halluisis sen tutkinnon. Kun on niin vähän vain käymättä. Niin, mie oon jo kysyny koulultakin sitä.

Eveliina: Joo, tota, mulla ois joku semmonen puutarha-alan ammatti viiden vuoden päästä.

Niemelä(2005, 189) kirjoittaa kuinka äidit suhtautuvat koulutukseen toimeentulon takaajina sekä siihen kuinka koulutuksen tai työn tulisi olla mielenkiintoista. Idan puhe opintojen jatkamisesta kertoo kuinka hän haluaa päästä alalle jonka tuntee mielekkääksi. Eveliina näkee itsensä jo haaveitten kohteena olevassa työssä. Aapola(2005, 277) puhuu halusta testata omia kykyjä.

Kertomuksissa kuulen innostuneisuutta ja uskoa tulevasta. Haastatteleman naiset ovat nuoria iältään ja tulevaisuutta tarkastellaan odottavin ja iloisin mielin. Tulkitsenkin kertomuksista naisten odotuksia, heillä kaikilla on jotakin mitä odottaa tulevaisuudesta. Krok(2009, 120) puhuu toivon kokemuksesta. Toivon kokemus kuvaa elämäntilannetta kun nykyisyys asettaa rajoitteita ihmisen elämään. Kirjoittajan mukaan toivon kokemus hyväksyy köyhyyden asettaen toiveita paremmasta tulevaisuudesta

Haastattelemani naiset ja sosiaalityön asiakkaani ovat tavallisia ihmisiä yksilöllisten pulmiensa ja muutostilanteidensa kanssa. Pulmat voivat merkitä kamppailua ja kuulumisen oikeutta yhteiskuntaan. May(2001, 211–213) pohtii tutkimuksessaan naisten kokemuksia silloin kun ympäröivä yhteiskunta nähdään epäoikeudenmukaisena. Elämäntarina voi näyttäytyä silloin keskeneräisenä ja yksinhuoltajuus on kokemuksena raskas. Kokemus vaikeuttaa elämän suunnittelua. Eveliina kertoo tästä kokemuksesta tarkoittaen yksinäisyyden tunnetta ja neuvottomuutta kun kaikista asioista joutuu vastaamaan itse.

Eveliina: Niinko sitä on vain joskus, siltä se joskus tuntuu. Ei aina uskalla aatella huomista.

Äitiyttä on hyvä määritellä tienä henkilökohtaisena kasvuna kohti aikuisuutta. Aikuisuus ja äitiys on myös epävarmuutta ja näin varovaisuutta tulevaisuuden suunnitelmissa. (Niemelä 2005, 185). Leena kertoo toivon tunteesta tulevaisuutensa suhteen.

Leena: Sitten tietenkin ko on saanut enemmän vähän, enemmän vaakalaudalle oman elämänsä. Että ois tulot ja kaikki että pysyis vakkaana sitten.

Aapola(2005, 267) pohtii yksilöllisen reitin etsimistä erilaisten vaikeuksien kautta. Kirjoittaja puhuu ”*elämänkoulussa opiskelusta*” Leenan ja Eveliinan kertomuksissa kuuluneet pulmat ovat myös kokemuksia joista viisastuneena he varovaisesti suunnittelevat tulevaisuuttaan. Kirjoittaja (mt., 279) pohtii myös aikuisuuteen liittyviä uhkia. Pulmatilanteissa yksilön aikuisuus, hänen itsenäisyytensä voi olla uhattuna. Haluan tarkastella tätä näkökulmaa sosiaalityöstäni, niistä tilanteista jolloin asiakkaan tulevaisuuspuhe tarvitsee tukea ammatilliselta taholta.

Sosiaalityössä puhe kääntyy tulevaisuuteen. Käytännössä tulevaisuuspuhe merkitsee palvelusuunnitelmassa kirjattuja tavoitteita. Joskus tavoitteet voivat olla lähitulevaisuuden suunnattuja, pieniä käytännön toimenpiteitä. Näillä toimenpiteillä on tarkoitus suunnitella asiakkaan kanssa tulevaa ja tällöin voi löytyä mahdollisuus uusien ratkaisujen löytymiseen. Sosiaalityön tulevaisuuspuhe on yhteistyötä asiakkaan kanssa ja asiakkaan itsenäistämistä.

Asiakastapaaminen 20. 1.14. Etuuskäsittelyn virkailija on ilmaissut huolensa toimeentulotukihakemuksen perusteella ja Jennika on tullut sovitulle ajalle. Jennika on yksinhuoltaja ja Kela on tästä asiasta eri mieltä. Elatusasiat ovat vielä sopimatta lastenvalvojan kanssa koska isää on vaikea tavoittaa. Ote työpäiväkirjasta.

May (2001, 248–251) kirjoittaa yksinhuoltajaäidin itsenäisyydestä joka on jouduttu hankkimaan. Itsenäisyyden saaminen kuuluu oman itsensä löytämiseen sekä vastuun ottamiseen omassa elämäkulussa. Yksinhuoltajuus ja itsenäisyys kuuluvat siis toisiinsa ja saavat näin oikeutuksen oman elämän merkityksessä ja sen suunnittelussa.

Tulevaisuus käsittää toiveita, haaveita ja suunnitelmia. Elämäkulun viitekehystä tulevaisuuden suunnittelu merkitsee myös kasvua ja itsenäistä aikuisuutta. Pitäytyminen pelkästään tässä - ja nyt elämävaiheeseen voi jarruttaa yksilön omaa selviytymistä. Toki elämäkulku on pääsääntöisesti arjessa selviytymistä ja nykyhetkeen sitoutumista. Se voi olla myös keino jolla jaksaa. Krok(2009, 25) mainitseekin rutiinien merkityksen tärkeydestä arjen sujuvuudessa. Arjen pyörittäminen haastateltavien naisten kertomuksissa yhdistyy yhteisöissä elämiseen ja verkostojen tukeen. Oma perhe on lähiyhteisö josta nainen kurottaa toisiin yhteisöihin oman kuitenkin itsenäisyyttä ja toimintakykyä.

5.4 Pärjäämistä ja yhteisöjä

Tutkielmassani etsin vastauksia äitien pärjäämisen keinoihin heidän elämäkulkunsa muutoksissa. Elämäkulun muutokset merkitsivät äitiyden roolia haastateltavillani ja äitiys esiintyi teemana myös esittämissäni esimerkeissä kuvatessani aikuissosiaalityön käytäntöä. Äitiys oli muutos elämäkulussa, siirtymä aikuisuuden sävyttämään maailmaan. Kuinka nämä äidit pärjäävät ja kuinka he kokevat vastuunsa äitinä? Tarinoista kuului myös väsymystä ja yksinäisyyden tunnetta ja kaipausta siitä että vastuuta voisi joskus jakaa toisenkin aikuisen kanssa. May (2001, 269) pohtii tutkimuksessaan kuinka nuoremmat äidit ovat elämäntarinakerronnassaan kaivanneet vanhemmuuden jakamista ja toiveissa esiintyy myös toive uuden puolison löytämisessä.

Yhteisöt, niin ammatilliset kuin haastateltavieni omat lähiverkostot kuuluvat tarinoissa selviytymistä edistävänä tekijänä. Sosiaalityön tuki oli turvallisuuden tunteen lisääntymistä. Ammatillinen tuki, aikuissosiaalityö, psykiatrinen konsultaatio tai mammakerhon työntekijöiden rohkaisu ja myötäeläminen kuuluu tarinoissa voimaannuttavana elementtinä. Tällä elementillä haluan tarkoittaa ammatillisen työntekijän etäisyyttä. Työntekijä voi olla asiakkaansa lähellä, mutta toimii kuitenkin tarpeeksi etäällä.

Juhila(2006, 179–182) tuo esiin asiakkaiden asioiden ajoa, *advocacy* , joka merkitsee myös huolta pitävää sosiaalityötä. Huolta pitävä sosiaalityö tarkoittaa heikomman puolelle asettumista ja hänen viestinviejänään toimimista. Työntekijä ei välttämättä hyväksy asiakkaan tekoja tai moraalialia, lähinnä kyse on asiakkaan elämäntilanteen kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Sosiaalityön on siis toimittava asiakkaan edun mukaisesti ja toiminta on kokonaisuutena myös voimaannuttava. Käsite on hyvä ja kokonaisvaltainen, kritiikkinä haluan tarkastella näkökulmaa myös etäällä olemisena. Etäällä oleminen aktivoi asiakasta toimimaan itsenäisemmin. Asioiden ajo voi joskus merkitä sosiaalityön ajautumista sihteerin työhön, asiakas voi passivoitua ja odottaa työntekijältään liikaa. Haastateltavien tarinoissa ja sosiaalityön asiakkaissani olen kuullut odotuksia ammatilliselta taholta, mutta myös iloa siitä kuinka asioita oppii hoitamaan itsenäisemmin.

Kertomuksissa kuulin myös iloa ja onnellisuutta. Äidit kertoivat kuinka äitiys on tuonut elämään uuden suunnan. Nuoremmat haastateltavistani kertoivat aikuistumisen tunteista. Tunteista ja pärjäämisen ilosta, ja siitä että kaikesta huolimatta elämä lasten kanssa on hienoa. May (2001, 272) kertoo kuinka elämäntarinat painottuvat äidin ja lapsen suhteeseen. Päämäärä ei ole pelkästään perinteisesti ajateltu huolenpito lapsesta. Äidin ja lapsen emotionaalinen suhde on voimavara ja lapsen emotionaalisiin tarpeisiin vastataan voimakkaammin. Vuori(2010, 113) kirjoittaa ”*Äidillisestä ajattelusta*” Äiti lastensa kasvattajana huolehtii lapsen hyvinvoinnista sekä sosialisatiosta yhteiskuntaan.

Naiset pienten perheidensä vastuunkantajina kantavat yhteiskuntamme peruselementtiä, perhettä itsessään elämänsä muutoksissa. Kraav& Lahikainen (2000, 90–93) painottavat perheen merkitystä kaikkein tärkeimpänä elämisen muotona. Perhekokonaisuudet voivat muuttua, mutta siitä huolimatta yksilö perustaa perheitä ja luo itselleen oman yhteisönsä. Perheeseen liittyy hoiva ja perusluottamus vaikka se moninaistuneessa yhteiskunnassa eläkin erilaisissa kokonaisuuksissa. Naisten kertomuksista ajatus perheestä näkyi ”*osana minua*”. Tällä ilmaisulla tarkoitan naisten kuvailemaa ajatusta omasta perheestään ja kuulumisen tunteesta.

Milla: Eihän niitä lapsia tehä mummoja ja vaareja varten, ite niistä pittää huolehtia ja kasvattaa. Ei ne omat menot saa olla tärkeempiä kuin lapset.

Sukupolvien ketju individualistisesta yhteiskunnastamme huolimatta näkyy ja kuuluu tutkimukseni tuloksissa. Naisten tarinoissa tulee ilmi naisten omat äidit ja isät, tädit ja muut lähiyhteisöön kuuluvat. Lähiyhteisö esiintyy tarinoissa elämässä mukana olevana ja vahvistavana läsnäolona. Naiset myös haluavat tukea näitä lähiyhteisöjään ja voidaan

puhua keskinäisestä auttamisesta. Mielenkiintoinen havainto on ollut naisten omat äidit. Äiti voi olla paha, hän on ollut huono äiti, kuten Milla kertoo. Hän on ollut myös etäinen äiti Eveliinan mukaan. Äiti on myös kaiken ikävän kokemisen jälkeen se, johon naiset ovat tukeutuneet ja apua saaneet kuten Annika, Ida ja Leena kertovat. Äiti on ollut myös esimerkkinä ja kasvattajana tyttärilleen heidän oman äitiytensä haasteissa kuten Ella kertoo. Naisten äidit, nykyhetken isoäidit kuuluvat naisten kertomuksissa myös huolenaiheena. Isoäiti saattaa sairastella ja tämä kertoo myös sukupolvien ketjun muutoksenalaisuudesta. Haastattelemistani naisista osa tulee ehkä tukemaan omaa äitiään tämän ikääntymisen hetkillä. Avuntarvitsija siirtyy auttajaksi elämänsä muutostilanteissa ja ikääntymisen haasteissa.

Perheiden käytännöt ohjaavat elämänsä kulkua. Perhesuhteet ovat muutoksenalaisia ja yksinhuoltajaäitien perheisiin kuuluvat etäisät, poikaystävät ja muu lähiverkosto. Naiset luovat kirjoittajan mukaan oman arkensa aktiivisesti sopeutuen näihin muutoksiin. (Krok 2009, 113).

Leena: kyllähän ne tätit ottaa vaikka joka viikonloppu, mutt eihän sen nyt aina lapsen tarvii resuta muualla, hyvä olla joskus aivan rauhassakin. ☺

Ella: Joo, meillä on nytten paljon paremmat välit. ja mä haluan kannustaa sitä. ja silleen, se on joskus tuonu tänne mulle vaikka niinko ruokaakin. ja, jos on tupakit loppu, niin kyllä se vain on tuonu. Niin aina auttanut.

Johtopäätöksenä haluan todeta, että haastattelemani naiset kyllä pärjäävät. Myös sosiaalityössä kohtaamani asiakkaat ovat vaikeista elämäntilanteistaan huolimatta pärjääjiä. Niin haastattelemani naisia kuin sosiaalityön asiakkaitani yhdistää monta tekijää. Jokainen heistä on osannut hakea ja pyytää apua. Sosiaalityön tuki ja lähiyhteisöltä pyydetty ja saatu apu on auttanut tutkielmani kohteena olevia yksilöitä. Saatu tuki ja apu ovat elämänsä kulkun tilanteissa mukana tuoden uskoa ja onnistumista ja äitiyden vahvistumista. Tuki voi olla myös ammatillisten verkostojen luomaa osallistumista ja lopuksi haluankin esitellä osan tutkimusprosessiani, mammakerhon. Kuten olen tutkimukseni tuloksissa ja johtopäätöksissä huomioinut, nuori äiti selviytyy verkostojensa tukemana. Mammakerho on osa verkostoitumista ja kulkenut tutkimukseni mukana.

Tutkimukseni teemoissa olen käsitellyt naisten selviytymistä sekä heidän osallistumistaan yhteiskuntaan. Aikuissosiaalityössä kehittämäni mammakerho on kulkenut tutkimukseni mukana liittyen vahvasti tutkimukseni aihepiiriin sekä omaan alkuperäiseen tutkimukseni intention. Onhan se toki yhdistävä tekijä haastattelemissani naisissa sekä omassa työssäni. Alkuperäiset syyt mammakerhon perustamiseen löytyivät kysymyksis-

tä joihin yritin löytää vastauksia pohtiessani naisten selviytymisen keinoja asiakastyössäni. Minulla olikin työntekijänä mahdollisuus päästä työstämään mammakerhoa ”*ylitse virastotyön*”. Tähän tarvittiin ymmärtäväinen esimies sekä hieman ylimääräistä työtä oman työn lisäksi. Näenkin sosiaalityön toteuttamisen mahdollisuuksia myös verkostotyönä. Perinteisessä aikuissosiaalityössä työtä leimaa helposti kiire ja järjestelmän jäykkyys. Asiakaskunta on laaja ja työtä voi olla joskus vaikea rajata. Perinteisesti työ toteutuu yksilölähtöisestä sosiaalityöstä Roivaisen (2008, 262) mukaan. Sosiaalityö on pohjimmiltaan auttamistyötä, mutta työ on myös verkostojen kanssa toteutettavaa yhteistoimintaa ja työn tarkastelua yhteislähtöisestä sosiaalityöstä.

Verkostoihin suuntautuminen olikin omana työvälineenä työstäessäni mammakerhoa toiminnaksi. Toteutuminen onnistui poikkihallinnollisesta näkökulmasta. Onnistumiseen lisättiin vielä aktiivinen yhteistyökumppani nuorisotyöstä sekä säätiön tuki ja näin pääsimme yhteistyössä aloittamaan. Tässä en tule erikseen antamaan lisäselvitystä säätiön nimestä tahi tarkoituksesta. Riittänee että kerron säätiön tukevan pääsääntöisesti kunnan sisällä organisoituja toimintoja joilla tuetaan kuntalaisten hyvinvointia. Mammakerho oli siten yhdessä suunniteltua ja toteutettua. Nuorisotyöntekijöiden tyttötyötuntemus, oma sosiaalityön näkökulmani ja säätiön ymmärrys työn merkityksestä saivat mammakerhon käyntiin. Mammakerhon, jonka toiminta jatkuu vielä tänä päivänäkin sosiaalityön ja nuorisotyön yhteistyönä.

Mammakerhon tavoitteina loimme nuorisotyön kanssa äitien sosiaalisen vahvistumisen, vertaistuen merkityksen sekä ammatillisen ohjaamisen. Ammatillisella ohjaamisella tarkoitan äitien tukemista ja neuvontaa yhteiskunnan palveluissa, vanhemmuuden kasvatuksessa sekä sosiokulttuurisessa innostamisessa. Tavoitteena oli saada mammakerholaiset näkemään kotikuntansa toimivana, palveluja tuottavana kotipaikkana. Paikkana jossa on hyvä kasvattaa lasta ja toimia aktiivisesti vanhempana. Tavoitteena toiminnalle haimme myös turvallisuutta. Paikkaa, jossa äiti lapsineen kokee viihtyvänsä ja olonsa tervetulleeksi.

ryhmässä toimiminen merkitsee keskinäistä tukea kun ryhmän perustamista ohjaa jokin yhteinen aihepiiri. Aihepiiri, kokemusperä luo tällöin turvallisuuden tunteita yksilöön: *Hei en ole yksin tämän kanssa.* (Auvinen 2000, 10–11). Toiminta käynnistyi 2013 ja vakiintui omaksi toiminnakseen. Tutkimusta tehdessäni, pieni ryhmä naisia ryhtyi säännöllisesti käymään mammakerhossa ja ryhmän pienuus mahdollisti myös turvallisuuden tunteen mammakerholaisissa. Auvinen (mt.18) pohtii sitä kuinka äitiys itsessään on

merkittävä elämänsisältö muutoksineen naiselle. Monimuotoinen naiskulttuuri sisältää toimivia tapoja sekä yhteisöllisyyttä. Yhteiskunnallinen toimijuus voi toteutua myös pehmeiden arvojen kautta, kuten mammakerhossa.

Annika: kun siellä mammakerhossa on niin rauhallista ja intiimiä, kyllä se auttaa henkiseen jaksamiseen. Saa puhua vakavia ja kevyitä.

Milla: Niin on. ollaan erilaisia ☺ Helpottaa aina ko puhuu, pittää olla avoin. Puhuminen helpottaa aina! mie oon joskus ollu pitkään puhumatta.

Muutossosiaalityö kuvaa sosiaalityön käytäntöä toisenlaisesta näkökulmasta. Tätä voi tarkastella rakenteellisesta ja yhteisöllisestä näkökulmasta. Yhteisöllisyys on täten asiakkaan aktivoimista ja osallistamista sekä sosiaalityön laajentumista palvelujärjestelmän lisäksi muihin yhteiskunnan verkostoihin. Työskentelymuoto on myös kumppanuutta. Työntekijä irtautuu asiakkaan yhteisöihin, tai toimii asiakkaan neuvonantajana tämän siirtyessä eteenpäin yhteisöihin. On hyvä pohtia vielä aikuissosiaalityön yhteisöllisen rakenteen muuttumista ja sitä, kuinka tämä tulee näkymään sosiaalityön visioissa. Itse näkisin merkityksen työntekijän ja työnantajan muutoskykyisyydellä. Mikäli työnantaja antaa työntekijälleen mahdollisuuksia työn laajentamisessa yhteistyöskentelyyn, on tällä silloin paikkansa. (Roivainen 2008, 263–265).

Keskustelua mammakerholla 16.1.2014: No on se kyllä, kun ainoat pysyvät ihimissuhteet on nykyisin meidän mammakerhon väki ja omat vanhemmat, eipä ole kuulunu taaskaan tuosta yhestä kaverista, jonka piti taas tulla kylättelemään, itte asiassa jo kuukausi sitte.

Saatu tuki elämään ja voimavaraistumisen tunteet olivat kertomuksia mammakerhosta sekä kokemuksia ammatillisen tuen ja oman verkoston mukanaolosta elämän muutoksissa. Roivainen(2005, 256–257) miettii sosiaalityöntekijöiden kokemuksia aluetyöskentelystä. Asiakkaat ja heidän elämäntarinansa tulivat ymmärretyiksi ja toimeentulotuen lisäksi pystyttiin tarjoamaan muitakin palveluja. Laaja-alaisempi työnkuva antoi monipuolista tietoa ja ymmärrystä asiakkaan elämäntilanteesta.

Kokoontuminen ja ryhmässä toimiminen on osallistumista, kokemusten jakamista ja ryhmän tarkoituksena on vahvistaa kuulumisen tunnetta ja voimavaraistaa. Sosiaalisen vahvistamisen keinoin on hyvä pohtia naissukupuolen ja itsetuntemuksen merkitystä naisen osallistuessa ryhmän toimintaan. Ryhmän toiminta on parhaimmillaan yhteisten kokemusten selvittelyä ja täten ratkaisumallien löytymistä yhdessä keskustellen. Ryhmässä toimiminen antaa myös työvälineitä ympäröivään yhteiskuntaan. Naisen on

mahdollista osallistua ilmapiiriin, jossa toisten mielipiteitä kuunnellaan ja niitä arvostetaan. (Auvinen 2000, 28–29).

Ida: On ollu kyllä tosi mukavaa ko on saanu tutustua, saanu uusia kavereita. Ja sitten, näkee vähän miten mennee muillakin lasten kanssa silleen.

Annika: Samana päivänä kaikki aktivoitu ja ilmotti että ois tämmöstä ja tämmöstä tarjolla. Ja sittenhän sieltä sosiaalitoimistolta, ei kun perhetyöntekijän kautta tuli että on alkamassa semmonen mammaklubi ja sitten olikohan se jo ollu.

Milla: Mie viihyn. ja lapset viihtyy hienosti. On aina jotakin mitä odottaa viikolla tapahtuvaksi.

Naisten puheissa mammakerho on ollut uuteen tutustumista ja muodostui talven aikana tärkeäksi hengähdyspaikaksi. Naiset saivat myös oppimisen kokemuksia kotikunnastaan. Kokemukset kuuluvat voimaantumisen elementteinä ja aktiivisemmassa osallistumisessa elämän kulkuun. Aktiivisella toiminnalla tarkoitan kotiympyröistä irrottautumista kohti erilaisia tapahtumia ja osallistumista. Ammatillinen tuki on toisin sanoen voimavaraistava ja toiminut naisen elämässä aktivoivana ja eteenpäin vievänä voimaelementtinä. Juhilan (2006, 195) mukaan kolmannen sektorin toimijoilla on oma paikkansa verkostoituvassa sosiaalityössä. Kolmas sektori ja muut kuntatoimijat olivat tärkeä osa mammakerhon toiminnan pyörteissä.

Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa otettiinkin käyttöön kunnan sisällä olevat resurssit ja ryhmän toimintaa toteutettiin monimuotoisesti; Tutustuimme toisiin kerhoihin, kävimme kunnan urheilutarjontaan tutustumassa, pidimme kokkikoulua ja lasten leikkeihin opastamista sekä pyysimme asiantuntijoita paikalle puhumaan palveluista ja äitiydestä. Näitä asiantuntijoita kutsuttiin toisista verkostoista. Seurakunnan perhetyö, vapaaehtoisjärjestöt sekä monet muut tahot tulivat tutuiksi niin meille kerhon vetäjille kuin äideillekin. Juhila(mt.,127) määrittelee kumppanuussuhteeseen perustuvan sosiaalityön paikantumista yhteisöihin. Verkostot mahdollistavat yksilön osallistamisen sekä täysivaltaisuuden. Tätä kumppanuutta tulee rakentaa kaikkiin suuntiin; Niin asiakkaaseen kuin verkostoihinkin.

Voi mainita että oman sosiaalityön merkitys laajeni myös tämän mammakerhon kautta. Kunnan verkostot, niin viralliset kuin kolmannen verkoston toimijat tulivat tutuiksi. Sain ikään kuin kaupan päälle vahvan lisätuntemuksen kunnan toiminnasta asukkaitensa hyväksi. Perinteinen sosiaalityö tuli tutummaksi myös yhteistyökumppaneille ja vahvasti ennestään työni verkostoitumista. Oma roolini mammakerhossa oli toki vahvasti sosiaalityöhön liittyvä. Tuttua olikin kun aina pienen tauon jälkeen palasin mammaker-

holle, sain vastaan melkoiset kysymyspatterit kerhon naisilta. Juhila(mt.,254) puhuikin sosiaalityön asiantuntijuudesta painottaen kulttuuristen diskurssien olemassaoloa ja niiden mukauttamista asiakastyöhön.

Yhdyskuntatyö liikuskelee pikkuhiljaa kohti sosiaalityön areenaa, johon tätä omaa mammakerhoni toimintaa viittaa. Toiminnan perusta lähtee tuolloin asiakkaiden ongelmista ja mahdollisista tarpeista. Työssä voi nähdä myös laajempaa asiakaskunnan karttumista koska kaikki asiakkaat eivät välttämättä tuolloin ole sosiaalitoimen asiakaina. Yhdyskuntatyöskentelyssä työntekijä on osa toiminta- ja muutokulttuuria ja työskentelyä ohjaa myös ennaltaehkäisevä työote. (Roivainen 2005, 264–265).

Mammakerholla on täten oma paikkansa sosiaalityön kohteena sekä muuttuvassa aikuissosiaalityössä. Merkityksellisenä lienee tähdentää ennaltaehkäisevää työtettä. Työntekijä palaa sosiaalityön juurille, Setlementtityöhön ja setlementtityön merkitystä on toki tutkittu jo paljon sosiaalityön areenoilla.

6 Pohdinta

Äiti lapsineen yhteiskunnan jäsenenä osallistuu ja toimii rakentaen yksilöllisesti elämänsä. Arjessa selviytyminen, menetykset ja taakat elämässä ovat osa vallitsevaa todellisuutta ja äiti perheensä huoltajana kuljettaa näitä kokemuksia mukanaan. Kokemukset voivat toimia kasvattavina ja voimaannuttavina elementteinä tai vaikuttaa äidin selviytymiseen myös taannehtivasti ja silloin tukea ja apua tulee saada. Elämässä olevat kokemukset kirjoittavat sitä elämän peittoa, yksilöllistä elämäntarinaa ja nainen on yksin sekä yhteisöissään tämän peiton kirjojana. Vallitsevan yhteiskunnan normiajattelu saattaa määritellä vähä varaisen ja nuoren yksinhuoltajan marginaaliin. Marginaaliajattelu luo vallattomuutta ja vallattomuus yhdistyy heikkouteen ja kyvyttömyyteen hoitaa omia asioitaan. Ovatko haastattelemani äidit vallattomia tahi marginaaliin kuuluvia?

Haastatteluita purkaessani en löytänyt esimerkkejä vallattomuudesta. Väsymyksen ja toivottomuuden tunteita toki, ja toiveita hieman helpommasta elämästä. Haastateltavani olivat kaikki nuoria naisia ja toiveet paremmasta tulevaisuudesta olivat tietynlaisena johdinlankana arjen pyöryksessä. Arkielämä itsessään vahvisti pysyvyyden tunnetta ja oman pienen perheen hoitaminen oli merkityksellisessä asemassa.

Naisten lähimenneisyys, aika ennen lapsia voidaan elämänkulun teoreettisen viitekehysten mukaan nähdä nuoruuden kokemuksina ja valintoina. Haastattelemani äitejä yhdistää menneisyyden kokemuksissa nuoruuden valinnoista koetut taakat sekä niistä selviytyminen. Taakat ja isot tarinat kuvastivat myös vahvistumista. Etsin tästä teema-alueesta vastauksia tutkimukseni kysymyksiin selviytymisen keinoista. Selviytyminen ja tulevaisuuteen sekä aikuisuuteen siirtymä löytyi tästä teema-alueesta lähiverkostoista. Lähiverkostot, naisten omaiset ja lapsuuden perhe on tukenut vaikeissa asioissa. Nuori nainen aikuistumisen tiellä on selviytynyt taakoista lapsuuden perheen tukemana ja opastamana. Siirtymä aikuisuuteen kuvaa koulutuksen valintaa ja irtaantumista lapsuuden kodista. Myös teoreettinen viitekehys vastaa tähän kysymykseen. Odottamaton äitiys on merkinnyt lopullista siirtymää aikuisuuden haasteisiin. Äitiyttä haluan tarkastella tässä edelleen tahtotilana.

Elämänkulun muutosvaiheet sitoutuvat vallitsevaan kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Äitiyden konteksti kuvaa siirtymävaihetta aikuisuuteen yhteiskunnan jäsenyydessä. Voi siten

päätellä että äiti on käsitteenä historiallinen ja nykyhetkeen kuuluva. Käsite äiti kertoo perinteisestä roolista ja tähän liitetään paljon odotuksia sekä mielikuvia. Moninaistuva skandinaavisen perustan omaava yhteiskuntamme toki antaa jo armoa perinteiselle äitiyden ihanteelle. Moninaistuminen merkitsee sateenkaariperheitä, yksinhuoltajaperheitä, uusioperheitä sekä muutenkin muutoksen alaisuudessa eläviä perhemuotoja. Nykyhetkessä voimme tarkastella yksinhuoltajuutta ja nuorta äitiyttä myös yhteiskuntaamme kuuluvaksi ja näin jäsenyyden omaavaksi. Toki nuori äiti joutuu selvittelemään syitä yksinhuoltajuuteensa tahi vähävaraisuuteensa. Vähävaraisuuden pulma voi olla myös syys sosiaalityön palveluihin hakeutuessa ja avuntarve aiheuttaa uusia kysymyksiä joihin äiti joutuu vastaamaan. Onko hän mahdollisesti huono-osainen tai muuten onneton joutuessaan asioimaan sosiaalitoimiston luukulla? Eikö hän ole kykenevä äiti?

Äitejä siis arvioidaan ulkoapäin ja arviointi voi vaikuttaa selviytymisen kykyyn. Nainen nykyhetkessään elävänä omaa kuitenkin tutkimukseni tuloksissa resursseja ja voimavaroja joiden avulla hän sinnittelee. Avun pyytämistä ja hakemista tulisi toisin sanoen lähestyä yksilöä kunnioittavasti. Voisi kysyä ennemminkin, että eikö ole hienoa että hän osaa hakea apua ajoissa?

Elämä nykyhetkessä oli isoin osa tutkimukseni teemoja. Tavoitteenani oli löytää muutoksien vaikuttavuutta naisten elämässä. Tutkimuskysymyksistäni ehkä se olennaisin, kuinka äitiys on muuttanut elämää? Oli muutoksista juuri merkityksellisin asia elämässä. äidit kertoivat tunteestaan, joka kuvasi aikuistumista. Äitiys on siirtänyt naiset peruuttamattomasti aikuisen yksilön maailmaan. Muutos on ollut myös ennen kaikkea positiivinen. Naiset ovat kuvanneet kuinka lapsen syntymä on juuri se tärkein asia maailmassa. Äitiys on tuonut naiselle myös tietynlaista rauhaa. Voi sanoa että nainen on saavuttanut elämässään sen mikä täytyykin saavuttaa. Aikuisuus on otettu vastaan ja aikuistumisen haasteisiin ja tuleviin muutoksiin on tartuttu äitiyden myötä.

Elämän nykyhetki käsittää pulmia ja kuoppaisuuksia matkan varrella. Kaikille haastateltaville naisille oli tuleva äitiys tullut yllätyksenä, kesken aikuistumisen kynnystä. Samoin vanhemmat haastateltavistani naisista kertoivat myös äitiyden tuomasta yllätyksestä. Tutkimukseni pääteema, selviytymisen keinot elämänkulun muutoksissa kuuluivat aineistostani hyvinkin selkeästi. Ensimmäisenä naiset kertoivat omasta lähiverkostostaan, vanhemmista, poikaystäväistä, ja muista sukulaisista jotka kuuluivat naisten elämään ja kuuluvat yhä. Lähiverkosto kulki mukana elämänkulun muutostilanteessa, äidiksi tulossa ja naisten selviytymisen tunteet kuvasivat yhteisöön kuulumista. Kaikilla

haastattelemillani naisilla tämä verkosto kulki mukana. Konkreettisesti selviytymisen keinot olivat käytännössä lastenhoitoapua, taloudellista tukemista ja mukana kulkemista.

Aikuisuuden ja äitiyden teemasta haastatteluissa kuului myös väsymys, yksinäisyys, traumaattiset erot sekä vähävaraisuus. Jälleen kerran kuulin taakoista ja vaikeuksista elämässä. Ja näillä taakoilla oli merkitys myös äitien selviytymisen kykyyn. Haastatteluissa kuului toiveita että elämä voisi olla toisenlaista ja yksinäinen äitiys asettaa haasteita jaksamiselle. Naisten omat verkostot olivat jälleen ensisijaisina selviytymisen keinoina näissä pulmallisissa tilanteissa. Edelleen haluan nostaa tähän tutkimustulokseni, naisten oman äidin ja heidän merkityksensä naisten elämässä. Äiti, isoäiti on tutkimuksessani paljon. Paha, hyvä tahi etäinen olkoon hän. Joka tapauksessa naisten kertomuksissa oma *äiti kuului isolla äänellä*. Tutkimukseni kysymyksiin liittyi myös ammatillisen tuen merkitys elämänkulun muutostilanteissa ja näissä mainitsemisani pulmakohdissa ammatillinen tuki on merkityksellistä.

Ammatillinen tuki esittäytyi tarinoissa tietynlaisena kiilana, interventiona. Tällä tuon haastateltavien kokemuksia ammatillisesta tuesta. Sosiaalityö on vastannut ennaltaehkäisevästi erään naisen tarinassa kun väsymys on yllättänyt. Neuvolatyön kautta ohjautuminen mammakerhon toimintaan sekä perheen tukeminen ennaltaehkäisevän sosiaalityön keinoin ovat olleet vaikuttava muutos jolla äiti on saanut työvälineitä elämäänsä. Toisessa tarinassa sosiaalityön interventio on vastannut tarpeeseen kun taloudelliset pulmat ovat käyneet liian raskaiksi. Ammatillinen tuki on ollut myös terapiaa sekä mammakerhoa. Mammakerhon toiminta vastaa tutkimukseni tuloksiin sosiaalisen vahvistumisen merkityksessä.

Ammatillinen tuki on voimavaraistavaa. Voimavaraistamisella tarkoitan mammakerhon toimintaa. Vertaistuki, yhdessä kokoontuminen ja ammatillisen tuen mukana kulkeminen kuvaa sosiaalityön muutoksia. Sosiaalityön jalkautuminen ryhmien toimintaan merkitsee uudenkaltaista sosiaalityötä. Tälle työlle on oma paikkansa ja tarpeensa.

Elämänkulkua siivittävä ja keventävä voimavara lienee sosiaalisessa vahvistamisessa. Yksinäinen äitiys tarvitsee kaksinkertaista toimintaa kun äiti vastaa vanhemmuudestaan yksin ilman toisen vanhemman tukea. Huolimatta omista verkostoista sekä ammatillisesta tuesta, äiti on lapsineen yksin ja vastuu on mittava. Voimavarakeskeisyys ja sosiaalinen vahvistaminen tutkimukseni teemoissa vastaa kysymyksiin mammakerhon tuomalla tuella. Haastatteluissa naiset toivat kokemuksia mammakerhosta ja voimaantumisi-

sen tunteista. Voimavarakeskeisyys löytyy myös naisen omista verkostoista. jälleen kerran voi todeta ryhmään kuulumisen merkityksen. Olkoon ryhmä oma valittu lähiverkosto tahi mainitsemani mammakerho tai joku muu. Tutkimuksen tuloksia voi tarkastella monesta näkökulmasta, oma yhteiskuntatieteellinen näkökulmani tarkastelee tutkimuksen tuloksia *kuulumisen* tunteena. Yksilö kuuluu ryhmiin ja on toimijana näissä ryhmissä.

Sosiaalityön *caset* , joita olen liittännyt mukaan tutkimukseeni kertoo hieman toisenlaisista kokemuksista elämäntilanteissa. Mielenkiinnosta olen palannut näihin caseihin ja tutkijana huomaan erot yksilöiden selviytymisen tunteista kun vertaan tapauksia kohderyhmäni naisiin. Sosiaalityön asiakkailtani puuttuvat ensisijaiset omat lähiverkostot, tai heidän lähiverkostonsa ovat jossain kaukana. Silti olen tutkimuksessani määritellyt heidät pärjääjiksi kuten kohderyhmäni naiset. Pärjäämistä tuleekin katsella toisenlaisesta näkökulmasta. Pärjäämistä tarkastelen tässä yksilön tahtotilalla. Yksilön oma persoona vaikuttaa selviytymisen kykyyn ja yksilön oma tahto voi olla määrävänä tekijänä hänen pyristellessään elämäntilanteensa kuoppaisilla teillä. Toki riskitekijät kulkevat mukana ja voivat jossakin vaiheessa vaikuttaa taannehtivasti. Avun hakeminen ja avun pyytäminen kuvaa myös selviytymisen taitoa. Haluankin määritellä tutkimukseni kohderyhmää kokonaisuudessaan myös siinä mielessä pärjääjinä ja oman elämäntilanteensa vaikuttavina tekijöinä.

Tutkimukseni äidit ja viittaamani sosiaalityön *caset* ovat kulkeneet tutkimukseni mukana luoden aineistoa tähän tutkimukseeni. Tutkimukseni menetelmä, hermeneutiikka kulki oivana kumppanina purkiessani haastatteluita näkyviin. Hermeneutiikan tieteenala perustuu aineiston monipuoliseen käsittelyyn ja pyrkimykseen ymmärtää puheen taakse. Toki ymmärryksen mukana kulki jo haastateltavieni tunnettuus. Olinhan ollut heidän kanssaan jo monenkaltaisissa tilanteissa. Tutkimukseni aineisto, nuoret naiset tulivat tutuiksi ja toivat työlleni sensitiivistä leimaa. Kuusi naista kertoi minulle tutkijana elämäntarinansa. Pulmia aiheutti myös toinen roolini, sosiaalityöntekijän rooli. Elämäntarinat voivat olla samankaltaisia ollen kuitenkin täysin erilaisia. Tarinoissa kuluu kokemusten samankaltaisuus, mutta jokaisen naisen kokemukset olivat kuitenkin yksilöllisiä. Voidaan puhua ilmiöstä kun pohditaan nuoren äidin pärjäämisen keinoja. Toisaalta täytyy myös puhua yksilöllisistä tarinoista ja kokemuksista. Olemmehan kaikki erilaisia kuten haastattelemani naisetkin ovat.

Käsittämäni mammakerho, jonka halusin tuoda tähän tutkimuksen loppuvaiheeseen, toi mukanaan paljon tietämystä ja ymmärtämistä asiakastyöstä. Voi sanoa että mammakerhon käytäntö ja toiminnan suunnittelu avasi sosiaalityön silmälaseja uuteen katsantokantaan. Katsantokanta toi mukanaan toteamusta siitä että työtä voi toteuttaa monin eri tavoin jos työn olosuhteet sen sallivat.

Haastatteluni teemoissa käsittelin myös tulevaisuuden odotuksia. Aikuisuuteen ja elämänkulun kehitysvaiheisiin kuuluu pääsääntöisesti suunnittelu ja valmistautuminen tulevaan. Tutkimuksen tulokset kuvasivat kuinka naiset näkivät tulevaisuuden ehkä ensisijaisesti haaveena. Toki tulevaisuutta myös suunniteltiin ja sitä odotettiin. Olen tavannut nämä haastateltavani heidän tietystä elämänvaiheestaan ja tutkimukseni tulokset vaikuttavat tähän. Olen saanut pienen otannan tutkittavieni elämästä ja heidän elämänsä liittyvistä muutoksista. Vastauksien ympärilyöreyks ja päämääräisesti haaveiluun liittyvä keskustelu siivitti tätä teema-alueeni osaa. Toisaalta näen kritiikkiä tässä teema-alueessani. Pystyykö meistä kukaan täydellisesti tulevaisuuttaan suunnittelemaan? Pienen lapsen äiti taiteilee arkielämän pyörteissä ja mahdollinen tulevaisuuden suunnittelu voi olla myös abstraktia. Tutkimukseni kohderyhmästä naiset, joilla oli paluu työelämään, tulevaisuus asetti jo selkeitä suunnitelmia ja valmistautumista. Tutkimukseni osasta voi myös päätellä että *Haaveet kantavat*. Haaveilu ja tulevaisuuden suunnittelu on olennainen osa ihmisen elämänsä. Haaveilulla vähennetään mahdollisia tulevia pettymyksiä tahi haasteita. Haaveilun avulla voi myös jäsentää tulevaisuutta.

Opinnäytetyötä tekevänä voi tutkimuksen teon aikana saada muitakin vastauksia tutkimukseensa ilman että on näitä alun perin itselleen tutkijana asettanut. Alkuperäinen tutkimukseni intentio rakentui sosiaalityön asiakkaina oleviin nuoriin äiteihin ja heidän elämänsä sudenkuoppiin. Teemahaastattelun avulla ja sosiaalityön caseilla sain vastauksia kysymyksiini joita alun perin itseltäni kyselin pohtiessani äitien selviytymistä. Perustamani mammakerho kuului osaan tutkimusta ja toi toteutuessaan lisää vastauksia. Teoreettinen analysointi toi minulle vastauksia myös aikuissosiaalityön menetelmien vaihtoehtoiseen työskentelyyn. Vaihtoehtoisella tarkoitan yhdyskuntamallista työskentelyä jolloin sosiaalityöntekijä toimii yhteisöissä ja kerhoissa oman ammattinsa edustajana.

Aikuissosiaalityötä rasittaa nykyhetkessä kiire ja järjestelmän jäykkyys ja ylimääräiselle työlle ei löydy aikaa. Rakenteelliselle sosiaalityölle ei tällä hetkellä löydy toisoin sanoen

omaa paikkaa. Rakenteellisen sosiaalityön merkitys löytyykin projekteista, palvelujärjestelmän ulkopuolelta. Mielenkiintoista onkin pohtia milloin rakenteellinen sosiaalityö saa tilaa aikuissosiaalityössä. Oma kokemukseni *yli viraston* mentävästä työskentelystä sai perusteluja tämän työn tarpeellisuudelle. Mammakerhon asiakkaille sosiaalityö näyttyi asiantuntijatyönä. Asiantuntijatyö ei ole perinteistä vallankäyttöä, tilannetta jossa sosiaalityöntekijä määrittelee asiakkaan oikeutta saada toimeentulotukea. Asiantuntijan roolissa puhe asiakkaiden kanssa on keskustelua etuuksien hakemisesta tai esimerkiksi neuvontaa ja ohjausta yksinhuoltajalle kuuluvista oikeuksista. Asiakkaan tilannetta helpottaa myös se, kun hän ei ole perinteisessä sosiaalitoimiston tapaamisessa. Perinteinen dialogi sekä yksilötyö sosiaalityössä on merkittävä työväline, mutta mitä muuta dialogin lisäksi voi sosiaalityössä toteuttaa?

Perustoimeentulotuki siirtyy Kelalle vuonna 2017. On hyvä pohtia, kuinka aikuissosiaalityö muuttuu työskentelemään eri tavoin, kun jäykkä perustoimeentulotuki ei ole enää työn välineenä. Ennalta ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki sekä asiakkaiden voimaantumisen ja sosiaalisen vahvistamisen keinot voivat siirtyä asiakkaiden yhteisöihin. Tai, sosiaalityöntekijä etsii ja luo yhteisöjä asiakkaille. Nämä yhteisöt tarkoittavat erilaisia ryhmiä ja vertaistuen kokoontumisia. Kuinka voimaantumisen paikkoja ja ryhmiä voisi hyödyntää sosiaalityössä? Sosiaalityöntekijän roolin muutos vallan käytön toimijasta asiantuntijaksi voi muuttaa sosiaalityön käytäntöä.

Nyt tutkimukseni loppuvaiheen analysoinnissa myönnän että tutkimusryhmäni oli tietyllä tavalla melko yhtenevä. Haasteellisemmat asiakkaat sosiaalityössä, joihin ole aiemmin viittanut olen jättänyt pois tästä tutkimukseni kohderyhmästä. Perusteena tälle näin sosiaalityön keskeneräisyyden, sekä voimakkaan avun tarpeen kartoittamisen perusteet. Näin silloin että tutkimukseni olisi jäänyt keskeneräiseksi, mikäli olisin tietoisesti valinnut ns. haasteellisempia asiakkaita. Tutkimusta olisi tuolloin ollutkin hyvä pohtia elämäntarinatutkimuksen. Tietynlaiset elämäntarinat olivat jo nyt valitun kohderyhmäni haastatteluissa teemoina. Nyt tutkimukseni tuloksia lukevana olisi mielenkiintoista pohtia haastateltaviani, tai mahdollisesti enemmän avun tarpeessa olevia äitejä elämäntutkimuksena. Toki opinnäytetyön tekijänä ei resurssia tähän löydy.

Olisi ollut mielenkiintoista toteuttaa tutkimus myös siitä millaista on yksinhuoltajaäitien elämä kun oma suku on vaikka toisella puolen Suomea. Turvallisuus rakentuu todellisista ihmissuhteista, ihmisistä jotka ovat olleet ja ovat läsnä elämässä. Haastatteluissa ilmenee kuinka äitiys on muuttanut naisten elämää. Äitiys on toiminut ohjenuora-

na kohti aikuisuuden haasteita ja äitiys on antanut uuden merkityksen elämänkulun muutoksissa. Turvallisuuden tunne voi olla myös heikentävä, mikäli kuulumisen tunne puuttuu nuorelta äidiltä.

Olen tutkimukseni aikana pohtinut paljon palvelusuunnitelman merkityksellisyyttä sosiaalityössä. Toki suunnitelma kuvaa perinteistä yksilölähtöistä työtä ja omaa sosiaalityön käytänteissä vahvaa perustelua. Haluan nostaa palvelusuunnitelman merkitystä osana tutkimukseni tuloksia. Palvelusuunnitelman tekeminen ja sen suunnitelmallinen toteuttaminen liitetään perinteisesti aikuissosiaalityössä kuntouttavaan työtoimintaan. Palvelusuunnitelmaa voi käytännön työssä soveltaa nuoriin perheisiin ja yksinhuoltajaäiteihin. Ja, palvelusuunnitelma toimii parhaimmillaan myös apuvälineenä tilanteissa, kun avun tarpeessa oleva nuori äiti saapuu sosiaalityön asiakkaaksi. Elämäntilanteiden konkretisointi ja asioiden esille tuominen ohjaa asiakasta kohti parempaa elämönhallintaa.

Lähteet

- Aapola, Sinikka 2005: Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutussiirtymät ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa Aapola, Sinikka. & Ketokivi, Kaisa. (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. 254 – 280.
- Adams, Robert, & Dominelli, Lena, & Payne, Malcolm 2009: Perspectives of the life course: later life. Teoksessa Adams, Robert. & Dominelli, Lena. & Payne, Malcolm. (toim.) Social Work. Themes, issues and critical debates. Palgrave Mcmillan. New yourk. Third edition. First edition 1998. 138 – 142.
- Alasuutari, Pentti. 1999: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Tampere. 3. uudistettu painos. 1. painos 1994.
- Auvinen, Anja 2000: Sukupuoli näkyväksi – nais erityisyys tietoiseksi! Teoksessa Auvinen, Anja. (toim.) Omin ehdoin. Naisten oma-apuryhmien opas. Kansalaisareena ry. Omaehtoisen kehityksen julkaisuja. Sarja C, oma-aputoiminta 2/2000. Helsinki. 15–18.
- Brown, A. Pamela 2008: Poverty, Public Assistance and single mothers: A Comparative Look at Norway, Russia and U.S. http://jcsw.no/local/media/jcsw/docs/jcsw_issue_2008_1_2_article.pdf . Viitattu 4.12.2014.
- Gadamer, Hans-Georg. 2005: Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Vastapaino. Tampere.
- Elder, Jr, Glen, H. & Giele, Janet, Z. 1998: Life Course Research. Development of a Field. Teoksessa Elder, Jr, Glen, H. & Giele, Janet, Z. (toim.) Methods of Life Course Research. Qualitative and Quantitative Approaches. Sage Publications. London. 22.
- Erikson, Erik H. 1982: Lapsuus ja yhteiskunta. Gummerus. Jyväskylä. 2. tarkistettu painos. 1. painos 1962. suom. Esko Huttunen.
- Eräsaari, Leena. 2012: Miksi hyvinvointivaltio on tärkeä naisille? Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 210–220.
- Eskola, Jari. 2007: (Teema) haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinämäki, Leena & Saari, Erkki (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi. Helsinki. 43–45.
- Forssen, Katja. 2012: Katsaus taloudellisen niukkuuden ja suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin trendeihin vuosina 1995 – 2010. Teoksessa Forssen, Katja & Roivainen, Irene & Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. EU. 108–109.
- Forssen, Katja. & Haataja, Anita. & Hakovirta, Mia. 2009: Yksinhuoltajien asema Suomessa. Teoksessa Forssen, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja D 50/2009. 12–13.
- Gerris, Jan. 1994: Perhearvot vanhempien silmin: Perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset mallit. Teoksessa Virkki, Juha. (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY. Jyväskylä. 144–147.
- Giele, Janet, Z. 1998: Innovation in the Typical Life Course. Teoksessa Elder, Jr. Glen. H. & Giele, Janet, Z. (toim.) Methods of Life Course Research. Qualitative and Quantitative Approaches. Sage Publications. London. 236–237.
- Haataja, Anita. 2009: Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema ja toimeentulo. Teoksessa Forssen, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia. (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimusliiton julkaisuja. D 50/2009. 103.

- Hakkarainen, Tyyne. 2012: ”Ettei tarvitsisi roikkua milloin missäkin luukulla kerjäämässä.” –tarveharkintainen sosiaaliturva köyhyysaiheisissa elämäntarinoissa. Teoksessa Forssen, Katja & Roivainen, Irene & Ylinen, Satu & Heinonen, Jari (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. EU. 97–98.
- Healy, Karen. 2005: *Social work theories in Context: Creating frameworks for practice*. Palgrave MacMillan 2005.
- Hirsjärvi, Sirkka. & Remes, Pirkko. Sajavaara, Paula. 2001: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka. & Remes, Pirkko. Sajavaara, Paula. 2012: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki. Tammi. 15 – 17 painos. uudistettu painos. 1. painos 1997.
- Horner, Nigel. 2009: *Understanding intervention*. Teoksessa Adams, Robert. & Dominelli, Lena. & Payne, Malcolm. (toim.) *Social Work. Themes, issues and critical debates*. Palgrave Mcmillan. New yourk. Third edition. First edition 1998. 259.
- Hunt, Stephen. 2005: *The Life Course. A Sociological Introduction*. Palgrave. Macmillan - Basingstoke.
- Jokinen, Arja. & Juhila Kirsi. 2008: Johdanto. Teoksessa Jokinen, Arja& Juhila, Kirsi. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Tampere. 8–9.
- Juhila, Kirsi. 2008: Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja& Juhila, Kirsi. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Tampere. 93–104.
- Juvonen, Tuula& Rossi, Leena-Maija& Saresma, Tuija 2010: Kuinka sukupuolta voi tutkia? Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) *Käsikirja Sukupuoleen*. Vastapaino. Tampere. 12–13.
- Kainulainen, Sakari 2000: sosiaalinen turvallisuus ja yhteiskunnan rakenteet. Teoksessa Niemelä, Pauli. & Lahikainen, Anja, Riitta (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Vastapaino. Tampere. 288–302.
- Kantola, Johanna 2012: Sukupuoli ja valta. Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) *Käsikirja Sukupuoleen*. Vastapaino. Tampere. 78 - 87.
- Ketokivi, Kaisa 2005: Aikuistumisen ja perheen perustamisen ristiriidat pidentyneessä nuoruudessa. Teoksessa Aapola, Sinikka. & Ketokivi, Kaisa. (toim.) *Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä*. 100 - 132.
- Kuronen, Marjo 2009: Feministinen tutkimus ja sosiaalityön tutkimus – Kohtaamisia ja kohtaamattomuutta. Teoksessa Mäntysaari Mikko& Pohjola Anneli& Pösö Tarja (toim) : *Sosiaalityö ja teoria*. PS- kustannus Juva. 114, 123–126.
- Kuula, Arja. 2013: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino. Tampere.
- Krank, Arja. 2015: Uusi sosiaalihuoltolaki uudistaa aikuissosiaalityön. Tesso. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti.
<http://tesso.fi/artikkeli/uusi-sosiaalihuoltolaki-uudistaa-aikuissosiaalityon> Viitattu 3.5.2015.
- Kraav, Inge. & Lahikainen, Anja, Riitta. 2000: Perheen turva ja turvattomuus. Teoksessa Niemelä, Pauli. Lahikainen, Anja, Riitta. (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Vastapaino. Tampere. 90 - 101.
- Krok, Suvi. 2008: Vähävarainen yksinhuoltajaäiti etuusjärjestelmässä. Teoksessa Jokinen, Arja.& Juhila, Kirsi. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Vastapaino. Tampere. 162–166.
- Krok, Suvi. 2009: Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä – Yksinhuoltajia marginaalissa. *Acta universitatis Tamperensis* 1437. Tampere University. Tampere
- Krok, Suvi. 2013: Hyväksytäänkö köyhyys? Yksinhuoltajaäitien köyhyydessä selviytymisen strategiat ja sosiaalityön menetelmät vastata köyhyyden haastei-

- siin. Teoksessa Hurtig, Johanna & Nikupeteri, Anna & Romakkaniemi, Marjo (toim.) Oikeudenmukaisuus sosiaalityössä. Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen seura. Talentia. 37–38.
- Lahikainen, Anja, Riitta 2000: Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa Niemelä, Pauli. & Lahikainen, Anja, Riitta (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Vastapaino. Tampere. 66–78.
- Laitinen, Merja. 2010: Kontekstin ja teorian hahmottamisen taito. Teoksessa Hurtig, Johanna. & Laitinen, Merja. & Uljas-Rautio, Katriina. (toim.) Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Jyväskylä. PS- kustannus. 64–65.
- Laki toimeentulotuesta. 3.11.2000/923
- Marin, Marjatta. 1994: Perhe ja moraali: Vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Virkki, Juha. (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY. Jyväskylä. 17–22.
- May, Vanessa. 2001: Lone Motherhood in Finnish Women's Life Stories. Creating meaning in a Narrative Context. Åbo Akademi University Press. Åbo.
- Misca, Gabriela. 2009: Perspectives on the life course: childhood and adolescence. Teoksessa Adams, Robert. & Dominelli, Lena. & Payne, Malcolm. (toim.) Social Work. Themes, issues and critical debates. Palgrave Mcmillan. New yourk. Third edition. First edition 1998. 117–125.
- Naskali, Päivi. 2012: Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 278.
- Niemelä, Anna. 2005: Nuorena äidiksi – Vauhdilla aikuisuuteen. Teoksessa Aapola, Sinikka. & Ketokivi, Kaisa. (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. 171–190.
- Nurmi, Jan-Erik. & Salmela-Aro, Katariina. 2001: Ihmisen psykologinen kehitys ja elämänkulku. Teoksessa Heikkinen, Eino. & Tuomi, Jouni. (toim.) Suomalainen elämänkulku. Vantaa. Tammi. 90–97.
- O’Rand, Angela, M. 1998: The graft of Life Course Studies. Teoksessa Elder, Jr, Glen, H. & Giele, Janet, Z. (toim.) Methods of Life Course Research. Qualitative and Quantitative Approaches. Sage Publications. London. 72–73.
- Palojärvi, Helena. 2009: Vertaistuen ja ammatillisen avun yhteistyöstä “lääkettä” uuteen pahoinvointiin. Sosiaalitieto 2/2009. 11.
- Pohjola, Anneli. 1994: Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Acta universitatis Lapponiensis 5. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Ricoeur, Paul. 2000: Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä. Tutkijaliiton julkaisu 98. Tutkijaliitto. Helsinki.
- Roivainen, Irene. & Jalonen, Johanna. 2012: Köyhyys, palvelujärjestelmä ja yksinhuoltajanaisten kokemukset. Teoksessa Forssen, Katja. & Roivainen, Irene. & Ylinen, Satu. & Heinonen, Jari. (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. EU. 165–167
- Roivainen, Irene 2005: Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino. Tampere. 253 - 281.
- Ruusuvuori, Johanna. & Tiittula, Laura. 2005: Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere.
- Sorjonen, Emma. & Tökkäri, Virpi. & Perttula, Juha. 2010: Kommentit lähi-ihmissuhteiden punoksiin. Teoksessa Perttula, Juha. & Pietiläinen, As-ser. & Salonen, Toivo. & Sorjonen, Emma. & Tökkäri, Virpi. (toim.) Ih-

- mistyminen. Suhteisuusteoreettisia punoksia. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 25–29.
- Sorjonen, Emma.& Pietiläinen, Asser.& Perttula, Juha. 2010: Kommentit osallistumisen punoksiin. Teoksessa Perttula, Juha. & Pietiläinen, Asser.& Salonen, Toivo. & Sorjonen, Emma. & Tökkäri, Virpi. (toim.) Ihmistyminen. Suhteisuusteoreettisia punoksia. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 44.
- Strömberg – Jakka, Minna. 2012: Miksi Sossu ei tee mitään? Teoksessa Strömberg – Jakka, Minna. & Karttunen, Teija. (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. PS- kustannus. Jyväskylä. 140–143.
- Talvitie – Ryhänen, Tuula. 2000: Taloudellinen turvallisuus ja hyvinvoinnin vajeiden hallinta. . Teoksessa Niemelä, Pauli. Lahikainen, Anja, Riitta. (toim.) Inhimillinen turvallisuus. Vastapaino. Tampere. 269.
- Tolonen, Tarja. 2005: Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutus- siirtymissä. Teoksessa Aapola, Sinikka.& Ketokivi, Kaisa. (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto. Tampere. 39–49.
- Tuomi, Jouni. 2001: Aetatis hominum – Elämäkulun vaiheet antiikin ja keskiajan kirjallisuudessa. Teoksessa Heikkinen, Eino.& Tuomi, Jouni. (toim.) Suomalainen elämäkulu. Vantaa. Tammi. 13. 76–84.
- Tuomi, Jouni.& Anneli, Sarajärvi. 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Tökkäri, Virpi. 2010: Ihmiseksi osallistumalla. Teoksessa Perttula, Juha. & Pietiläinen, Asser.& Salonen, Toivo. & Sorjonen, Emma. & Tökkäri, Virpi. (toim.) Ihmistyminen. Suhteisuusteoreettisia punoksia. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 30–41.
- Tökkäri, Virpi 2010: Lopuksi. Teoksessa Perttula, Juha. & Pietiläinen, Asser.& Salonen, Toivo. & Sorjonen, Emma. & Tökkäri, Virpi. (toim.) Ihmistyminen. Suhteisuusteoreettisia punoksia. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi. 130–134.
- Urponen, Maija. 2012: Kansalaisuus, kansallisuus ja sukupuoli. Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 296–302.
- Urponen, Kyösti. 2003: Sosiaalityön etiikan teoreettiset taustat. Teoksessa Pohjola, Anneli. (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi. 73–75.
- Vilkko, Anni. 2001: Elämäkulu ja elämäkulkukerronta. Teoksessa Heikkinen, Eino.& Tuomi, Jouni. (toim.) Suomalainen elämäkulu. Vantaa. Tammi. 13. 76–84.
- Virkki, Juha. 1994: Esipuhe. Teoksessa Virkki, Juha. (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. WSOY. Jyväskylä. 6–8.
- Vuori, Jaana. 2012: Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Saresma, Tuija. & Rossi, Leena-Maija. & Juvonen, Tuula. (toim.) Käsikirja Sukupuoleen. Vastapaino. Tampere. 110–116.
- Väkevä, Lauri. 1999: <http://wwwedu oulu.fi/muko/lvakeva/Lisuri/HERMENEU.HTM>. Viitattu 2.3.2014.